B. N. C
FIRENZE
1096
17

EX MUNIFICENTIA
FERDINANDI III. M. E. D.
DIE 3. IUNII 1791.

1096 17

1096. 17

Aristotelis tres de anima libri per Joannē Argyropylum e greco in latinum traducti.

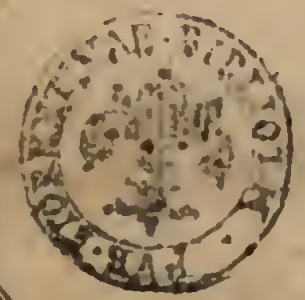

Aristotelis de anima liber primꝰ:

qui de modo cognoscendi animā & de antiquoꝝ opinionibus circa animā tractat fœliciter

Incipit.

Exordium:

Vm omnem scientiā rem esse bonā arbitre
c mur ac honorabilē: & aliā alia magis ex eo talē esse putemꝰ: qa vel exactior est: vel rerum est eaꝝ que magis prestabiles magisq; sunt admirabiles: scientiā anię nimiꝝ ob hęc vtraq; nō iniuria ponēdā in primis esse cēsemus. 1

1a.p. Scia de aia (tū ob demonstrādi euidētiā: tū ob subiecte mē pstantiā atq; nobilitatē) iné discipli nas nāles perbibet honorabilissima.

¶ Videt aūt & ad veritatē oēm ipsiꝰ aniæ cognitio vehemēter conferre: & maxime ad ipsius nature scientiā. Est em̄ ania quasi principiū oim animaliū. 2

Corrm vñ fit vt aie cognitio ob nobilitatē eiusdē ad oēz pficiat vitatē z nāle rerū naturaliū

¶ Atq; pspicere cognoscereq; naturā eiꝰ & substātiā querimꝰ: deinde ea q̄ circa ipam accidūt. Quoꝝ quedā affectꝰ ipsiꝰ esse ꝓpriꝝ. Quędā anialibꝰ esset p ipam inesse cōpetereq; videntur.

Distinctio.

¶ Verū em̄ omi ex pte atq; oīno difficilimū est: fidē aliquē de ipsa tandē accipere. Nam cū hæc questio cōis sit: esset cū alijs rebus cōplurib9: de substātia dico & qd est: vnus cuipiā fortasse modus: vna via q̄dam eē videt: qua cognoscere quidnam sit vna que q; possumus rerū: quaꝝ substantiā percipere volumus: & pinde atq; modus vnus est hisce: quo ꝓpriꝝ rerū demōstrant affectus. Quapropter quęrendū est: quę nā sit illa via: qs ille modꝰ vnus. quo rerum

3

2a.p. Etsi aie sciaz & mōstrādi certitudinē bre dixerimꝰ illaz tū de aia tradere certitudinē difficillimū est.

Aij

ſubſtantiæ precipi poſſunt.

5 ¶ Quod ſi nō vnus qdā atq; cōis ſit ille mod⁹. Lōge difficilior ipa ptractatio fit. Oportebit. n. de vna quaq; rerū accipere: qs ad vnāquāq; modus accomodabit. Si vero pateat illū demōſtrationē vel diuiſionē vel eſſet quedā aliū modū eſſe. Cōplures in ſup difficultates erroreſq; emergūt: in ijs exquirēdis e quib⁹ vniuſcuiuſq; cōficiēda eſt diffinitio. Aliarū namq; rerū alia principia ſunt: vt numerorum ſuperficicrumq;. 2a dubitatio.

6 ¶ Primū aūt fortaſſe neceſſariū eſt diuidere atq; accipere: in quonā generū colloceť quidq; ſit anīa. Vtr̄ ſit ſubſtātia an in qualitate vel in quātitate vel in alio quodā p̄dicamentor̄ genere colloceť. Deinde perueſtigandū eſt: vtrū eor̄ ſubeat rationē: que potentia ſunt: an poti⁹ quidā ſit actus. Non. n. parum intereſſe videtur.

7 ¶ Cōſiderandū eſt p̄terea: ſi partibilis ſit nec ne. Et vtrū eiuſdē ſit anīa ſpēi oīs: vtrum ſpecie tm̄ an eſſet genere differat. Nūc. n. ij qui dicunt atq; querūt de anīa: de hūana tm̄ querere pſcrutariq; videnť.

8 ¶ At cauendū eſt ne nos p̄tercat: vtrū vna ſit eius ratio vt animalis an vniuſcuiuſq; ſit alia ratio: vt ęqui canis: hominis: dei. Animal autē vniuerſale aut nihil eſt: aut poſterius eſt: & quicquid itidem aliud cōmuniter p̄dicatur, 3. dubitatio.

4.dubitatio. ¶ Preterea si nō plures sint animæ:sed partes: vtrū 9
animā totā:an partes quęrere prius oporteat. Difficile aūt est id quoq; determinare:q̄ nam inquam partes a quib⁹ diuersę sint.

¶ Et vtrū ipsas partes an ipsarū partium opationes 10
pri⁹ quęrere pscrutariq; oporteat ceu intelligere an intellectiuū:& sentire an sensitiuū .& eodē modo de cæteris. Quod si operatiōes sint exquirendę prius: rursus profecto quispiā dubitabit: se oppositā pri⁹ sint inquirenda vt sensibile prius q̄ sensitiuū & intelligibile q̄ intellectiuū.

¶ Nō solum aūt ipius qd est cognitio cōferre videt 11
ad pspiciendas eorū causas accidentiū:quę per se substantijs:vt in mathematicis cōfert. Quid est rectū & quid curuū vel quid linea qd superficies ad cognoscendum quid rectis anguli trianguli sunt ęquales. Nā ipm qd est:oīs est principiū demōstrationis: sed ecōuerso etiā accidentia magnā afferunt opē ad illud percipiēdū. Nā cum per imaginationē de accidentibus aut oībus aut pluribus reddere possumus:tum aliqd etiā de substantia dicere poterimus optīe. Quare patet eas oīs diffinitiones disserendi modo vaneq; dictas & assignatas esse: quibus non fit:vt accidentia percipiant:aut de ipsiis coniectura facilis habeatur.

Cōmunē fit vt diffinitōes q̄ accīa nō cōplectūt neq; facilē ꝺ ipis p̄bēt cōiecturā: dialectice et vane sūt oēs:huic operi minime accomodande.

5.dubitatio. ¶ Est etiam de affectibus animæ dubitatio:vtrum 12

oēs cōmunes sint cū eo quod habet ania; an sit & ip sius aniæ propri⁹ aliquis: hoc em̄ ipm accipere qui dē: necessariū est nō tamē accipi facile pōt. Atq; plu rimi sunt. Q uoꝝ sine corpore nullū aut agere: aut pati videt: vt irasci. Confidere: cupere: oino sentire: maxime autē ipsum intelligere proprio simile est. Q uod si hoc etiā imaginatio sit quędā aut sine ima ginatione nō sit: nec istud eē sine corpore potest.

13 ¶ Si igit operationū anīe vel affectuū aliqs ꝓprius sit ipsius: fieri pōt vt ipsa ania separet. Sin vero nul lus sit eius ꝓprius: nō separabilis est. Sed ē de ipsa p inde atq; de recto: cui multa quidē vt rectū est com petunt: veluti puncto pilā æneā tangere; nō tamē ip sum vnquā separatum tanget. Est em̄ inseperabile quippe. Cū semp aliquo cū corpore sit.

Camilla

K:o.

14 ¶ Videnť aūt & oēs affectus anię cū corpore eē: ira māsuetudo: timor: misericordia. Cōfidētia: gaudi um. odiū deniq;: atq; amor. Nā vna cū his ipm cor pus aliqd patiť. Q uod qdē ita esse ex eo patet. Inter dū em̄ nō irascunť neq; timēt: etiā si se vehemētes ip sis manifestęue causę offerāt. Interdū a paruis qbus dā mouenť atq; exiguis. si feruet cōcitaturq; corpus & perinde se hēt atq; cū afficiť ira. Hoc magis ex eo patet: qa nōnulli nulla re pœnitus accīte: q̄ qdē pos sit terrere: nulloq; imminēte piculo: vt ij q metuūt perturbanť ac afficiunť timore.

¶ Quę si ita sint: patet affectꝰ rōnes eē materiales. Quare & diffinitiones ipsorū sunt tales: rasci nāq; motus quidā talis est corporis aut partis: aut potē tię: ab hoc huius gra. Idcirco naturalis est de ania vel oīi vel tali cōsiderare.

15. Corrolariū vñ fit (cū aia pleraſq; opatōes vt mō dictū ē: corpi 2 mē ꝓiunctas hēat) ipsius physica sit determinatio.

Differentꝫ dialecticꝰ 2 physicꝰ eadē diffiniunt.

¶ Diuerso aūt modo naturalis & disserendi artifex vnūquodq; ipoꝝ diffiniet: nā alter irā appetitionē esse dicet doloris vicissim aduersario inferēdi: aut aliquid tale alter sanguinis aut caloris eius qui circa cor est feruorē ebullitionēue: atq; alter materiā: alter formā hoc pacto reddit & rōnē. Hæc em̄ est ratio rei quā necesse est si fuerit in tali materia esse. Sic em̄ & domus assignari diffinitio solet: nam quidā talem eius rōnem assignat esse: dicēs tegmētū qđ quidē ꝓhibere ꝓpulsareq; pōt incomoditates eas: quę tū a ventis: tū ab imbribꝰ: tū etiā ab æstu fieri euenireq; solēt. Quidā dicit lapides eē lateres atq; ligna: at alius formā in hisce ponit horꝝ dicendo gra.

16 Corrolariū sit ēt vt i diffiniēdis aie passionib⁹ physicus māꝫ adiūgē debeat vt ducet in diffiniēda irā.

Tres diffiniēdi sūt modi.

Quæstio. Quis igit istoꝝ est naturalis. Is ne q materiā assignat & rōnē ignorat: an is qui solam rōnem reddit & materiā ipam amittit: an is potiꝰ qui vtrāq; cōplectit. At illoꝝ vterq; qs est.

Rō. ¶ At em̄ cōstat neminē eē: qui circa materię versēt affectꝰ nō ꝛeparabiles: & vt nō ꝛepabiles sunt ꝑter ipsum philosophū naturalē. Etem̄ naturalis circa oīa ea versat: q̄ talis corporis taliſq; materiei sunt opati

17

Diffinitēdi modū in alijs scīētijs oñdit.

ōes atq; affect⁹. Circa ā tea q̄ talia nō sunt nō naturalis: sed alius solet versari. Atq; de nōnullis quidē cōsiderat: si forte fuerit artifex faber inquā: vel medicus. De his aūt quę separabilia quidē nō sunt: attamē nō vt affectus corporis talis: sed abstractiōe sumunt: mathematicus. At ea quę sunt separata. & vt talia sunt: ipse primus philosophus cōtemplat.

18 Digressione facta redit ad ꝓpositum.

¶ Sed eo redeundum est: vnde nr̄a defluxit oratio. Diceabamus aūt affectus anīę esse inseparabiles ab animaliū naturali materia vt tales sunt: & nō vt separetur linea superficiesq; : sic iram & metum a subiecta sibi materia separari.

Capitulum primum.

19 ꝑ. vt determinationis ꝑm de ipa ania ab antiquoꝝ opinionib⁹ faciam⁹. ꝑsentanea esse vr̄ vt. s. que ab ipis bñ dicta sunt ꝓcipiemus. nobisq; erūt adiumēto: que vo male reijcienus. Oēs antiqs primoꝝ 2 sensuꝝ aiaꝝ 2 ceteris maxime secreuisse nemo ambigit.

V Erꝝ emuero necesse ē cōsiderātes de aīa: & de his dubitātes ac ambigentes q̄ nos oportet ꝓcedētes inuenire atq; ꝓcipe in mediū coꝝ antiq̄rū afferam⁹ opiones: q de aīa tractarūt aliqd atq; dixerūt: vt ea qdē accipiamus q̄ bñ sunt dicta: ab his aūt caueam⁹ q̄ nō bñ rectęq; dicta fuere. Initiū āt inq̄sitiōis hoc erit ꝓfecto cōgruū: si pri⁹ posuerim⁹ ea q̄ maxime videnť animę competere suapte natura. Animātiū itaq; duobus his ab inanimato maxime deferre videnť motu ac sensu. A maioribus esset nostris hec duo fere de ania accipimus.

20. ¶ Inquiūt. n. nōnulli aīam id esse: qđ maxime pri-

moq; mouet. Atq; existimãtes fieri nõ posse vt id aliud quicq; moueat qđ nõ moueat: aniam vnũ: qd eoꝝ esse putarunt quæ motu cient. Quocirca Democritus ignem atq; calorẽ ipsam censuit esse: nam cũ sint infinitę figuræ ac indiuidua corpora rotũda dicit ignẽ & aniam eę. Hęc indiuidua corpora similia corpusculis ijs esse que in aere fieri videnť: in ipis inquã radijs quę p fenestrã ingrediunť: & rerũ animãta generandarũ seminaq; totius eẽ nature dixit. Eadẽ & leucippus ille cẽsebat. Horꝝ igiť corporꝝ & ea que sunt rotunda ignẽ ac aniam asserunt esse: per pea quod maxime oĩum figure tales totũ corpus ingredi penetrareq; possunt: atq; cætera mouere cum moueantur & ipsa. Arbitramur eñ animam id esse quod motũ anĩalibus prębet.

Opio Democriti et Leucippi existimãciũ aiaz eẽ ignẽ: et calorẽ quendã ex sphericis atomis pflatũ: q̃ marie mouẽ et penetrare seipsas et alias possint, et aiam aĩalibus motũ prestare z vitã et eam respirationẽ eẽ diffuniebant.

¶ Quapropter & respirationẽ viuẽdi rationẽq; atq; causam esse putant. Nam eo quod cõtinet cõtrahente corpora cõprimenteue ac extrudente figuras eas que p̃bent animalibus motum: quia nec ipsę vn q̃ quiescunt succursum auxiliumq; respiratione fieri dicunt ingredientibus alijs figuris similibus: q̃ quidẽ ægredi phibent ipsas quæ anĩalibus insunt: id repellendo quod cõtrahit atq; præmit: & eousq; viuere animalia quousq; id facere possunt. 21

¶ Videť aũt & id qđ a nõnũllis pythagoricis dř eã dẽ hře sentẽtiã. Quidã eñ ipoꝝ ea corpuscula q̃ agitantur in aere: quidã id quod illa mouet ac agitat 22

Opio quorundam Pythagoricorū pene idē sentiētiū: hoc tñ itereſt q̄ nō aīaz atomos ꝑ vtutē atomoz motricē eſſe dixerūt: q̄ ẽ tacūq̄ ſit trāqlitas atomi ꝑtinue agitari pelliq̄ videantur.

animā eſſe dixerūt: perpca q̄ continue moueri videtur: eſſet ſi nullus ventus pœnit⁹ afflet. Eodē ferunt & ñ q̄ dicūt animā id eſſe quod ſeip̄m agitat motu. Etem̄ oēs ñ motū videnť putaſſe maxime ꝓpriū eē aniç: & alia quidē vniuerſa per aīam: hāc aūt a ſeipa moueri: qa nihil videbāt mouere quod nō moueať & ipſum. Notabile.

23 Opio Anaxagore. aīam eē fontē et initiū mot⁹ p̄dicātis: et aīam 2 intellectū idē eē: nō tñ oīno: mētē et ſenſum ꝓfundebat in idē quēadmodū Democrit⁹ q̄ ꝓinde que ſenſu appārebant vera eſſe oīa dicebat: auctore vſus Homero.

¶ Similiter & Anaxagoras id qd' mouet aniam eē dicit. Et ſi q̄s alius cē ſuit vniuerſum mētē mouiſſe: nō tñ p̄inde pœnitus atq̄ Democritus: is em̄ animā & intellectū ſimpliciter idē eſſe putauit: etem̄ id qd' videť verū eſſe dicebat. Quo circa recte dixiſſe inquit homer̄ hectora iacere alia ſapientē. Nō igit̄ vt potētia quadā circa veritatē vtit̄ mēte ac intellectu: ſed idem eſſe animā dicit & intellectum.

24. ¶ Anaxagoras aūt minus de ip̄is explanat. Multis em̄ in locis boni rectiq̄ mentē cām eſſe dicit. Alibi aūt anīa in ip̄am mentē eſſe aſſerint: nā anīalib⁹ vniuerſis tā paruis q̄ magnis: tam p̄ſtabilibus q̄ minus etiam p̄ſtabilius mentē ineſſe dicit. At ea mēs tamē & intellectus cui prudentia tribuit̄ non vniuerſis ſimiliter anīalibus: quin etiā neq̄ cunctis hominib⁹ ineſſe videtur.

25 ¶ Omnes igit̄ ñ qui ad aniantis reſpexere motum maxime motiuū aniam eſſe putarunt. At qui cognitionē aīaduerterūt ipſi⁹ ac ſenſum q̄b⁹ res cognoſcit

& ſentit ꝙ dicunt aiam ipam principia rerū eſſe. At qui plura principia faciūt: hęc ipa: qui vero vnū id ipm aiam eſſe cenſent. Empedocles em ex ęlemētis quidē vniuerſis ipam cōſtare cenſet: tm & vnūqd qꝫ iſtoꝝ aiam eē putat. Dicit em. Terrā nā terra lim pha cognoſcimus aquā. Etheraqꝫ ætherę ſane: ignis dignoſcit igne. Sic & amore amor ac triſti diſcordia lite.

Opio Empe. aiam ex qttuor elemētis; lite et amicitia pſtaz eē volētis: ex qb⁹ oia pſtēt. Jō aiaz oia cognoſcere: 2 ſilē in ea ſua cognoſcere ſilia.

¶ Eodē & plato modo aiam in thimeo ex ęlemētis cōſtare cenſet. Simili nāqꝫ ci⁹ ꝙqꝫ ſentētia cognoſcit ſimile: & res ipę ex principijs ſunt. Similiter determinatū eſt ab eodē & in hiſce quę de philoſophia dicuntur, Animal quidē ipm ex ipſius vnius idea formaue: & ex lōgitudine prima & latitudine, pfundi tateue conſtare. Cętera vero ſimili mō.

26
Opio Thimei volē tis aiaz ex elemtis eē pſtatā: vt ſilie ſili cog ſcat: auctore Platōe i thimeo: 2 i his q ō phia differit ex vni⁹ idea lōgitudinē pro dire: et latitudinē et pfunditatē ſuo mō.

¶ Inſup & alio pacto: intellectū qdem eſſe vnū ipm Ipa vero duo ſciētiā. Eſt em ipa tm ad vnū, pceſſio. Supficiei pterea numerū. Opinionē ſolidi ſenſum: nā nūeri quidē formę ipę & principia dicebant. Sūt aūt ex elemētis. Res vero ptim intellectu partim ſcientia ptim opiniōe: partim ſenſu dijudicant ac diſcernunt. Atqꝫ hi numeri formæ ſunt rerum.

27
Et vnius ideā itellectū pbere pmā dualitatē pbē ſciaz. opionē naſci a pa tnitate. ſenſum a po qternario oriri et cū intellectu: ſuā opionem: et ſēſu coglſcam⁹ ex boꝝ nūis cōſtat aniaz.

Plato numerosvocat rez ſpecies: pna et elemēta

¶ Cū aūt aia motiuū & cognitiuū ſit quidā, vtrūqꝫ cōplexi ſunt atqꝫ aniam numerꝝ eſſe ſcipm mouentem aſſeruerūt. Oēs tamē de principijs quæ & qt ſeſe ſunt: interdiſſentire videntur: atqꝫ maxime qui

28
Opio Xenocratis, vtrūqꝫ 2 motū 2 ſenſum pnectētis. Jnqt em eā eſſe numerꝝ ſeipz monētē. Nūz q dē quo faciat eam ex oim pncipijs pſtare

et vt oīa cōſtcat. mo uētēaddit qr eā p̄nm et originē motus credit. creditq; numeros rex p̄na eſſe.

dē ĩj qui corporea putant eſſe: ab hiſce diſſentiunt q̄ incorporea ponūt. Min⁹ aūt ab ĩjs qui cōpoſuerūt: & ex vtriſq; principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiā & de multitudine eorundē. Quidam em̄ vnum quidā plura principia dicunt eſſe.

29 ¶ Atq; vt de principiĩs ſenſerunt: ſic de anīa etiā determinauerūt. Non em̄ abeſt a ratione: in primor̄ natura mouēdi cauſam collocare. Quapropter ignis q̄buſdā eē videt. Is em̄ ſubtiliſſimar̄ eſt partiū: & lōge magis q̄ elementa cętera in corporib⁹. Mouetur inſup: & cætera primo mouet.

30 ¶ Democritus aūt & ſubtili⁹ dixit: cū aſſignauerit cur eſt iſtorū vtrūq;. Dixit. n. anīam quidē mentēq; idē eſſe: hoc aūt ex ipīs primis atq; indiuiſibilib⁹ corporib⁹ eē. Atq; ob p̄tiū q̄dē ſubtilitatē mouere: ob figurā vero moueri. Figurar̄ aūt oīm mobiliſſimā figurā rotundā Anaxagoras aſſerit talēq; eē intellectū & ignē.

31 ¶ At Anaxagoras videt quidē aliud anīam: aliud intellectū mētemue dicere: quēadmodū & antea diximus. Vtit tm̄ vtriſq; p̄inde atq; vna natura: verū mentē principiū maxime oīm ponit. Solā itaq; rer̄ oīum ipam ſimplicē & nō mixtam & purā eſſe ſinceraq; dixit: atq; eidē principio hæc vtraq; tribuit: cognitionem inquam & motum dicens vniuerſum mentem eſſe.

¶ Tales etiã videt ex hisce q̃ tradita memorię sunt motiuũ quoddã animã ipsam esse putasse: siquidẽ dixit magnetũ habere aniam: qa mouet trahitq; ferrum. Diogenes aũt sicut & alij quidã aerẽ ipsam cẽ suit esse: hunc subtilissimę substantie rerũq; principiũ eẽ putãs. Idcirco cognoscere atq; mouere aiam dixit: hoc quidem cognoscere: quo primũ est: & ex hoc ipo cætera cõstãt: hoc aũt esse motiuũ: q̃ subtilissimũ est. Heraclitus quoq; principiũ ait aiam esse. Quippe cũ exaltationẽ esse: ex qua cętera dicit constare: & maxie incorporeũ esse & semp fluere dicat. atq; id quod mouet ab eo quo motu cietur cognosci cõstat. Moueri aũt res vniuersas & ipę & alij complures arbitrabant. Simili mõ: & Almeon de ania putasse videt. Dicit em̃ ipsam immortalẽ esse ex eo: qa similis ipis immortalibus est. Quod quidẽ ideo dixit ipi ꝓpetere: qa semp mouet. Mouent em̃ & res oẽs diuinę cõtinue semp luna inquã: sol: stellę: totũq; cælũ. Quidã & magis importuni aniam aquã esse dixerũt: vt Hippo. qui quidẽ ad hanc sententiã ratione seminis videt esse cõpulsos: qa oium semen humidũ est: etem̃ redarguit eos qui sanguinẽ aniã asserunt quia semen sanguinis nõ est. Sunt & qui sanguinẽ ipam eẽ dixerunt: vt Crytias: Sentire ipsum maxime ꝓpriũ animę eẽ putãtes: q̃d quidẽ cõpetere ꝓp naturam sanguinis crediderũt. Ita oĩa

Opio Thaletis Asi leti dicẽtis aiaz esse vim motiuã. hic berculeũ lapidẽ. i. magnetẽ aiatã rem dicebat q̃ ferrũ trahẽt et cogere videret.

Opio Diogẽis aiaz eẽ aerẽ voletis opinãtisq; eũ oĩm esse subtilissimũ et rerũ origenẽ et principiũ.

Opio Heraclitι: q̃ oia ex vapoe calido: calidoq; balatu gignebat: quem nihil aliud esse quam ignez volebat oĩm subtilissimum et pene incorporeum et semp fluẽtem binc aniaz dixit esse vaporem.

Opio Almeonis. aiam eẽ imortalez et semp moueri: z q̃ simillimam esse soli lune et celoꝝ que sempiterno agitatu feruntur) volentis.

Opio Hipponis. iqt em̃ Hippon aiaz esse aquã: q̃ oĩum semen humidum sit.

Opio Crytie. aiam sanguinẽ esse sentientis. boc iõ q̃ sentire proprium esse aie indicabat: et nos sanguinis bñficio senti-

re. Et ꝙ exãguia sint sanguineq; priuent vt ossa vt dentes: vt vngues nõ sentiãt.

ælemẽta prẽter terram iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animę nisi quispiam dixerit ex oĩibus ælemẽtis cõstare aut oĩa esse. Cauli. 8o.

33. ¶ Vt igitur in summã oĩa redigam⁹: tribus his oẽs aniam: motu: sensu: incorporeoq; diffiniũt; quorũ vnũquodq; reducitur a principia rerum: vt patuit. Quapper & ꝙ qui cognitione diffiniũt aniam: aut ęlemẽtũ: aut ex ęlementis faciũt ipam: similiter oẽs prẽter vnũ dicẽtes. Inquiũt cm̃ simile simili sibi cognosci. Atq; cũ vniuersa cognoscat ac ꝓcipiat anima; ex vniuersis rerũ principĩjs ipam cõstare dicũt.

34. ¶ Quibus igiť placuit vnam cãm ęlementũq; vnũ ponere rerũ: ꝙ aniam etiã vnũ velut ignẽ; aut aerẽ esse ponũt. Qui vero plura rebus principia tribuũt: ꝙ plura quoq; dicũt aniam esse. Solus aũt Anaxagoras mentẽ passione vacare dicit: & nihil prorsus cũ cęteris habere cõmune. Verũ cũ talis sit. Quonã pacto cognoscet: & quã ob causam. Neq; ille dixit; neq; ex dictis ꝓspici potest.

Corrm. oẽs ꝓbi ex trib⁹: aie diffinitiõez ĩgrũt: motu: sensu 2 i corpore o aut subtilissimo. et silẽ silẽ cogĩsci consentiũt oẽs: vno Anaxagora excepto ꝙ intellect⁹ 2 aliarre rũ nullũ posuit esse similitudinis cõmercium.

35 ¶ At vero qui cõtrarietates in principĩjs faciũt: si cõficiũt aniam etiã ex contrarĩjs. Qui vero tm̃ alterũ ponũt cõtrariorũ: calidũ inquã aut frigidum aut aliquid aliud huiuscemodi: ꝙ similiter & aniam vnum istorum asserunt esse. Quapropter & noia ipa sequuntur. Nam ꝙ qui calidum esse dicunt: inde inquiunt ipm viuere. ductum nominatumq; fuisse.

Et ij rursus qui frigidū esse cēsent; aniam inde nū-
cupatā ob respirationē & refrigerationē asserūt esse
Hęc igitur sunt quę de anima tradita sunt a maiori-
bus nostris: & hec sunt causæ ob quas illi talia de ip-
sa dixerunt.

¶ Capitulum Secundum.

36
1.p. Aliam ignē esse: et se ipaz mouere (vt vult Democrit⁹) im-possibile est.

c Onsiderandū est aūt primū de motu. Nam fortasse non solū falsum est substantiā aniæ talē esse qualē ij dicūt: qui aniam id asserunt esse qđ seipm mouet aut mouī pōt: sed etiā vnū id eē quod dā videt eoꝝque nequeūt esse: motū inquā ipi ineē atq; cōpetere. Nō necessariū igit esse: id oīne moue ri qđ mouet: olim iam dixim⁹ & ꝓbauimus.

a. proba tio.

Distinctio.

¶ Cū aūt oē qđ motu cieī dupliciter moueaī: aut. n. p aliud aut p se mouef: per aliud aūt id oē moueri dicim⁹: qđ ē in eo qđ motu cietur vt nauigātes: hi nāq; nō pinde atq; nauis mouenī: hęc em̄ p se moue tur: illi motu cienī: quia sunt in eo quod motu cieī quod quidē ita esse patet in partibus: motus em̄ pro prius pedū est ambulatio qua mouenī & homines: tunc autem hisce motus non ineſt: vt patet in naui-gantibus.

37
Bifariā dī aliquid moueri aut p se: aut per alterum.

¶ Cum igitur id quod mouetur: vt diximus. Bi-fariam dicatur moueri. Consideremus nunc opor-tet de anima: si per se moueatur motusq; particeps sit. Cum igitur quattuor sit motus. Latio.

38

Alteratio. Accretio: atq; Decretio: aut istoꝝ vno: aut pluribus aut oĩbus. vt patet mouebiť. Quod si nõ ꝑ accidens moueať: natura sane motus in erit ipi At si hoc sit: locus etiã eidem identidẽ cõpetet. Oẽs eñ iam dicti motus in loco sunt. 2a. pbatio.

39 ¶ Quod si substantię sit animę seipam motu ciere: nõ ꝑ accidens inerit ipsi motui vt inest albedini aut tricubito. Mouenť eñ & ipa: verũ ꝑ accidẽs: quippe cũ corpus id moueať cui res tales insunt. Quapter & locus nullus iporũ est. At erit anię sine cõtrouersia locus; si natura motus pticeps est.

40 ¶ Pręterea si natura motu cietur: vi quoq; moueri potest: & si mouet: & natura moueri potest. Eodẽ modo de quiete ꝙq; dicere possumus. in hoc eñ natura res quiescere solet: in quod suapte natura mouet. In hoc pari mõ vi plane ꝙescit: in quod vi pulsa mouetur. At qui motus erũt animę violẽti quietesue. Neq; si fingere volumus: assignare facile possumus. At vero si sursum mouebitur; ignis; si deorsum terra hisce nãq; corporibus hi motus cõpetũt; eadem est & de medijs corporibus ratio. 3a. pbatio. 4a. pbatio.

41 ¶ Prætercea cũ videať ania corpus mouere; rõni cõsentaneum est ijs motibus ipm mouere ꝙbus & ipa mouet. Quod si id fit cõuertẽdo vere ꝙq; dicere possumus: eo ipam motu cieri quo mouet & corpꝰ: at lationecorpus mouetur. Quare mutabitur & ania 5a. pbatio.

pinde atq; corp⁹:& aut tota aut ptib⁹ locū mutabit: qđ si id fieri pōt: fieri q̄q; pōt vt egressa rursus corp⁹ ingrediat. Ex q̄ fiet vt aīalium ea q̄ mortē obierūt re surgant:

6a. pbatio. ¶ At em̄ motū p accidēs ab alia q̄q; mouebit. Aīal em̄ vi pelli pōt nō aūt optet cui⁹ in substātia inest a se ipō moueri. id ab alio motu cieri: nisi p accidēs quē admodū neq; quod p se vel pp se bonū est id p aliud oportet aut grā cuius piā esse. 42

7. probatio. ¶ Animā aūt si mouet a sensibilibus maxīe quispiā dicet moueri. At vero si mouet se ipa aīa: & ipa q̄q; mouet. Quare cū oīs motus exitus atq; remotio sit eius qđ motu cietur: ea rōne qua motū subīit aīa nimirū ex substātia dimouet & exit: nisi se ipam per accidēs moueat: at motus vt inquiūt substātiæ est ipsius per se. 43

¶ Quidā aūt asserūt aīam id corpus in q̄ est eodē manere mō q̄ & ipa mouet. vt Demo. qui qdē pinde atq; philipus comicus dicit ille nāq; dedalū ait ligneā venerē cōfeciſſe q̄ motu mouebat argēti viui: qđ in illā infundi & Demo. pari mō pilas indiuisibiles secū trahere corpus vtrū atq; mouere dicit ex eo qa nunq; ipę qescūt suapte natura desinūtq; moueri. Nos aūt ipm interrogabim⁹: si quietē etiā id ipm faciat nunq;. Ad quonā pacto equitē faciet: difficile est dictu vel potius dici non potest. Omnino 44

1. rō ptra Demo.
2. rō p. Demo.

Opio democriti asserens speriles athomos sp agitare co⁹: q nusq; nate sint manere. per silē dicit philippo Comedi⁹ rū scriptor. Dedalū olim ligneolā venerē fecisse. quę (i viui argēto infuso) se moueret.

autē anima non sic mouere videt anīal vt inquīt ip
si: sed electiōe quadā intellectioneue.

45 ¶ Eodē aūt mō timens esset anīam corpus mouere
Opio Platonis in Thimeo ppinq̄ Democrito asserebat: animam. s. seipsam agitando sil' mouere corp⁹: q̄ corpi sit adiecta: alligataq̄. nō vulgaris ꝓfecto platonis emitit imagi/natio vtq̄ in lr̄a. dicit. Mouere em̄ ipam ex eo censet atq̄ asserit corpus: quia mouet, ꝓpterea qđ ad ip̄m cōnexa est: opi fex em̄ dicit ex elemētis ip̄am iam constitutā: numerisq̄ distinctā sonoris: vt insitū sonoritatis atq̄ cōcētus habeat sensum: & vniuersum ferat cōsonis latio nibus rectitudinē coegit atq̄ flexit in circulum. Et cū vnū in duos diuisisset circulos duobus in pūctis cōiunctos: rursus: vnum in septē orbes diuisit; qm̄ lationes ip̄ius cæli motiōes sunt animæ quibus ip̄a mouetur..

46 ¶ Primū igit nō recte dicit aīam magnitudinē eē.
2a. ꝓ. Intellect⁹ magnitudo: circularis mota: corpori cōnexa (vt vult Plato in Thimeo) ee nō pōt Nam aīam vniuersi talē ipe vult esse: qualis est ea quę mens & intellectus vocat. Nō qualis est sensitiua: nec q̄lis ē ea que est principiū cupiendi: qppe cū harū motus nō sit vt patet cōuersio. Platōis dedicati

47 ¶ Intellectus autē vnus est & continuus perinde ac
1a. ꝓbatio pe pt intellectiuo. Intellectio vero est ipsi⁹ intellectus cōceptio. Sed hi nimirum vnum hoc sunt: quod alius deinceps post alium est: vti numerus: Sed non vti magnitudo. Quo circa nec intellectus hoc pacto continuus est: sed aut partibus pœnitus vacat aut non est vt magnitudo cotinuus.

Atq̄ si magnitudo sit quonam pacto quamcūq̄ su
2. ꝓbatio pe parti

arum intelliget partium: nisi illæ sint magnitudines: siue etiam puncta si hæc quoq; partes appellare oporteat. Nam si puncto puncta vero sunt infinita: nunq; pertransibit vt patet: in magnitudine sæpius vel infinitas idem intelliget. At videtur & semel intelligere posse. Quod si sat est quamuis partium tangere. Quid oportet aut orbe versari aut omnino magnitudinem ipsum habere. Camillam remouet

¶ Quod si necesse est ipm intelligere toto tangente circulo: quis est iparum partiū tactus. Præterea quonā pacto vel impartibili partibile vel impartile partibili ipe intelliget. Necesse est autē intellectū esse circulum hunc. Intellectus nāq; motus intellectio est. Circuli vero cōuersio. Si igitur intellectio cōuersio est: & circulus is intellectus erit profecto cuius talis conuersio intellectio est. Quid preterea semper intelliget. Oportet em̄ ipm aliquid intellegere semper quippe cū conuersio sit perhennis aq; perpetua: nam constat intellectionum rerum earum quæ cadunt subactionem terminoseē ac fines. omnes em̄ alicuius sunt gratia: cōtemplatiue quoq; rationibus identidē aniantur. Et rationū aliā diffinitionē aliā demōstrationē eē patet: demonstratiōes aūt & ex principio sunt & finē habent quodāmodo ratiocinationē. aut conclusionē. Quod si nō terminantur: at saltē non ad principium rędeunt. Sed mę

48.
Tertia pbatio ꝓme partis.

Quinta pbatio secūde partis.

diū extremūq; semp sumentes recta ꝓficiscunt. At cōuersio rursus vt patet ad principiū redit atq; reflectit: diffinitiōes etiā finitę sunt oēs ac termīatę. Prę- 2. pbatio
terea si sępius eadē cōuersio fit: idē sæpius intellige- 2e ptis.
re optebit. Prætereā intellectio quieti magis & statui: q̄ motui similis esse videt. Eodē modo & ipa eti 1. pbatio 3. partis.
am ratiocinatio. 2. pbatio 3e partis.

49 ¶ At qui neq; beatū idest: quod nō satis ē facile sed violentū vt patet. Quod si motus nō sit ipsius sub- 1a pbatio 4e. ptis.
stātia: ꝑter naturā sane mouebit. Laboriosum est etiā cōiunctū esse cū corpore: neq; absolui ab eo posse: & insuper maximopere fugiendū. Quippe cum melius intellectui nō esse cū corpore: quēadmodū & dici solet & cōplures plane cōsentiunt.

50 ¶ Causa ꝑterea qua cælū cōuertit: non videt ex dictis illis emergere. Neq; .n. anię substātia causa est 2. pbatio 4e. ptis.
conuersionis sed per accidens hoc modo mouetur: neq; etiam corpus: sed anima corpori potius causa
Camilla reuocat. est motionis. At vero neq; dicitur ita melius esse: & tamen oportebat ideo deum animam orbe versari facere. Quia meli⁹ est ipsi moueri q̄; stare: & hoc pacto moueri q̄; alio modo.

¶ Verum em̄ cum huiusce modi consideratio ma- 3. pbatio
51 gis alijs accomodet sermonibus: eam nunc omitta 4e. ptis.
mus. Illud autem absurdum euenire videtur tam huic sentētiæ q̄ etiā cōpluribus alijs q̄ dicūt de ania.

Etẽ coniungunt quidẽ animã cũ corpore: ponũt
q; ipam in eo: & tamen nihil prorsus determinant:
quã ob causam & quo modo sese habẽte corpore.
¶ Quod tamẽ necessariũ esse videt. Nam ob pro- 52
pinquitatẽ hoc quidẽ agit: illud patitur & hoc rurs9
mouet. illud aũt mouet. Quorũ nihil sane quibus-
uis inter sese competit.
¶ At illi dicere quidẽ quale quid sit ipa anĩa enitun 53
tur: de susceptiuo vero corpore nihil pœnitus dicũt
atq; determinãt: perinde quasi fieri possit vt quęuis
anĩa sine vllo discrimine quoduis corp9 ingrediat:
vt pictagoricoꝝ fabulæ dicũt: aniantis eñ cuiusq; propriã speciẽ habere formãq; videt: pinde igitur dicunt atq; si quispiã artẽ fabrilẽ fistulas ingredi dicat. Etẽ ars quidẽ instrumẽtis. Anima vero corpore vtatur oportet: videt eñ vnũquodq; ꝓpriam habere spiciẽ & formã.

Pythagoricoꝝ fabule qualibet aniam in qlibz corp9 ingredi fingunt.

¶ Est aũt & alia quędã opinio de anĩa tradita ꝓba- 54
bilis quidẽ cõpluribus & nulla eaꝝ inferior quæ de
ipa dicunt. Reprobata tñ & hisce rõnibus: quę in cõ
munibus sermonibus fiunt. Animã eñ harmoniã
quandã inquiũt esse: harmoniã namq; temperatio-
nẽ esse cõpositionẽq; contrariorũ dicunt & corpus
ex contrarijs cõpositũ esse.

34. ꝓpter. Aia non est (vt antiq; senserũt) harmonia.

¶ Verũ eñ harmonia quidẽ ratio quædã eorũ est 55
quæ sunt permixta; vel etiã cõpositio. Anima autẽ

neutrū istorū esse potest vt patet. Pręterea harmo niæ nō est mouere: anię aūt id oēs maxie tribuunt. 2a. prob tio.

56 ¶ Accomodatius autem harmonia de sanitatę atq; oīno de virtutibus corporis: q̄ de anīa dici potest: atq; manifestissimū id erit ꝓfecto: si quispiā opati, ones atq; affectus anię in aliquā harmoniā reducere enitatur: accomodare nāq; perdifficile est. 3a. pbo tio.

57 ¶ Prętera in duo respicientes harmoniā dicere cō sueuimus: & ꝓprijssimę quidē eorū magnitudinū cōpositionē quę motū habet positionēue: cum adeo sunt cōiunctę vt nihil eiusdē generis inter sese susci pere possint. Hinc aūt & reę rōnem mixtarum. At neutro ꝓfecto mō cōsentaneū est rōni: harmoniam anīam appellare: atq; partiū corporis: cōpositio fa cilis est admodū inq̄sitionis: cōplures nāq; cōpositi ones sunt vt patet & varię partiū: cuius igitur aut q̄ nam pacto: intellectū aūt etiā sensitiuū aut appetiti uum cōpositionē esse putare oportet. 4a. pbo tio.

58 ¶ Similiter absurdū est sane mixtiōis q̄q; rōnē aīa esse putare. Nō. n. ęlemētorę mixtio rōnē habet ean dē in carne & osse cæteriscq; corporis ptibus. Fient igit vt cōplures hēat anias per totūq; corp⁹: si ptes q dē vniuersę corpis & ęlemētis cōstēt pmixtis: rō ve ro mixtiōis harmonia sit vt inquntanimaq;. 5a. pro tio.

¶ Id etiā quispiā & ab Empedocle nō iniuria patet,

59 Vnamquāq;: nāq; partiū aliq̄ rōne dicit eē cōfectā.

Vtrū igit ipa ratio sit ania: an potius sit aliqd aliud ania: & ipis mēbris adueniat. Pręterea vtrū cuiusuis mixtionis sine vllo discrimine causa sit ipa concordia: an eius quę rōne cōficit. Et hæc vtrū sit ipsa ania; an aliquid diuersum a ratione. Opio Empedocis idē fere sentientis.

¶ Hęc igit tales dubitationes habere vident. Verū si ania diuersum a mixtiōe sit vti diximus: cur vna cū rōne carnis & cæterarū etiā aialium partiū tollitur. Insup si nō vna quęq; partium aniam habeat; si nō sit anima ratio mixtionis; quid est quod decedente corrumpitur anima. 60 Opiez Empedocli esse pbabilē oñdit. Primo. Secūdo.

¶ Ex his igitur quę dicta sunt patet aniam nec animā nec harmoniam esse posse: nec orbe versari; per accidēs tñ vt diximꝰ, moueri pōt et sei ipam mouere: mouetur nāq; corpꝰ in quo est; mouetur autē vt patet ab ania: alio vero modo fieri nequit vt ipa moueatur motu ad locum accomodato. 61. Epilogus.

¶ At em̄ rectius de hac ipa quispiā ad talia respiciens dubitabit; putabitq; ipam moueri. Dolere nāq; dicimꝰ aniam gaudere cōfidere timere insup irasci sentire ratiocinari; q̄ qdē oia motꝰ eē vident. Quapropter ipam quispiam existimabit moueri. 62 4. ꝑ. nō q: animam gaudere. tristari confidere. timere. mittescere. irasci. sentire 2 intelligere. dicē consuetudie trahimus aiam idcirco oportet moueri.

¶ Verū id nō necessariū est. Nā & si q̄ maxie dolere vel gaudere vel ratiocinari motꝰ sunt vel potiꝰ mouerit: tamen ipm moueri ab anima est: Irasci namq; aut timere est hoc modo moueri cor. Ratiocinari 63

Opio quorundam Pythagoricorū pene idē sentiētiū: hoc tū itereſt q̄ nō aīas atomos ꝑ vtutē atomoꝝ motricē eſſe dixerūt: q̄ ēptacūq̄ ſit trāqlitas atomi ꝓtinue agitari pdicq̄ videantur.

animā eſſe dixerūt: perpca q̄ continue moueri videtur: eſſet ſi nullus ventus pœnit⁹ afflet. Eodē ferunt & ij q̄ dicūt animā id eſſe quod ſeipm agitat motu. Etem̄ oēs ij motū vident putaſſe maxime ꝓpriū eē anię: & alia quidē vniuerſa per aīam: hāc aūt a ſeipa moueri: qa nihil videbāt mouere quod nō moueat & ipſum. Notabile.

23 Opio Anaxagore. aīam eē fontē et initiū mot⁹ pdicātis: et aīam 2 intellectū idē eē: nō tū oīno: mētē et ſenſum ꝓfundebat in idē quēadmodū Democrit⁹ q̄ proinde que ſenſu apparebant vera eſſe oīa dicebat: auctore vſus Homero.

¶ Similiter & Anaxagoras id qd' mouet aīam eē dicit. Et ſi qs alius cēſuit vniuerſum mētē mouiſſe: nō tū pinde pœnitus atq̄ Democritus: is em̄ animā & intellectū ſimpliciter idē eſſe putauit: etem̄ id qd' videt verū eſſe dicebat. Quo circa recte dixiſſe inquit homer⁹ hectora iacere alia ſapientē. Nō igit vt potētia quadā circa veritatē vtit mēte ac intellectu: ſed idem eſſe animā dicit & intellectum.

24. ¶ Anaxagoras aūt minus de ipis explanat. Multis em̄ in locis boni rectiq̄ mentē cām eſſe dicit. Alibi aūt anīa in ipam mentē eſſe aſſerint: nā anīalib⁹ vniuerſis tā paruis q̄ magnis: tam pſtabilibus q̄ minus etiam pſtabilius mentē ineſſe dicit. At ea mēs tamē & intellectus cui prudentia tribuit non vniuerſis ſimiliter anīalibus: quin etiā neq̄ cunctis hominib⁹ ineſſe videtur.

25 ¶ Omnes igit ij qui ad anīantis reſpexere motum maxime motiuū anīam eſſe putarunt. At qui cognitionē aīaduerterūt ipſi⁹ ac ſenſum q̄b⁹ res cognoſcit

& sentit ꝙ dicunt aiam ipam principia rerū esse. At qui plura principia faciūt: hęc ipa: qui vero vnū id ipm aiam esse censent. Empedocles em ex ęlemētis quidē vniuersis ipam cōstare censet: tm & vnūqd qꝫ istoꝝ aiam eē putat. Dicit em. Terrā nā terra lim pha cognoscimus aquā. Etheraqꝫ ætherę sane: ignis dignoscit igne. Sic & amore amor ac tristi discordia lite.

Opio Empe. aiam ex qttuor elemētis; lite et amicitia pstaz eē volētis: ex qb⁹ oia pstēt. Jō aiaz oia cognoscere: 2 silē in ea sua cognoscere silia.

¶ Eodē & plato modo aiam in thimeo ex ęlemētis cōstare censet. Simili nāqꝫ ci⁹ ꝺq; sentētia cognoscit simile: & res ipę ex principijs sunt. Similiter determinatū est ab eodē & in hisce quę de philosophia dicuntur, Animal quidē ipm ex ipsius vnius idea formaue: & ex lōgitudine prima & latitudine ꝓfunditateue constare. Cętera vero simili mō.

26
Opio Thimei volētis aiaz ex elemtis eē pstatā: vt silē silē cogscat: auctore Platōe i thimeo: 2 i bis q̄ ꝓbia disserit ex vni⁹ idea lōgitudinē ꝓdire: et latitudinē et ꝓfunditatē suo mō.

¶ Insup & alio pacto: intellectū ꝙdem esse vnū ipm Ipa vero duo scientiā. Est em ipa tm ad vnū ꝓcessio. Superficiei ꝓterea numerū. Opinionē solidi sensum: nā nūeri quidē formę ipę & principia dicebant. Sūt aūt ex elemētis. Res vero ꝑtim intellectu partim scientia ꝑtim opiniōe: partim sensu dijudicant ac discernunt. Atqꝫ hi numeri formæ sunt rerum.

27
Et vnius ideā itellectū ꝓbere ꝓmā dualitatē ꝓbē scīaz. opionē nasci a ꝓa ēnitate. sensum a po ꝙterna rio oriri et cū intellectu: suā opionem: et sēsu cogscam⁹ ex borū nūis cōstat aniaz.

Plato numerosvocatꝝ species: ꝓna et demēta

¶ Cū aūt aia motiuū & cognitiuū sit quidā, vtrūqꝫ cōplexi sunt atqꝫ aniam numerꝝ esse scipm mouentem asseruerūt. Oēs tamē de principijs quæ & qt sese sunt: interdissentire videntur: atqꝫ maxime qui

28
Opio Xenocratis. vtrūqꝫ 2 motū 2 sensum ꝓnectētis. Jndt em eā esse numerꝝ se ipꝫ monētē. Mūz q̄ dē quo faciat eam ex oīm ꝓncipijs ꝓstare

et vt oīa cogſcat .mouētēaddit q; eā p̄nm et originē motus credit. creditq; nume/ros rer; p̄na eſſe.

dē ĩj qui corporea putant eſſe: ab hiſce diſſentiunt q incorporea ponūt. Min⁹ aūt ab ĩjs qui cōpoſuerūt: & ex vtriſq; principia rerum aſſignauerunt. Diſſentiunt etiā & de multitudine eorundē. Q uidam em̄ vnum quidā plura principia dicunt eſſe.

29 ¶ Atq; vt de principiīs ſenſerunt: ſic de anīa etiā determinauerūt. Non em̄ abeſt a ratione: in primor̄ natura mouēdi cauſam collocare. Q uapropter ignis q̄buſdā eē videt. Is em̄ ſubtiliſſimar̄ eſt partiū: & lōge magis q̄ elementa cętera in corporib⁹. Mouetur inſup: & cætera primo mouet.

30 ¶ Democritus aūt & ſubtili⁹ dixit: cū aſſignauerit cur eſt iſtorū vtrūq;. Dixit .n. anīam quidē mentēq; idē eſſe: hoc aūt ex ip̄is primis atq; indiuiſibilib⁹ corporib⁹ eē. Atq; ob p̄tiū q̄dē ſubtilitatē mouere: ob figurā vero moueri. Figurar̄ aūt oīm mobiliſſimā figurā rotundā Anaxagoras aſſerit talēq; eē intellectū & ignē.

31 ¶ At Anaxagoras videt quidē aliud anīam: aliud intellectū mētemue dicere: quēadmodū & antea diximus. Vtit tm̄ vtriſq; p̄inde atq; vna natura: verū mentē principiū maxime oīm ponit. Solā itaq; rer̄ oīum ip̄am ſimplicē & nō mixtam & purā eſſe ſincerāq; dixit: atq; eidē principio hæc vtraq; tribuit: cognitionem inquam & motum dicens vniuerſum mentem eſſe.

¶ Tales etiã videt ex hiſce q̃ tradita memorię ſunt motiuũ quoddã animã ipſam eſſe putaſſe: ſiquidẽ dixit magnetũ habere aniam: qa mouet trahitq; ferrum. Diogenes aũt ſicut & alĳ quidã aerẽ ipſam cẽ ſuit eſſe: hunc ſubtiliſſimę ſubſtantie rerũq; principiũ eẽ putãs. Idcirco cognoſcere atq; mouere aĩam dixit: hoc quidem cognoſcere: quo primũ eſt: & ex hoc ipõ cætera cõſtãt: hoc aũt eſſe motiuũ: q̃ ſubtiliſſimũ eſt. Heraclitus quoq; principiũ ait aĩam eſſe. Quippe cũ exaltationẽ eſſe: ex qua cętera dicit conſtare: & maxie incorporeũ eſſe & ſemp fluere dicat. atq; id quod mouet ab eo quo motu cietur cognoſci cõſtat. Moueri aũt res vniuerſas & ipę & alĳ complures arbitrabant. Simili mõ: & Almeon de ania putaſſe videt. Dicit em̃ ipſam immortalẽ eſſe ex eo: qa ſimilis ipis immortalibus eſt. Quod quidẽ ideo dixit ipi ꝓpetere: qa ſemp mouet. Mouent em̃ & res oẽs diuinę cõtinue ſemp luna inquã: ſol: ſtellę: totũq; cælũ. Quidã & magis importuni aniam aquã eſſe dixerũt: vt Hippo. qui quidẽ ad hanc ſententiã ratione ſeminis videt eſſe cõpulſos: qa oĩum ſemen humidũ eſt: etem̃ redarguit eos qui ſanguinẽ aniã aſſerunt quia ſemen ſanguinis nõ eſt. Sunt & qui ſanguinẽ ipam eẽ dixerunt: vt Crytias: Sentire ipſum maxime ꝓpriũ animę eẽ putãtes: q̃d quidẽ cõpetere ꝓp naturam ſanguinis crediderũt. Ita oĩa

Opio Thaletis Mileſij dicẽtis aiaz eſſe vim motiuã. hic berculeũ lapidẽ. i. magnetẽ aiatã rem dicebat qz ferrũ trabẽt et cogere videret.

Opio Diogẽis aiaz eẽ aerẽ volẽtis opinãtiſq; eũ oĩm eſſe ſubtiliſſimũ et rerũ origenẽ et principiũ.

Opio Heraclitĳ: q̃ oia ex vapoꝛ calido: calidoq; balatu gignebat: quem nihil aliud eſſe quam ignez volebat oĩm ſubtiliſſimum et pene incorporeum et ſemp fluẽtem hinc aniaz dixit eſſe vaporem.

Opio Alcmeonis. aiam eẽ imortalez et ſemp moueri: z q̃ ſimillimam eſſe ſoli lune et celoꝛ que ſempiterno agitatu feruuntur) volentis.

Opio Hipponis. iq̃t em̃ Hippon aiaz eſſe aquã: q̃ oĩm ſemen humidum ſit.

Opio Crytie. aiam ſanguinẽ eſſe ſentientis. hoc iõ qz ſentire proprium eſſe aie iudicabat: et nos ſanguinis bñficio ſenti/

re. Et ꝙ exãguia sint sanguineqꝫ priuentꝫ vt ossa vt dentes: vt vngues nõ sentiãt.

ælemẽta prẽter terram iudicem habuerunt. Hanc autem nemo tribuit animẽ nisi quispiam dixerit ex oĩibus ælemẽtis cõstare aut oĩa esse. Camilla. 8o.

33. ¶ Vt igitur in summã oĩa redigam⁹: tribus his oẽs aniam: motu: sensu: incorporeoqꝫ diffiniũt: quorũ vnũquodqꝫ reducitur a principia rerum: vt patuit. Quapper & ĩj qui cognitione diffiniũt aniam: aut ẽlemẽtũ: aut ex ẽlementis faciũt ipam: similiter oẽs prẽter vnũ dicẽtes. Inquiũt enĩ simile simili sibi cognosci. Atqꝫ cũ vniuersa cognoscat ac ꝓcipiat anima; ex vniuersis rerũ principiis ipam cõstare dicũt.

34. ¶ Quibus igit placuit vnam cãm ẽlementũqꝫ vnũ ponere rerũ: ĩ aniam etiã vnũ velut ignẽ: aut aerẽ esse ponũt. Qui vero plura rebus principia tribuũt: ĩ plura quoqꝫ dicũt aniam esse. Solus aũt Anaxagoras mentẽ passione vacare dicit: & nihil prorsus cũ cẽteris habere cõmune. Verũ cũ talis sit. Quoñ pacto cognoscet: & quã ob causam. Neqꝫ ille dixit; neqꝫ ex dictis ꝓspici potest.

Corrm. oẽs phi ex trib⁹: aie diffinitiõẽs ĩjũt: motu: sensu 2 i corpore: eo aut subtilissimo. et sile sili cogsci consentiũt oẽs: vno Anaxagora excepto q intellect⁹ 2 aliarre rũ nullũ posuit esse similitudinis cõmercium.

35 ¶ At vero qui cõtrarietates in principiis faciũt: si cõficiũt aniam etiã ex contrariis. Qui vero tm alterũ ponũt cõtrariorꝫ: calidũ inquã aut frigidum aut aliquid aliud huiuscemodi; ĩ similiter & aniam vnum istorum asserunt esse. Quapropter & noia ipa sequuntur. Nam ĩj qui calidum esse dicunt; inde inquiunt ipm viuere. ductum nominatumqꝫ fuisse

Et ꝯ rurſus qui frigidū eſſe cẽſent; aniam inde nũcupatã ob reſpirationẽ & refrigerationẽ aſſerũt eſſe Hęc igitur ſunt quę de anima tradita ſunt a maioribus noſtris: & hec ſunt cauſæ ob quas illi talia de ipſa dixerunt.

¶ Capitulum Secundum.

36
1.ꝑ. Aliam ignẽ eſſe: et ſe ipãz mouere (vt vult democrit⁹) impoſſibile eſt.

Conſiderandũ eſt aũt primũ de motu. Nam fortaſſe non ſolũ falſum eſt ſubſtantiã aniæ talẽ eſſe qualẽ ꝯ dicũt: qui aniam id aſſerunt eſſe qđ ſeipm mouet aut mouꝛ põt: ſed etiã vnũ id eẽ quod dã videt eoꝝ que nequeũt eſſe: motũ inquã ipi ineẽ atq; cõpetere. Nõ neceſſariũ igit eſſe: id oẽ moueri qđ mouet: olim iam dixim⁹ & ꝓbauimus.

2. proba tio.

Diſtinctio.

¶ Cũ aũt oẽ qđ motu cieꝛ dupliciter moueaꝛ: aut. n. ꝓ aliud aut ꝓ ſe mouet: per aliud aũt id oẽ moueri dicim⁹: qđ ẽ in eo qđ motu cietur vt nauigãtes: hi nãq; nõ pinde atq; nauis mouent: hęc em̃ ꝓ ſe mouetur: illi motu cient: quia ſunt in eo quod motu cieꝛ quod quidẽ ita eſſe patet in partibus: motus em̃ proprius pedũ eſt ambulatio qua mouent & homines: tunc autem hiſce motus non ineſt: vt patet in nauigantibus.

37
Bifariã dꝛ aliquid moueri aut ꝓ ſe: aut per alterum..

38

¶ Cum igitur id quod mouetur: vt diximus. Bifariam dicatur moueri. Conſideremus nunc oportet de anima: ſi per ſe moueatur motuſq; particeps ſit. Cum igitur quattuor ſit motus. Latio.

Alteratio. Accretio: atq; Decretio: aut istoꝝ vno: aut pluribus aut oĩbus. vt patet mouebiť. Quod si nõ ꝓ accidens moueať: natura sane motus in erit ipi At si hoc sit: locus etiã eidem identidẽ cõpetet. Oẽs eñ iam dicti motus in loco sunt. 2a. pbatio.

39 ¶ Quod si substantię sit animę seipam motu ciere: nõ ꝓ accidens inerit ipsi motui vt inest albedini aut tricubito. Mouenť eñ & ipa: verũ ꝓ accidẽs: quippe cũ corpus id moueať cui res tales insunt. Quapter & locus nullus iporũ est. At erit anię sine cõtroversia locus: si natura motus pticeps est.

40 ¶ Pręterea si natura motu cietur: vi quoq; moueri potest: & si moueť: & natura moueri potest. Eodẽ modo de quiete q̃q; dicere possumus. in hoc eñ natura res quiescere solet: in quod suapte natura moueť. In hoc pari mõ vi plane qescit: in quod vi pulsa mouetur. At qui motus erũt animę violẽti quietesue. Neq; si fingere volumus: assignare facile possumus. At vero si sursum mouebitur: ignis; si deorsum terra hisce nãq; corporibus hi motus cõpetũt; eadem est & de medijs corporibus ratio. 3a. pbatio. 4a. pbatio.

41 ¶ Præterea cũ videať ania corpus mouere; rõni cõsentaneum est ijs motibus ipm mouere qbus & ipa moueť. Quod si id fit cõuertẽdo vere q̃q; dicere possumus: eo ipam motu cieri quo moueť & corp⁹: at latione corpus mouetur. Quare mutabitur & ania 5a. pbatio.

pinde atq; corp⁹:& aut tota aut ptib⁹ locū mutabit: qđ si id fieri pōt: fieri q̄q; pōt vt egressa rursus corp⁹ ingrediat. Ex q̄ fiet vt aīalīū ea q̄ mortē obierūt re surgant:

6a. pbatio. ¶ At em̄ motū p accidēs ab alia q̄q; mouebit. Aīal em̄ vi pelli pōt nō aūt optet cui⁹ in substātia inest ase ipo moueri. id ab alio motu cieri: nisi p accidēs quē admodū neq; quod p se vel pp se bonū est id p aliud oportet aut gr̄a cuiuspiā esse. 42

7. probatio. ¶ Animā aūt si mouet a sensibilibus maxīe quispiā dicet moueri. At vero si mouet se ipa anīa: & ipa q̄q; mouet. Quare cū om̄is motus exitus atq; remotio sit eius qđ motu cietur: ea rōne qua motū subīt aīanimirū ex substātia dimouet & exit: nisi seipam per accidēs moueat: at motus vt inquiūt substātiæ est ipsius per se. 43

¶ Quidā aūt asserūt anīam id corpus in q̄ est eodē manere mō q̄ & ipa mouet. vt Demo. qui qdē pinde atq; philipus comicus dicit ille nāq; dedalū ait ligneā venerē cōfeciſſe q̄ motu mouebat argēti viui: qđ in illā infundi & Demo. pari mō pilas indiuisibiles secū trahere corpus vtrū atq; mouere dicit ex eo qa nunq; ipę qescūt suapte natura desinūtq; moueri. Nos aūt ipm interrogabim⁹: si quietē etiā id ipm faciat nunq;. Ad quonā pacto equitē faciet: difficile est dictu vel potius dici non potest. Omnino 44

Opīo democriti asserens speriles atomos sp agitare corp⁹: q̄ nunq; nate sint manere. per silē dicit philippo Comediarū scriptoa. Dedalū olim ligneolā fenerē fecisse. quę (i viui argēto infuso) se moueret.

1. rō ptra Demo.
2. rō p. de mo.

autē anima non sic mouere videt aīal vt inquīt ip
si: sed electiōe quadā intellectioneue.

45 ¶ Eodē aūt mō timens eī set aīam corpus mouere
dicit. Mouere eīm ipam ex eo censet atq; asserit cor
pus: quia mouet, ppterea qđ ad ipm cōnexa est: opi
fex eīm dicit ex elemētis ipam iam constitutā: nume
risq; distinctā sonoris: vt in situ sonoritatis atq; cōcē
tus habeat sensum: & vniuersum ferat cōsonis latio
nibus rectitudinē coegit atq; flexit in circulum. Et
cū vnū in duos diuisisset circulos duobus in pūctis
cōiunctos: rursus: vnum in septē orbes diuisit: qm̄
lationes ipius cæli motiōes sunt animæ quibus ipa
mouetur.

Opio Platonis in Thimeo ppinq̄ Democrito asserebat: animam. s. seipsam agitando sil' mouere corp⁹: q; corpi sit adiecta: alligataq;. nō vulgaris, pfecto platonis extitit imaginatio vt; in lra.

46 ¶ Primū igit nō recte dicit aīam magnitudinē eē:
Nam aīam vniuersi talē ipe vult esse: qualis est ea
quę mens & intellectus vocat. Nō qualis est sensiti
ua: nec q̄lis ē ea que est principiū cupiendi: qppe cū
harū motus nō sit vt patet cōuersio.

2a. p. Intellect⁹ magnitudo: circularis mota: corpori cōnexa (vt vult Plato in Thimeo) ee nō pōt

Platōis dedicatio.

47 ¶ Intellectus autē vnus est & continuus perinde ac
intellectiuo. Intellectio vero est ipsi⁹ intellectus cō
ceptio. Sed hi nimirum vnum hoc sunt: quod alius
deinceps post alium est: vti numerus: Sed non vti
magnitudo. Quo circa nec intellectus hoc pacto
continuus est: sed aut partibus pœnitus vacat aut
non est vt magnitudo cotinuus.

1a. pbatio pe pt

Atq; si magnitudo sit quonam pacto quamcūq; su

2. pbatio pe partē

arum intelliget partium: siue illæ sint magnitudines: siue etiam puncta si hæc quoq; partes appellare oporteat. Nam si puncto puncta vero sunt infinita: nunq; pertransibit vt patet: in magnitudine sæpius vel infinitas idem intelliget. At videtur & semel intelligere posse. Quod si sat est quamuis partium tangere. Quid oportet aut orbe versari aut omnino magnitudinem ipsum habere. Cauillam remouet

¶ Quod si necesse est ipm intelligere toto tangente circulo: quis est iparum partiū tactus. Præterea quonā pacto vel impartibili partibile vel impartile partibili ipe intelliget. Necesse est autē intellectū esse circulum hunc. Intellectus nāq; motus intellectio est. Circuli vero cōuersio. Si igitur intellectio cōuersio est: & circulus is intellectus erit profecto cuius talis conuersio intellectio est. Quid preterea semper intelliget. Oportet em̄ ipm aliquid intellige re semper quippe cū conuersio sit perhennis acq; perpetua: nam constat intellectionum rerum earum quæ cadunt subactionem terminos eē ac fines. omnes em̄ alicuius sunt gratia: cōtemplatiue quoq; rationibus identidē aniantur. Et rationū aliā diffinitionē aliā demōstrationē eē patet: demonstratiōes aūt & ex principio sunt & finē habent quodāmodo ratiocinationē. aut conclusionē. Quod si nō terminantur: at saltē non ad principium rędeunt. Sed mę

48.
Tertia pbatio ꝓme partis.

Quinta pbatio secūde partis.

diū extremūq; semp sumentes recta ꝓficiscunt. At cōuersio rursus vt patet ad principiū redit atq; reflectit: diffinitiōes etiā finitę sunt oēs ac termīatę. Prę- 2. pbatio 2e ptis.
terea si sępius eadē cōuersio fit: idē sæpius intelligere optebit. Præterea intellectio quieti magis & statui: q̄ motui similis esse videt. Eodē modo & ipa eti 1. pbatio 3. partis. 2. pbatio 3e partis.
am ratiocinatio.

49 ¶ At qui neq; beatū idest: quod nō satis ē facile sed violentū vt patet. Quod si motus nō sit ipsius sub- 1a pbatio 4e. ptis.
stātia: p̄ter naturā sane mouebit. Laborioſum est etiā cōiunctū esse cū corpore: neq; absolui ab eo posse: & insuper maximopere fugiendū. Quippe cum melius intellectui nō esse cū corpore: quēadmodū & dici solet & cōplures plane cōsentiunt.

50 ¶ Causa p̄terea qua cælū cōuertit: non videt ex dictis illis emergere. Neq; .n. anię substātia causa est 2. pbatio 4e. ptis.
conuersionis sed per accidens hoc modo mouetur: neq; etiam corpus: sed anima corpori potius causa
Camilla reuocat. est motionis. At vero neq; dicitur ita melius esse: & tamen oportebat ideo deum animam orbe versari facere. Quia meli⁹ est ipsi moueri q̄ stare: & hoc pacto moueri q̄ alio modo.

¶ Verum em̄ cum huiuscemodi consideratio ma- 3. pbatio
51 gis alijs accomodet sermonibus: eam nunc omitta 4e. ptis.
mus. Illud autem absurdum euenire videtur tam huic sentētiæ q̄ etiā cōpluribus alijs q̄ dicūt de ania.

Etẽ coniungunt quidẽ animã cũ corpore: ponũt
q; ipam in eo: & tamen nihil prorsus determinant:
quã ob causam & quo modo sese habẽte corpore.
¶ Quod tamẽ necessariũ esse videt. Nam ob pro- 52
pinquitatẽ hoc quidẽ agit: illud patitur & hoc rurs9
mouet. illud aũt mouet. Quorũ nihil sane quibus-
uis inter sese competit.
¶ At illi dicere quidẽ quale quid sit ipa ania enitun 53
tur: de susceptiuo vero corpore nihil pœnitus dicũt
atq; determinãt: perinde quasi fieri possit vt quęuis
ania sine vllo discrimine quoduis corp9 ingrediat:
vt pictagoricoq; fabulæ dicũt: aniantis eẽ cuiusq; propriã speciẽ habere formãq; videt: pinde igitur dicunt atq; si quispiã artẽ fabrilẽ fistulas ingredi di cat. Etẽ ars quidẽ instrumẽtis. Anima vero cor- pore vtatur oportet: videt eẽ vnũquodq; ppriam habere spiciẽ & formã.

Pythagoricoꝝ fabule qualibet aniam in qlibz corp9 ingredi fingunt.

¶ Est aũt & alia quędã opinio de ania tradita, pba- 54
bilis quidẽ cõpluribus & nulla eaq; inferior quæ de ipa dicunt. Reprobata tñ & hisce rõnibus: quę in cõ munibus sermonibus fiunt. Animã eẽ harmoniã quandã inquiũt esse: harmoniã namq; temperatio- nẽ esse cõpositionẽq; contrariorũ dicunt & corpus ex contrarijs cõpositũ esse.

3a. ꝓpo- sitio. Ania non est (vt antiq; senserũt) har- monia.

¶ Verũ eẽ harmonia quidẽ ratio quædã eorũ est 55
quæ sunt permixta; vel etiã cõpositio. Anima autẽ

neutrũ iſtorũ eſſe poteſt vt patet. Prętcrea harmo niæ nõ eſt mouere: anię aũt id oẽs maxie tribuunt. 2a. probatio.

56 ¶ Accomodatius autem harmonia de ſanitatę atq; oĩno de virtutibus corporis: q̃ de ania dici poteſt: atq; manifeſtiſſimũ id erit ꝓfecto: ſi quiſpiã opati, ones atq; affectus anię in aliquã harmoniã reducere enitatur: accomodare nãq; perdifficile eſt. 3a. probatio.

57 ¶ Prętcrea in duo reſpicientes harmoniã dicere cõ ſueuimus: & ꝓprijſſimę quidẽ eorũ magnitudinũ cõpoſitionẽ quę motũ habet poſitionẽue: cum adeo ſunt cõiunctę vt nihil eiuſdẽ generis inter ſeſe ſuſci, pere poſſint. Hinc aũt & req; rõnem mixtarum. At neutro ꝓfecto mõ cõſentaneũ eſt rõni: harmoniam aniam appellare: atq; partiũ corporis: cõpoſitio fa, cilis eſt admodũ inqſitionis: cõplures nãq; cõpoſiti ones ſunt vt patet & varię partiũ: cuius igitur aut q̃ nam pacto: intellectũ aũt etiã ſenſitiuũ aut appetiti, uum cõpoſitionẽ eſſe putare oportet. 4a. ꝓbatio.

58 ¶ Similiter abſurdũ eſt ſane mixtiõis q̃q; rõnẽ aĩa, eſſe putare. Nõ. n. ęlemẽtoq; mixtio rõnẽ habet ean dẽ in carne & oſſe cæteriſq; corporis ptibus. Fient igit vt cõplures hẽat anias per totũq; corp⁹: ſi ptes q̃ dẽ vniuerſę corpis & ęlemẽtis cõſtẽt pmixtis: rõ ve, ro mixtiõis harmonia ſit vt inquntanimaq;. 5a. pro batio.

¶ Id etiã quiſpiã & ab Empedocle nõ iniuria patet,

59 Vnamquãq;: nãq; partiũ aliq̃ rõne dicit eẽ cõſectã.

Opio Empedoclis idē fermesentientis.

Vtrū igit ipa ratio sit ania: an potius sit aligd aliud ania: & ipis mēbris adueniat. Pterea vtrū cuiuscuis mixtionis sine vllo discrimine causa sit ipa concordia: an eius que rōne cōficit. Et hæc vtrū sit ipsa ania: an aliquid diuersum a ratione.

60 Opiez Empedocli esse pbabilē oīdit.

¶ Hęc igit tales dubitationes habere vident. Verū si ania diuersum a mixtiōe sit yti diximus: cur vna cū rōne carnis & cæterarū etiā aniaium partiū tollitur. Insup si nō vna quecp partium aniam habeat; Primo. si nō sit anima ratio mixtionis; quid est quod decedente corrumpitur anima. Secūdo.

61. Epilogus.

¶ Ex his igitur que dicta sunt patet aniam nec animā nec harmoniam esse posse: nec orbe versari; per accidēs tñ vt diximꝰ, moueri pōt et seipam mouere: mouetur nācp corpꝰ in quo est; mouetur autē vt patet ab ania: alio vero modo fieri nequit vt ipa moueatur motu ad locum accomodato.

62 4. ꝑ. nō q: animam gaudere. tristari confidere. timere. mittescere. irasci. sentire z intelligere. dicē consuetudie tbrapimus aiam idcirco oportet moueri.

¶ Atem rectius de hac ipa quispiā ad talia respiciens dubitabit; putabitcp ipam moueri. Dolere nācp dicimꝰ aniam gaudere cōfidere timere insup irasci sentire ratiocinari; q̄ qdē oia motꝰ eē vident. Quapropter ipam quispiam existimabit moueri.

63 ia, pba tio.

¶ Verū id nō necessariū est. Nā & si q̄ maxīe dolere vel gaudere vel ratiocinari motꝰ sunt vel potiꝰ moueri: tamen ipm moueri ab anima est: Irasci namcp aut timere est hoc modo moueri cor. Ratiocinari

autem aut tale forſitan eſt: aut etiã aliud. Atq; quæ dã iſtorũ fiunt: cũ aliqua latione mouent: quedã cũ aliqua alterant. Quæ nam vero ſint illa & quo modo fiant: alia ratio eſt.

¶ Dicere autem animã iraſci vel timere ſimile atq; 2a. pbatio.
64 ſi quiſpiam animã texere dicat vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere non animã: ſed hominem anima miſereri: vel diſcere vel ratiocinari. Idq; nõ 3a. pbatio.
quia motus in illa ſit. ſed quia nonnunq; quidẽ vſq; ad illã: nõnunq; vero ab illa: veluti ſenſus quidẽ exhiſce: recordatio autẽ ab illa ad eos motus vel ſtatꝰ qui ſint in iꝑoꝝ ſenſum inſtrumẽtis.

65 ¶ Intellectus autẽ aduenire videtur: & ſubſtantia 4a. pbatio.
quçdã eſſe ac non corrumpi. Nam ab ea maxime q̃ in ſenectute fit obfuſcatione corrumperetur. Nunc autẽ perinde fit atq; in ſenſuum inſtrumẽtis. Etenim ſi ſenex talẽ acceperit oculũ videret ſicut & iuuenis: Quare ſenectus nõ quia anima quicq; ẽ paſſa: ſed quia id in quo eſt aliquid paſſum eſt: quẽadmodũ in ebrietatibus & in morbis fieri ſolet.

66 ¶ Et ipm igit intelligere ac cõtemplari marceſcit: quia aliud quoddã intus corrumpit: ipm autẽ paſſione vacat: ratiocinari vero & amare aut odiſſe non ſunt illius affectus: ſed huiuſce qd' habet illud ea rõe qua illud habet. Quapropter & hoc corrupto: nec recordat̃: nec amat: nõ. n. illiꝰ ſed ipſiꝰ cõis qd' qdẽ

perñt. Intellectus aũt diuinũ qd est fortasse: passiõe
q̃ vacat. Esse igit̃ impossibile moueri aniam pspi- Epilogus.
cuũ iam ex dictis euasit: quod si oino nõ motu ciet
patet nec a seipa motu cieri.

¶ At qui numerũ aniam eẽ dicere seipm motu cien 67
tẽ multo longius q̃ ea que dicta sunt a ratiõe distare S.2. Neq̃ aiaz nũm esse seipm mouẽtem recte a Xenocrate asſertũ: sentiẽdum est.
videt̃. Nã ijs qui id asserũt, ea primũ impossibilia q̃
emergũt ex motu: deinde ꝓpriã quedã ex eo qa di- 1. pbatio.
cũt ipam numerũ eẽ eueniũt. Quo nãq̃ modo vni
tatẽ moueri intelligere oportet: & a quo & quonam
pacto. Cũ imptibilis sit & nullã hẽat differẽtiã: si. n.
motiua sit atq̃ mobilis diuersa esse oz.

¶ Preterea cũ lineã quidẽ motiõe supficiem facere 68 2. pbatio
dicãt: punctũ aũt lineã: vnitatũ etiã motus erũt cõti
nuo linæ. Punctũ em̃ vnitas est positionẽ hns. atq̃
numerus anie iam alicubi est positionemq̃ habet.

Preterea si quis a numero nũeꝝ vel vnitatẽ abstule 3. pbatio
rit: alius relinquit̃ numerus: atq̃ plante multaq̃ ai-
aliũ viuũt diuisa: & eandem animã specie videntur
habere.

¶ At qui nihil referre videbit̃ vnitates dicantur an 69 4 a. pba
corpuscula parua. Etem̃ si puncta fiant ex democri 10.
ti pilulis: mõ maneat quãtitas erit in ipis aliud qui-
dẽ quod mouet: aliud aũt quod mouet̃: sicut in ma-
gnitudine: nõ em̃ qa magnitudine differũt aut par
uitate id qd̃ dictũ ẽ accidit: sed qa subeũt quãtitatẽ.

Quocirca necesse est aliqd esse: quod ipas vnitates mouebit: quod si id qd' in anıali mouet anıa est: & id quod in nūero est anıa mouet: quare anıa nō est id quod mouet atq; mouetur: sed id quod mouet duntaxat.

70 ¶ At vero qui fieri pōt: vt hec vnitas sit: oportet em ipsius ad ceteras aliquā differentiā eē. At vnici puncti quenā pter positionē esse differentia pōt: si igit vnitates pūctaue que sunt in corpore diuersa sunt ab vnitatib⁹ anie atq; punctis erūt ipse vnitates in eodē profecto loco: punctū .n. anie locum occupabit corporis puncti atq; qd obstabit ac phibebit: vt si duo pūcta sunt simul in eodē loco & plura sint duobus ac infinita: quoꝝ em locus indiuisibilis est & ipsa indiuisibilia sunt. 5a. pbatio.

71 ¶ Sunt vero ea puncta qne sint in corpore sint ipse nūerus anie: vel si numerus q ex punctis cōstat que sunt in corpore sit ipa anıa: cur non oıa corpora animā habēt, nam in cunctis puncta esse videnť: et etiam infinita. Insuper qui fieri potest vt separenť ac absoluanť a corporibus ipa puncta si quidem linee non diuiduntur in puncta. 6ta. pbatio.

72 ¶ Fit aūt vti diximus vt partim idē ñ dicant quod illi: q corpus quoddā subtiliū partiū anıam eē dixerūt: ptim ppriū ipos comitet absurdū: corpus ab aıa pinde moueri pinde atq; Democrit⁹ asserebat.

6. p. Alia non est in corpore a eo (quo existimāt) modo: q sit ex corpore eo et qdem subtilissimoq; incorporeum appellent.

Nã cũ ania sit in oi corpore sentiente necesse est in eo dẽ duo corpora esse: si ania corpus aliquod esse ponat: & horũ ẽt sentẽtia: q aiam numer⁹ esse censent: fit vt vno puncto multa sint pũcta: aut oẽs habeãt aiam: si nõ numer⁹ quisq; alius atq; diuersus a punctis ipsius corporis superueniat.

¶ Fit ẽt vt ania la numero pinde moueat: atq; Democritũ diximus idipm moueri cẽsere: quid em̃ interest parue pile dicant: an vnitates magne vel vnitas omnino que agitantur motu: vtro nãq; mõ necesse ẽ ipas ex eo mouere ania l: qua ipe motu cient. 73

¶ His igit qui motũ ac numerũ in assignanda ania cõiunxerũt hec q̃ dicta sunt absurda & alia huiuscemodi multa eueniũt. Est em̃ impossibile nõ solum diffinitionẽ anie talem esse: sed etiã accidẽs. Quod quidẽ patet: si qs ex hac ratiõe opationes atq; affectus anime conabit assignare: cognitiones inquã sensus voluptates dolores & cetera istiusmõi: nã vt prius diximus: neq; vaticinari ex ipis facile possum⁹. 74

¶ Tribus autem traditis modis qbus antiqui diffiniũt aniam: duos iam reprobauimus & quas habet vtraq; sentẽtia dubitationes cõtrarietatesq; pene diximus: & ea inquã que maxime motiuũ ipsam esse ex eo ponit. quia seipsam mouet. Et ea qne corpus ipsam subtilissimarum partium: aut magis q̃ cætera incorporeum esse censet. 75

Continuat se ad sequentis.

78. 2. Nõ est opus animã ex elementis constare: quo similibus similia cognoscat.

Restat igit tertius modus atq; sentẽtia q ipam asserit ex elemẽtis: cõstare: quã qdẽ deinceps cõsidere mo oportet: atq; patet ob hoc ex elemẽtis aniam cõstare quosdã dixisse: vt sentiat ea q sunt; & rerum vnãquãq; cognoscat.

76 ¶ At hãc sentẽtiã multa pfecto comitant absurda: atq; eoꝝ q plura que fieri nequeũt. Asserũt em̃ simili cognoscere simile: quasi aias res ipas esse potẽtes. Verũ nõ elemẽta sunt solũ vt patet: sed pter ea multa sunt etiã alia quin poti infinita fortasse numero: que cõstant ex ipis ac cõponunt. 1. pbatio 2. pbatio

77 ¶ Sit igit ea cognoscere sentireq; aniam. Ex qbus illoꝝ vnũquodq; cõponit. At totũ ipm cõpositũ q cognoscet q so vel sentiet vt qd sit deus vel hõ vel os vel caro & ceteroꝝ cõpositoꝝ vnũquodq; similiter Nõ em̃ vnũquodq; istoꝝ est ipa elemẽta: quouis se se hñtia modo sine vllo discrimine: sed ex ipis vnũquodq; cõficit rõne quadã cõpositioneue. Q uẽadmodũ & Empedocles os ex elemẽtis cõstare cẽset. Dicit em̃ ceperat añ duas tellus iustissima vasis. Aeris ac fontis ptes vulcanus & ipe. Q uatuor ex octo adiunxit quis candida magna: vis fecũdaq; nature confecerat ossa. Nil igit elemẽta prosunt: si sint in anima. nisi rationes etiam insint & compositio: vnũquodq; em̃ cognoscet simili: os autẽ aut hominem non cognoscet profecto: nisi ipa etiam insint: Hoc

aũt nõ opus est vnũ eorũ esse dicere que fieri nequeunt. Quis enĩ ambiget vnq̃ si lapis vel homo vel equus insit in ania & bonũ similiter & nõ bonum: & de ceteris identidem rebus.

3. pbatio ¶ Pretrea cũ id quod est multipliciter dici soleat: q̃ 87
dã enĩ substãtiã: qddã quãtitatẽ: aut qualitatẽ: aut a liquid aliud enũeratorũ iã pdicamẽtorũ significãt: vtrũ ex vniuersis an non ex vniuersis ania constet: at nõ videt cõia oĩum esse elemẽta: ex bis ce igitur solis cõstat que substantiarũ sunt elemẽta at quonam pacto ceterorũ ẽt vnũquodq̃ cognoscit. At dicent vniuscuiusq̃ generis elemẽta ppria atq̃ principia esse: ex qbus ania cõstat: erit igit ipa & quãtitas & q̃litas: & subiecta. at fieri nequit: vt ex quãtitatis elemẽtis substantia fit nõ quantitas eos igitur qui censet aniam ex vniuersis constare hec & huiscemodi alia comitantur.

Bistinctio entis in decẽ predicamenta.

4a. pbatio ¶ Absurdũ ẽ etiã simile qdẽ a simili nõ pati dicere: 79
simile vero sentire simile simileq̃ cognoscere simili putare atq̃ asserere. Deinde sentire pati quoddã eẽ moueriq̃ ponere & intelligere similiter & cognoscere. At qui multas dubitationes ac difficultates.

5. pbatio Empedoclis habere sentẽtiã. Corporeis inquam elementis & sibi similib⁹ cognosci res singulas testatur id quod experiẽtia late patet. Partiũ enĩ aĩaliũ corporũ ea que sunt simpliciter terre vt ossa nerui pili nihil sentire videnť. Quare neq̃ similia sibi: at op

tebat tamen.

6ta. pbatio

80 ¶ Preterea cui principioꝝ maior ignoratio q̄ cognitio in erit nimirū vnūqdq̄. n. cognoscet vnum: multa aūt ignorabit: cetera nāq̄ oīa. Fit etiā Empedoclis eadē sentētia: vt deus sit amētissim⁹. Q uippe cū ipe solus vnū elemētorū nō cōprehendat: ipaꝫ discordiā inquā: mortalia vero cuncta cognoscāt. Cum ex vniuersis singula cōstent.

7ma. pbatio.

8a. probatio.

81 ¶ Preterea dicit: oportet oīno: quā ob cām nō habēt aīam oīa; cū oē quod est aut sit elementū aut ex elemēto vno vel pluribus vel oībus cōstet. Necesse est em̄ oē quod est: aut vnū quid: aut quedam: aut vniuersa cognoscere.

9a. pbatio.

82 ¶ Dubitabit etiā nō iniuria quispiā quidnam id sit qđ ipa cōtinet atq̄ vnit. Elemēta nāq̄ materiei similia sunt. Atq̄ pstabilissimū id esse patet: quod cōtinet quicqd id tandē: sit at nequit esse quicq̄ prestabilius ania: quod quidē dñetur: & magis etiā intellectu: maxime aūt rationi cōsonū ē huc oīa pcessisse: & pstantissimū oīm; & natura dominū esse. Illi aūt elemēta ea que sunt pcedere censent.

8a. p. Nullus antiquoꝝ adhuc de totꝫ anima attigit.

83 ¶ Atem̄ nemo prorsus de oī̄i ania dixit nec eorū qui censent ipam ex elemētis iō cōstare quia sentit. Cognoscitq̄ ea que sunt nec etiā eorū qui maxime motiuū ipam asserūt esse. Nō em̄ oīa mouent̄ q̄ sentiūt. Sunt em̄ anialia nōnulla: que nō monent̄ loco:

Prima pbatio.

& tñ hoc ſolo motu aníā videť aníal agitare. Similiter & eorũ qui tam ſenſitiuũ q̄ intellectũ ex elementis cõficiũt: nemo animã oẽm cõplectiť: viuere nãq̄ videnť plante: at expertes ſunt tñ & latiõis & ſenſus: aníaliũ q̄q̄ cõplura ſunt: que mente rationeq̄ vacant. Secũda pbatio.

¶ Quod ſi quis & hec illis cõceſſerit intellectumq̄ partẽ eſſe poſuerit anie: & identidẽ ſenſitiuũ: neq̄ ſic de oñi aía: neq̄ de vlla tota dicere videbunť. In hoc eodẽ errore videť eſſe & ea ſententia: que carminib⁹ orphicis ferť. Dicit eñ Orpheus animã fieri ventis & ex toto ingredi reſpiratiõe: id aũt nequit ipis accidere plantis: neq̄ quibuſdã itidem aníaliũ. Quippe cũ haud vniuerſa reſpirent. 84 Tertia pbatio. Quarta probatio.

¶ Quod quidẽ eos p̄terſit: qui ita de aníā cenſure. At vero ſi conficere aníam ex elemẽtis oporteat: nõ ex vniuerſis cõtinuo conficienda eſſe videť. Altera nãq̄ pars cõtrarietatis ſufficiens eſt ſe ipam opposi tamq̄ diſcernere. recto eñ & ipm rectũ vt patet & obliquũ cognoſcamus: regula nãq̄ iudex eſt vtriuſq̄: at obliquum nec ſui plane nec recti. 85 Quinta pbatio.

¶ Sunt & qui in toto vniuerſo pmixtã ipam inquiunt eẽ: quocirca forſitã & thales oía plena deorum eſſe putauit. Hoc aũt dulitationes habet nõnullas. Quã. n. ob cãm aníā in aere quidẽ vel igne ſi ineſt nõ facit aníal: in mixtis autẽ facit p̄ſertim cũ in illis 86 Eſt et alia p̄eter victas quorundã opinio dicẽtiuz p q̃tuor elemẽta et p nãz rerũ oĩm inuectã fuſamq̄ eq̃bliter oẽs mundi partes vegetare aiaq̄. quã ſniaz ſecut⁹ Thales. dicebat

1. iproba tio iſtius opinioñis.

decrū plena esse oia. Causam et motiuū huiꝰ opinionis assignat.

videat esse prestātior. Querete ēt quispiā quā ob causam aīa ea q̄ est in aere p̄stabilior est ac immortalior ea que in anīalibus inest.

28. improbatio istius opinionis.

87 ¶ Vtrobiq; aūt emergit quoddā absurdū: & rōnis egrediēs metas: nā ignē aut aerē anīal esse dicere ratiōis egredieī fines: & asserere rursus anīalia nō esse: si insit in ipīs anīa pabsurdum est sane.

88 ¶ Videnī aūt ideo putasse in his aīam esse: quia totū & ptes eiusdē sunt speciei. Quare necesse est ipos & anīam & ptes eiusdē eē dicere speciei si anīalia ex eo fiunt aīantia qa in ipīs aliqua pars cōtinentis recipitur. Quod si aer quidē disceptus eiusdē est speciei: aīa aūt est dissimiliū ptium: patet aliā ipsiꝰ partē inesse aliā nō inesse: necesse est igitur ipām aut similiū esse partiū. aut nō in quacūq; totius inesse parte. Patet igitur ex dictis: neq; cognitionē ex eo cōpetere anīę: quia cōstat ex elemētis: neq; recte vereq; dici motum eidē in esse.

Improbat motiuū opinionem.

Epilogus

Capitulum Tertium.

89 Cū aīal vegetet. sentiat. appetat moueat ꝓtēpletq; atq; intelligat vtrū oia hec a tota ꝓficiscant aīa. an aduersio. an hec ab vna pte hec ab altera illa vo iterū ab altera.

a TQuoniā cognoscere sentire opinari insupcupere deliberare & oīno appetitiōes ipsius anīe sunt: motus etiā anīaliū loco ab anīa fit: & insuper accretio status atq; decretio: queret vtiq; quispiā vtrū horꝝ vnūqdq; toto aīa cōpetat & nos intelligamus: & sentiamus: & moueamur: cæterorūq; vnūqq; agamꝰ patimurq; tota: an alīs alia ptibus:

Ipsum ꝓterea viuere vtrum in horū aliquo vno ani plurib⁹ an in oīb⁹ cōsistat: an sit eius alia quedā esset causa.

¶ Atq; sunt qui dicunt ipam eē partibilē: noscq; alia eius parte intelligere alia cupere censent. Quid igi tur ipam cōtinet animā: si partibile sit: nō corp⁹ qp pe. cū cōtra potius videaī corpus anima continere. Quapropter & egressa dissoluitur corpus atq; putrescit.

90 Rīderīt aliq; plane alio vegetare alio sē tire alio appetē alio mouere alio deniq; cōtēplari ac intellige re.

otra rīsi/ onē argu it primo.

¶ Si igitur aliqd aliud ipam cōtineat vnūq; faciat: illud erit potissimū anīa: at oportebit de illo etiā q̄rere: vtrū vnū an multarū sit partiū: atq; si sit vnū cur & anīam cōtinuo nō dicimus vnū esse. Sin partibile: rursus rō quereret qd nam sit illud quod illā etiā cōtinet: atq; hoc pacto fiet in infinitū abīcio. 91.

¶ Dubitabit etiā quispiā de partib⁹ eius: quā vnaquaq; potentiā in corpore habeat. Nam si anīa totū cōtinet corpus: oportet & vnāquāq; ētē partē aliquā ptē corporis continere: id aūt esse nō posse videtur: quam etī partiū corporis intellectus aut quo cōtinebit pacto; fingere quoq; difficillimū est. 92

ꝓtra rīsio nē ar guit 20.

¶ Videmus aūt & plantas diuisas viuere: & anīa liū insectoq; nōūlla vtpote anīm & si nō numero tamē spē eādē hītia. Itaq; partiū vtraq; & sensum habet: & per aliquod tempus loco mouetur. 93

ꝓtra rīsi/ onē argu it 30.

renouet caullam.

¶ Nec absurdū est si nō ꝑdurant: instrumēta nāq; 94

nō habēt vt naturā conſeruent: ſed nihilominus oēs in vtraq; partiū inſunt aie partes atq; anie eadē ſubſpē collocant: & ēt tota. Ille quidē ga nō ſeparabiles ſunt: tota aūt ania quia diuiſibilis eſt.

95 ¶ Videt autē & id principiū qd' ineſt in plātis ania quedā eſſe: hec em̄ ſola cōmunis eſt & plātis & aniālibus: atq; hec quidem a ſentiendi principio ſeparatur: ſine aūt ipa nihil eſt prorſus qd' habeat ſenſum. Ptra rōnē arguquarto.

Incipit liber ſecundus Ariſtotelis de Anima.

Capitulum Primum

1 d Ictis hiſce que a maioribus de anima nobis tradita ſunt: redeamus rurſus oportet atq; enitamur velut ab initio determinare quid ania ſit: & que nam ſit eius cōmunis maxime ratio.

2 ¶ Dicim⁹ itaq; genus vnū quoddā eox̄ que ſunt ipſam ſubſtantiam eſſe. Atq; huius aliud vt materiā: quod quidē per ſe nō eſt hoc aliquid: aliud formam & ſpeciem: qua quidē iā hoc aliquid dicit: & tertiū id quod ex iſtis conſtat atq; cōponit. Eſt aūt materia quidē potentia: forma vero actus atq; perfectio Q ue quidem bifariam dicitur: quedam em̄ eſt vt ſcientia: quedam vt contemplatio. 1a. diui. 2a. diui. 3a. diui.

3 ¶ Maxime aūt corpora videnī eſſe ſubſtantie: Et

ipsoꝝ ea magis que naturalia sunt: hec enī ceterorū principia sunt. Naturaliū vero corpoꝝ quedā habent vitam; quedā nō habent: sed ea vacant. Vitā aūt dicimus nutricionē accretionē; atq; decretionē; que quidē per idipsum fit quod viuere dicit. Quare corpus omne naturale particeps vite substātia ē: & ita substantia & composita.

Vitā hīc dicim⁹ eā q̄ se ipa alimētū suscipiūt nutriunt̄ augescunt minuuntur.

¶ Atq; cum tale ēt sit corpus ideſt habēs vitā. Corpus pfecto nō erit anīa: corpus nāq; nō subīt rationē eoꝝ que sunt in subiecto: sed vt subiectū potiꝰē & materies. Necesse est igit aniam substantiā esse p inde atq; formā corporis naturalis poptētia vitam habentis.

4 Cor. vii fit oē corp⁹ nāle vite pticeps ſba sit. et q̄dē cōposita. 12. po Alia substātialis actus est corpis impotētia vita pticipantis.

¶ Substantia vero actus est & pfectio. Talis igitur corporis est perfectio atq; actus. Sed cū pfectio atq; actus bifariā dicat vt diximus: quidā em̄ est vt scientia: quidam vt contemplato: patet animā actū esse perinde atq; scientiam. Nam ex eo quia anima est & somnus est & vigilia atq; vigilia quidē cōtemplationi: somnus autem scientie operatione vacāti similis est.

5 2.2. Alia ē act⁹ p⁹.

¶ Altera aūt alterā in eodē: sciētia in quā cōteplatiōnē gnationē p̄cedit. Quapropter aīa prim⁹ est act⁹ pfectioq; corporis naturalis potentiā vitā habētis. Et talis plane vt ptes ipsius sint instruuēta. Esſuerō ptes q̄q; plantarum instrumenta sine cōtrauer-

6 32. po. Corp⁹ anīe moderamē suscipere idoneū organicū est.

ſia ſunt: quãuis videaꝫ penitus ſimplices eẽ eius eſſ̃ quod circa fructũ eſt: illud tegmẽ eſt foliũ & fructꝰ etiam: radices ꝓterea vicem ſubeũt oris: vtriſqꝫ nãqꝫ trahitur alimentum.

Cõꝫ diffuſinẽ cõcdit.

¶ Si igiꝫ cõc qd de oſſ̃i anĩa ſit dicendũ: ipa pfectio
7 prima primus actus eſt corporis naturalis: cuius ꝑtes ſunt inſtrumẽta. Iccirco nõ q̃rere optet: ſi vnũ ſit anĩa atqꝫ corpus: ſicut neqꝫ cerã & figuram: neqꝫ oĩno materiẽ. Cuiuſqꝫ & id cuius materies eſt: nam cũ vnũ & eſſe multifariã dicaꝫ: actus eſt id quod ꝑprie vnũ eſt: atqꝫ proprie eſt.

Quer̃dũ nõ eſt cur aĩa et corpus ſiꝫ vnũ ſint vt neqꝫ cur figura z cera vnum ſint. z vl̃r cur mãet que mãe aduenĩũt.

8 ¶ Vniuerſaliter igiꝫ diximus quidnã anĩa ſit. Eſt eſſ̃ ea ſubſtantia q̃ eſt ratio: hec aũt eſt quiditas corporis talis. Et ꝑinde ſane atqꝫ ſi quid inſtrumẽtoꝝ artis naturale corpus eſſet. Ceu ſecuris. Eius nãqꝫ ſubſtãtia ipius eſſet vt patet. ſecuris ratio: idqꝫ eſſet anima: qua ſeparata nõ eſſet vlteriꝰ vt patet ſecurꝫ: niſi noĩe tm̃: at nũc eſt ſecuris: non eſſ̃ talis corporꝫ ſubſtantia ratioqꝫ eſt ipa anima: ſed naturalis vt diximus. Talis q̃ in ſe motus ſtatuſue principiũ inſitum habet.

Declaratio ꝑ exẽpla diffinitionis alate de anima.

1. exẽp

¶ Atqꝫ id quod dictũ ẽ in partibꝰ ẽt inſpicere licet
9 nã ſi oculus anĩal: eius tm̃ anĩa viſus ipe nimirũ eſſet: hic eſt eſſ̃ vt patet oculi ſubſtãtia: que ſeſe habet vt ratio: oculus aũt eſt materies viſus: qui cũ defecerit nõ vlterius erit oculus: niſi noĩe tm̃ & ꝑinde atqꝫ la-

Corpus nãle q̃d ſit.

2. exẽ

pideus vel etiã pictus. Id igit quod de pte dictũ est ad totũ corpus viuẽs accomodare oportet. Est em̃ hic ꝓfecto rõnum similitudo: nã vt pars sese hẽt ad partẽ: sic totus sensus ad totũ sensitiuum corpus: vt talis est rationis. Notabile.

¶ Nõ est aũt id potẽtia viuẽs quod abiecit aiam ea ꝙ vacat. sed id quod ipam habet semẽ vero fructus ue id nimirũ est: quod põt tale corpus euadere. Vt igitur incisio visioꝙ sic est vigilia actus & vt visus rursus instrumentiꝙ vis sic est ania actus: corpus aũt est id quod vt diximus est potẽtia viuens. Verũ vt pupilla visusꝙ oculus est: sic anima & corpus est animal. 10 Cor. ex his manifestũ eẽ põt. aiaz. actũ perfectionẽꝙ nõ esse seminis neꝙ cadaueris. cum hoc viuere desijt illud vo nõdũ viuit nõdũꝙ formatum organis. Cõparatio populera

¶ Aniam igit nõ separabilẽ esse a corpore vel ptes ipsi⁹ nõnullas: si partibilis sit: nõ obscurũ esse videt. Corporꝭ nãꝙ partiũ patet aliquas anie partiũ actũ esse. Nihil tñ verat vt alique partiũ sint separabiles anie: ꝓpterea ꝙ corporis nullius sint actus. Ab obscurũ est: necdũ patet: si pinde corpus ania sit act⁹: vt gubernator actus est nauis. Hoc igitur pacto vniuersaliter de ania determinatũ descriptũue sit. 11 Cor. ex his itẽ nõ ẽ obscurũ ꝙcipe totaz aiaz nõ eẽ ad corpore seiunctãneꝙꝑ tes saltẽ aliꝙs si eã diuiduã cõcedamus. Duplices anie ꝑtes. Epilogat

Capitulum Secundum.

a Tem̃ cũ ex obscuris quidẽ magis aut manifestis fiat id notũ quod est dilucidũ ac notius rõne: enitendũ est rursus hoc pacto de ipa ania ꝑ tractare. Ronẽ. n. diffinitiuã nõ solũ esse significare: vt cõplures dicere diffinitiões videnẽ: sed etiã in ipa 12 Prima ꝯclusio est operib⁹ aie ipam ꝙ rere et notam facere paratꝙ rõnabile ẽ.

Tetragonismi diffinitio.

causam ineſſe ac apparare oportet. Nunc aũt diffinitionũ cõplures vt ꝓcluſiões eſſe videnť: veluti qd eſt quadratio: cõfectio figure laterũ æqualium angulorũq; rectorũ ęqualis altera expertẽ lõgiori figure: atq; diffinitio talis cõcluſionis occupat locũ; at ea que quadrationẽ inuentionẽ eſſe medie dicit. ipius rei ꝓfecto cauſam vt patet aſſignat.

13 Secũda ꝓclu. Anĩa principiuz eſt ex quo viuimus.

¶ Dicamus igiť hinc cõſiderationis initio ſumpto aĩatũ ab inanimato vita ſeiungi. Atq; cũ multifariã viuere dicaťetiã ſi vnũ tm̃ iſtorũ inſit: viuere illud dicimus cui ineſt vt intellectus ſenſus motus. loco ac ſtatus & inſuper motio nutrimento accomodata & accretio decretioue.

14 Com vñ fit vt plante manifeſte viuere ꝓnoſcãtur.

¶ Quapropter & vniuerſe plante videnť viuere; quippe cũ videanť in ſeipis vim hr̃e talẽ atq; principiũ: quo ad cõtrarietatẽ loca tam incrementa q̃ decremẽta ſuſcipiũt. Nõ em̃ ſurſum quidẽ accreſcunt Deorſum aũt nõ accreſcunt. Sed ad vtrãq; ſimiliter differentiã & omi exptẽ: ſemperq; nutriunt: & eouſq; viuũt: quouſq; poſſunt alimentũ accipere.

15 Ꝙ. Alis aie vegetãdi a ceteris aie virib⁹ ſeiungi ſepariq; põt alie vo ab ipſa minime.

¶ Atq; hec quidẽ vis a ceteris ſeiũgi ſepariq; põt: cetere aũt in ipis mortalibus ab iſta nequeũt ſeparari; qd' qdẽ in ipis ꝓſpiciť plãť. Nulla em̃ prorſus in ipis vt patet alia p̃ter hanc anie potentia atq; officiũ ineſt.

16 4. Ꝙ. dcq̃ cẽ aĩal obſenſũ ꝓm nũcupam⁹

¶ Viuere igiť ob hoc principiũ viuentibus cõpetit.

Anial aūt & est ob sensum primo: nam & ea que nō
tient motu: nec mutāt locū: sensum aūt habent nō
solū viuere dicimus: sed etiam animalia nuncupare
solemus.

Comm. viuētia oia a vi vegetatrice pncipiū habere videnť.

¶ At vero ex sensibus tactus primo cunctis anialibus ineſt. atq; vt vegetatiuū a tactu sensuq; oī. sic a ceteris tactus separari sensibus potest. Eā aūt ptem anime vegetatiuā dicimus esse. Cuius: & plante participes sunt. Animalia vero cuncta ipam vim habere sentiendi tactu videntur.

p.2. pmus oim sensuū tactus est.

Cor. vñ fit vt sic vis vegetādi viuentiū sit pnm. ita tactus sencientium.

¶ Atq; quā ob causam istorū vtrūq; fit: postea dicemus ac explanabimus. Nūc eouſq; tm dicat: ani
2a. anie diffinitio mā inquā principiū esse eorū que dicta sunt. & his esse diffinitam vegetatiuo sensitiuo intellectiuo etiā motu.

18 Alia ē pm pnm vinē di. sentiēdi. mouēdi et itelligēdi.

¶ Querendū aūt est vtrū horū vnūquodq; sit aia an anie pars: & si pars. Vtrū hoc pacto vt sit separabile rōne solū: an etiam loco. Atq; de nōnullis q dem istorum videre discernereq; facile possumus: nonnulla aūt dubitationē habent.

Tria q̄stio. secunda q̄stio. Rñsio. Declarat hoc implāns. Declarat hoc idē in sequēt̄b?

19 Vtr? horū singula vegetādi vius. sensus mot? 2 intellect? sint aie an port? aie partes. Si sint aie ptes an loco et subiecto sint distincte. an sola ratione.

¶ Nam vt plante nonnulle diuise seiuncteq; videntur viuere propterea quod anima que est in istis actu quidē in vnaquaq; planta est vna: potentia vero plures. Sic & circa alias videmus anime differentias fieri: cum inciduntur animantiū ea quę insecta vocamus. vtraq; nanq; partium & sensum habet &

20

motu loco cietur. Quod si sensum habet & imaginationē: & appetitum etiā habet: vbi nanq; est sensus. ibi dolor etiam existit atq; volūtas: at vbi sunt hec; ibi necessario cupiditas etiā inest.

21 De intellectu vo nō dū liquet qđ probādū aut sentiendū sit.

¶ De intellectu vero cōtēplatiuaq; potētia nondū quicq; est manifestū. Sed videt hoc anie genus esse diuersum. Idq; solū perinde atq; perpetuū ex eo qđ accidit seiungi separariq; potest

22 Alie ptes quo pacto rōne distinguatur.

¶ Ceteras aut anie ptes separabiles qdē nō esse; vt quidā asseruerūt ex his q̄ diximus patet. Rōne vero differre nō obscurū esse videt. Sensitiui nāq; ratio diuersa est a ratiōe principij opinādi: si quidē diuersa sunt sentire ac opinari & vnū quodq; dictoꝝ similiter,

23 Ipsius anie particule quo loco et subiecto seiungant.

¶ At vero quibusdā aniantiū cūctę ptes vt patet insunt: quibusdā nonulle; sunt & quib⁹ vna tm̄ inesse videt: atq; idipm differentia aniantiū facit. Quam aūt ob cām ita sit postea pscrutabimur. Eadē & circa sensus fieri sane videmus. Quedā em̄ oes quedā aliquos: quedā vnū duntaxat habere vident: tactū inquā ipm: quiquidē est oim maxie necessarius.

24 Cū duo sunt quib⁹ scim⁹ vt ania vt scia. et duo qb⁹ sanamur vt sanitas vt corp⁹. ita duo erūt qb⁹ viuim⁹ qbus sentim⁹ qb⁹ appetim⁹. vtrū illoꝝ duoꝝ est ania.

¶ Quoniā aūt id quo viuimus quoue sentim⁹ bifariā dicit & perinde atq; id q̄ scimus: & id etiā quo sani sumus atq; valemus: quoddā em̄ scientia quoddā aniam dicim⁹: quippe cū vtroq; scire dicamus: & aliud sanitatē aliud partem corporis aliquam vel

3a. qstio.

Rō. totū dicimus corpus. Atq; horū vtrūq; :tam scientia q̄ sanitas forma quedā & species est & ratio & tā q̄ actus suscipientis; scientia quidē scibilis sanitas autē sani. Actus em̄ agentiū in eo quod patiť atq; disponiť inesse videť. Ania aūt id est vt patet: quo viuimus & quo sentimus ac intelligim⁹ primo. Ipsa pfecto ratio quedā erit & forma sed non vt materies atq; subiectum.

Triparti ta substā tie diuisio

¶ Nam cū substantia tripliciter dicať vt diximus: quedā em̄ est forma. quedā materies: quedā id qđ ex vtriscq; cōponiť: & materia quidē est vt patet potētia. forma aūt actus. Cū igiť vt diximus substātia dicatur trifariā: animaq; id sit quod ex vtriscq; corpore in quā & anima constat: corpus pfecto nō est actus anime: sed ipa corporis alicuius est actus.

¶ Iccirco recte ad modū putant ij quib⁹ ānima neq; esse sine corpore: neq; corpus aliquod esse videť: Etem̄ ipa corpus quidē non est. Est aūtē corporis aliquid: Et ineſt ob hoc in corpore atq; in corpore tali non in quouis sine discrimine vllo: quēadmodū veteres ad corpus ipam accomodabant. Nihil prorsus determinantes quodnam illud & quale sit corpus: atq; non recte vt patet. Quippe cum non videatur quoduis sine vllo discrimine quodcunq; suscipere: hoc autem pacto cum ratione etiam fit sine. Actus em̄ vnuscuiusq; in eo quod est potentia

25 Cor. q fit vt anima in corpore vt forma in materia necesse sit.

26 Cor. fit quoq; vt recte senserūt nonnulli aiaz nec corpus nec sine corpore esse. Cor. fit iterū vt quiaiaz quodlibet corpus ingredi posse putauerūt. indigne de anima sint locuti.

& in propria materia ſuapte natura fieri eēq; ſolet. Animam igitur perfectionem quandam eius & actum ac rationem eſſe: quod potentiam habet vt huiuſmodi ſit: ex hiſce que diximus inoteſcit.

Epilogādo diffiniti onē anie cōmunē cōcludit.

Tractatus Secundus.

Capitulum Primum.

a Nimantiū autē quibuſdā oēs inſunt potentie dicte: quibuſdam nonnulle ſunt & quibuſdam vna tm ineſſe videtur atq; potentias animē diximus has nutritiuū ſenſitiuū appetitiuū locomotiuū atq; intellectiuū. Et plantis quidem nutritiuum eſt duntaxat. aliis aūt & idipm & ſenſitiuum. Quod ſi ſenſitiuū ineſt: & appetititiuū ēt ineſt. Nā appetitus cupiditas: eſt & ira atq; voluptas. Animalia vero cuncta vnū ex ſenſib⁹ habēt. tactum in quā ipm: atq; cui ſenſus ineſt: ei voluptas ēt & dolor ineſt: & pceptio iocundi atq; moleſti. Quibus aūt hec inſunt: ea cupiditatē etiā habent: hec eſt em appetitio eius quod afficit voluptate:

a.27 Ia.2.potētia2 aie q̄ ſūt quinq; vegetādi vt⁹ ſentiēdi appetēdi mouēdi et intelligēdi: q̄buſdā inſunt oēs q̄buſdā multe q̄buſdā vero vna ſola adeſt.

Palmo Secūdo.

Olim ſenſibilē neceſſario appetit⁹ comitari oſtēdit triplici⁹ ter.

81

¶ Alimēti ptērea ſenſum hñt. Tact⁹ em ſenſus ē alimēti: nā ſiccis & hūidis & calidis atq; frigidis aluntē viuētia cūcta. Horq; aūt vt patet ſenſus ē tactus ceteris vero ſenſibilib⁹ p accidēs nutriunt. Nihil em cō ducit ad alimentū ſon⁹ vel color & ōdor: ſapor aūt vnū q̄dē eorq; q̄ tactu pcipiunt: at vero fames ſitiſue cupiditas ē: ſicci q̄dē & calidi fames: frigidi vo &

Tertio.

fames sitis hūidi sitis. At sapor hor quasi q̄ddā est cōdimentū.

¶ Verū hec declaraīsda posteriūs sunt. Nūc eoūsq̄ fit dictū: aniantiū inquā hisce q̄ tactū hnt & appetitū inesse. De imaginatiōe vero nō patet: sed de hoc postea cōsiderem⁹ opter: nōnullis insup & loco motiuū ēt inest: & alijs rōcinatiuū ac intellectus vt hoibus: & si quid sit aliud tale vel etiā pstabilius.

¶ Perspicuū igit est: vnā anie rōnē esse pinde atq̄ figure. Neq̄ .n. ibi figura pter triangulū est & eas q̄ deinceps sunt collocate: neq̄ hic anima vlla pter eas quas diximus at vt in figuris vna cōmunis ratio fere post: que cunctis quidem figuris accomodabit: nullius autē crit figure propria ratio: sic & in animabus dictis fieri pōt. Quapropter ridiculū est & in his & in ceteris rebus cōmunem querere rationem: que quidem nullius eorū que sunt erit propria ratio: nec in propria cuiq̄ accomodabit & indiuidua specie: rationē eam omittētes diffinitionem: lie que cuilibit hoc pacto competere accomodariq̄ potest.

¶ At vero quēadmodū in figuris: sic & in anīa fit: nā tam in figuris q̄ in animātibus in eo quod deinceps est collocatū: id inest potētia quod illo est prius: in quadrato nanq̄ triangulus & in sensitiuo vegetatiuū inest vt patet. Quapropter in singulis q̄ rēdū ē: que nā sit cuiusq̄ anīa: & quenā sit aia plāte

1. pbatio.

2. pbatio

29

30

2. 2. Perspicuū esse videt aie rōnē figure rōni similitudinē gerere et aiaz figure:

22

31

Similitudo pulcra inter animas et figuras.

Cor. Vniuscuiusq; aie scoz spēz rō p pria et spālis q̄rēda est et i hmōi aie diffinitione sistendū esse minime.

que bestie que deniq; hois: quā ātob cām deinceps sic sese hnt: cōsiderare oportet. Sensitiuū nāq; sine vegetatiuo nō est. at a sensitiuo vegetatiuū in plātis seiungit. Rursus sine tactu nullus ceteroz̄ sensuū est: at ipe tactus sine ceteris est: complura nāq; sunt animaliū: que neq; visum neq; auditū neq; sensum habent odoris.

Quattuor aiatorum gradus. distinguit Primus Secūd⁹ Tertius Quart⁹

32 ¶ Et eorū rursus que sentiūt quedā habēt loco motiuū: quēdā no habēt. Extrema aūt atq; minima rationē habent & mentē: quibus em̄ mortaliū inest ratio ns sunt cōtinuo & cetera cuncta: at quibus vnūquoq; illoz̄ ineſt; hisce nō oībus ineſt & ratio: sed quedā imaginatione: & vocant quedā hac sola viuunt: de intellectu vero cōtēplatiuo alia rō ē. Que cū ita sint: patet horū cuiusq; rationē anime maxie rationē propriam esse.

Tractatus Tertius

Capitulum Primum

33 De actibus potentiaz quā de potētijs por apta incūbit determinatio.

Necesse est aūt eū qui de hisce cōsiderationē factus est: quidnā sit vnūquodq; iporū accipere: deniq; querere pscrutari de hisce que sequūtur ac comitant: quod si dicere oporteat quid vnūquodq; ipsorum sit: vt quid sit intellectiuū vel sensitiuū vel nutritiuū: antea dicendū est quidnam sit intelligere quid sentire. Nam operationes actionesue potentijs viribusq; priores sunt ratione.

Quod si ita sit atq; prius etiã obiecta q̃ ista cõtemplari oporteat: primũ ꝓfecto de illis ꝓpter eandẽ causam vt de alimẽto de sensibili. de intelligibili determinare oportet.

2a. 20. Eadẽ quoq; rõne de actuũ obiectis q̃ ỗ actib⁹ ipis prius determinandum est.

¶ Quare de alimento de generationeue primo dicendũ esse videt. nutritiua nãq; ania & ceteris inest & pima est & maxime cõis anie vis & potentia: qua cuncta viuentia viuũt cũiũs sunt operationes officiaue generare nutrimẽtoq; vti Hec em̃ operatio maxime oim opationũ viuentib⁹ est naturalis viuentibus inquã hisce que sunt ꝓfecta nõ mẽbris capta: queq; nõ sine semine oriunt: vnũquodq; inquã aliud sibi simile ꝓcreare: anial quide anial: planta aũt plantã. vt sint semp hoc pacto cõditioneq; subeant quod pñt diuinã. Id em̃ ipm appetũt vniuersa: gratiaq; ipsius oia ãgũt: quecũq; secundũ naturã agũt.

34

3a. 20. Inter determinãda alimentũ et generatio primũ obtinẽt determinandi locum.

¶ Duplex est aũt id causa cui⁹ cetera hũt: atq; vnũ est quod: alterũ cui: cũ igit̃ semp esse conditioneq; diuinũ subire cõtinuatione nequeãt animãtia: quia fieri nequit: vt caducoq; atq; mortaliũ quicq; idem vnũq; numero semp ꝑmaneat vt vnũ quodq; põt sic eternitatis cõditiõisq; diuine ꝓticeps est aliud quidem magis: aliud aũt min⁹: permanetq; nõ ipm sed tale quale est ipm: numero quide non vnum: specie autem vnum.

35

Diuisio finis.

¶ Est aũt ania corporis causa principiũq; viuẽtis.

Atqui cū multifariā hec dicant: anima pari mō tri-
36 bus determinatis modis cā est: nā est ea cā a quā pro-
4. p. Tria iuuētib⁹ tria causarū forme. rū mot⁹ et cui⁹ grā vices obtinet. fluit mot⁹. est ēt ea grā cui⁹ cetera fiūt. Est insup vt 12. ratio.
forma corpor⁊ aniatorū substantia ne. atq; cām vt
substantiā: aiantiū esse nō est obscurū.

37 ¶ Causam nanq; cunctis vt sint formā ipsam atq;
Principij et cause diuisio. substātiā esse patet. At viuere viuentiū est esse: cui⁹ 2. ratio.
Probat de cā formali cōclusionē. sane causa vt cōstat atq; principium anima. Prete-
Probat de finali cā conclusionem. rea actus eius quod est potetia ratio est eiusdem: at
anima viuentis est corporis actus: Patet etiam ani-
mā eē causam vt id gratia cuius cetera fiūt: nam vt
mens: sic & natura alicuius grā facit quod quidē ip-
sius est finis: atq; tale est in ipis viuentibus ania. &
secundū naturam vniuersa nāq; naturalia corpora
tam animaliū q; etiā plantarū ipius anie sunt instru
mēta: quo fit vt ipa sint anime sine cōtrouersia grā.
Duplex est aūt id vti diximus: cā cuius cetera fiunt finis diuisio.
atq; vnū est quod: alterū cui. At vero cōstat animā
De efficienti cā conclusionem manifestat. id etiā esse: vnde primū motus ad locū accomodat⁹
emergit: verū hec vis non vniuersis ineſt viuētib⁹:
fit ēt per aiam & alteratio & accretio: sensus ēm alte
ratiō quedā esse videt: sentitq; nihil quod non habe
at animā eadē est de accretione decretioneue ratio.
Nihil ēm incremēta naturaliter decremētaue susci-
pit: quod non nutritur & nihil prorsus nutrit: qd
non vite particeps sit.

¶ Atq; hac in pte ſnia Empedoclis ẽ poſſt habẽda: q qdẽ hoc nõ recte dixit ac addidit ideo ĩcremẽta plãtas ſuſcipere tũ in radicib⁹ infratũ in ramis etiã ſupra: ga terra deorſum ſuapte nata & ignis ſurſum idẽtidẽ pgit. Primũ nãq; nõ recte accipit in plãtis differẽtias dictas infra inquã ac ſupra: non em̃ eadẽ ſunt oĩm rerũ & vniuerſi ſupra & infra: ſed quã habet rõnem in anĩalibus caput: eã ſubeunt in plantis radices: ſi inſtrumẽta diuerſa vel eadem operationi onĩbus officijſue dicere aſſererecq; oportet.

38 Com vñ fit vt Empedocles boz motuum in aĩalib⁹ cãm nõ rite aſſignauerit.

¶ Deinde quod eſt qd' cõtinet terrã igneue: que q dẽ in cõtraria loca ferunt. diſtrahent em̃ pfecto niſi aliqd ſit qd' ipa phibeat atq; detineat. Quodſi ſit aliquid: id eſt pfecto ania ipa. Quo fit vt ipa ſit augẽdi cauſa nutriẽdiue. nõ ſlemẽta quẽadmodũ ille putabat.

39 Prima pbatio corolarij.

39 Secunda pbatio Corolarij.

¶ Sunt aũt qbus ipius ignis nã cã ſimpliciter nutritionis & accretiõis eſſe videt: ipe nãq; ſolus oĩm corpoꝝ aut elemẽtoꝝ nutriri ac augeri videt: quapropter & in plantis & in anĩalibus putabit quiſpiã igne ad ipm eſſe quod operatur.

40 Corm opio quoꝝdã (q ignei viuẽtiũ? ẽe augmenti cãz ſint ſuſpicati) ferenda ẽ minime.

¶ Verũ nõ ita eſt: ſed cũ comitet cãm eſt ob idipm quodãmõ nõ ſimpliciter cã ſ eſt potiꝰ talis ania. Nã ignis quidẽ accretio in infinitũ pgredit: & eouſq; fit quouſq; ſit cõbuſtibile. At eorũ oĩm que natura cõſtãt ẽ finis ſa magnitudinis q; accretiõis & ratio.

41 Probatio Corollarij.

Hec aũt aię sunt nõ ignis: & rõnis poti⁹ q̃ materie.

¶ Capitulũ Secundum.

42 ia.ꝑ. vt ꝓpositũ ere q̃mur de virtutis nutritiue et generatiue (q̃ oim ꝓia ẽ) obiecto. alimẽto videlicet cõsequunt agendum videtur.

c Vm aũt eadẽ vis anie sit & nutriendi & generãdi: primũ de alimento determinare necesse est: hec em̃ a ceteris potẽtijs hoc opere munere seiungitur.

¶ Videt itaq; cõtrariũ esse cõtrario nutrimentum. Ãt nõ cuilibet quod vis: sed id ei quod; alterũ ex altero nõ solũ mutuo generat: sed incremẽta etiã suscipit: cõplura nãq; contrariorũ sunt quidẽ ex sese mutuo: sed nõ a suis oia cõtrarijs incremẽta suscipiunt vt ex egrotante fit sanũ. Ãt vero nec illa mõ eo dẽ sibi mutuo nutrimẽtũ eẽ videnť: sed aqua quidẽ alimentũ est igni. ignis autẽ non nutrit aquam: at simplicibus corporibus horũ alterũ alimẽti: alterũ eius quod nutrit maxime subire rationẽ videt.

43 Tres alimenti conditiones ꝓma secũda. 3tia.

¶ Verũ em̃ is locus dubitationẽ habere videt. Sũt em̃ qui dicũt simile simili nutriri quẽadmodũ & accrescere. Quibusdã aũt vti diximus non hec sentẽtia sed cõtraria placet censentq; nõ simile simili: sed cõtrario contrariũ alij. Etem̃ fieri nequit vt inquiũt vta simili simile patiat: alimentũ aũt mutatur atq; digerit: mutationẽue rerum oim in oppositũ vel in mediũ esse constat.

44 Dubitat vtrum alimẽtũ sit alito ꝓtrarium.

Probat q; sit simile

Probat q; sit ꝓtrarium dupliciter.

ꝓmo

45 ¶ Preterea nutrimẽtũ quidẽ aliquid patit ab eo qđ aliter. hoc aũt ab alimẽto nõ patit q̃quã. quẽadmo

Secundo.

dū neca materia faber: ſ materies vt patet a fabro. qui quidē ex otio mutat tm̄ ad operandū. At .n. interest plane. ſi nutrimētū ſit id qđ vltimo tandē adiungit atq; addit an nō hoc ſed id qđ primū ingreditur. Quod ſi vtrūq; quidē ē alimētū: alterū tū eſt digeſtū: alterū indigeſtū: vtroq; ꝓfecto mō & cōtrario cōtrariū & ſimile ſimili vere licet nutriri. Nam ſi vt indigeſtū ſumat cōtrariū cōtrario aliter. Sin vt digeſtū: ſimile ſimili nimirū hoc pacto nutrit. Quare patet illos vtroſq; partim recte: partim nō recte dicere atq; ſentire.

Dubitatiōis reſpōſio.

Cor. ſequit vtraſq; quodāmō recte ſentire et ſimilia ſimilib⁹ ali. piter ꝓtraria ꝓprijs mō tm̄ differēti 2.ꝝ Aiatū (vt aiatū eſt) nutritur.

¶ Cū aūt nihil nutriat quinhabeat vitā: aniatum id erit ꝓfecto corp⁹ quod aliter: ea ſane ratiōe qua eſt animatū. Quare & nutrimentū ad animatū ꝓ ſe refertur: & non ꝓ accidens.

46. Cor. Quo fit vt alimētū ad aiam per ſe et nō ꝓ accidens referatur.

Prima ¶ At qui diuerſa eſt alimēti rō vt nutrit & auget: nā vt ipm̄ aniatū quātū eſt quoddā auget: vt eſt hoc aliquid & ſubſtātia nutrit. Cōſeruat em̄ ſubſtātiam

47 Tres alētis et augētis differentie.

Secūda. Tertia. Et eſt eouſq; ꝓfecto quouſq; nutrit. Efficit preterea generationē ac ortū: nō eius quod aliter: ſed talis quale eſt id quod nutrit. Iam em̄ eſt ipius ſubſtātia: & nihil ſeipm̄ generat: ſed cōſeruat.

¶ Quare tale quidā anie principitū vis eſt talis: vt id cōſeruet quod ipam habet ea nimirū ratione qua ipam habet. Alimentū aūt ad operandū ꝑparare vidēt: quapropter alimēto priuatū eē nō poteſt.

48. Cor. vñ fit vt aiatū alimēto priuatū perſistere nequeat.

Alimenti diffinitio.

49. Tertia pclu. Equus est vim vegetandi a generandi facultate vim generatiuā dici nomēq; hinc ducere

¶ At vero cū hoc in officio tria sint hec: necessarioq; cōcurrāt: id inquā quod nutrit & quo nutritur & qd nutrit. id quidē quod nutrit est ipa ania prima; id aūt qd nutrit corpus est quod ipam aniaz habet: at id quo nutritur ipm est alimentū: atq; cū sit par vniuersas a fine res appellare; finisq; huius anie sit generatio talis quale est id quod ipam habet. erit ania prima, pfecto principiū generandi tale quale est id quod hanc ipam animā habet.

50. 42 ?. Oīe aiatum insitū calorē habere necesse est.

¶ Id aūt quo nutrit ania duplex est: quēadmodū & id quo gubernator gubernat: manus inquā & flau9: atq; aliud mouet atq; mouet. aliud mouet tm̄: necesse est aūt oīe nutrimentū nature sit talis: que digeri possit. Ad digestionē efficit calor: quapropter oīe aiās habet calorem. Quid igitur sit alimētū ipm vniuersaliter diximus: postea vero de ipis exactius perscrutabimur.

Tractatus Quartus.

¶ Capitulum Primum.

51. 12.?. De sensu incīpit determinatio. 22?. ffit sensus cū mouet sentiēs cum q; aliquid patitur.

Determinatis aūt his: primū de ol sensu cōiter: deinde de vnoq; dicam9. Fit itaq; sensus. Cū mouet atq; patit aliqd vti diximus. Nā ipe sensus alteratio q̄dā esse videt: inquiūt aūt quidā & a simili simile pati: quod quidem quonā pacto fieri potest aut nō pōt: in vniuersalib9 de actione sermonibus passioneue diximus:

Epilogat. Probatio.

¶ Habet aũt is locus dubitationẽ: ambigetq; nõ iniura quispiã: cur & sensuũ ipoχ sensus nõ sit. Et cur sine ijs q̃ sunt extra nõ efficiũt sensum. Cũ insit & ignis & terra: ceteraq; elemẽta quoχ ẽ p se sensus: vel p ea q̃ ipis accidũt. At em̃ patet sensitiuum non esse actu sed potẽtia tm̃. Quapropter nõ sit quẽadmodũ cũbustibile nõ vritur ipm̃ p se sine eo quod ipm̃ vrere põt. Vreret em̃ se ipm̃ & nõ indigeret ei⁹ quo actu est ignis.

52
Questio prima.
Questio Secunda.
Responsio.

¶ At vero quoniã sentire bifariã dicere cõsueuim⁹: nã & id quod potẽtia videt & audit videre audireq; dicim⁹: & si forte dormiat: & id identidẽ quod iã operat: dupliciter & ipe sensus ꝓfecto dicetur: quidã vt potentia: quidam vt actu similiter & ipm̃ sentire: & quod est potentia: & quod est actu:

53
Cor. quãobrem distinctio hec ꝓbãda ẽ vt tũ sensus tũ ipm̃ sentire nõ actu n. õ potentia sit.

¶ Primũ igit̃ id scire oportet: nos inquã quasi sit ea dẽ pati moueri ac operari: ita nũc his vti ac dicere. Motus em̃ est quidã actus impfectus: tamẽ vt in aljs diximus. Ea vero cũcta que patiunt̃ atq; mouẽtur ab actiuo & eo quod est actu patiuntur atq; mouent̃. Iccirco fit vt tũ a simili sibi tũ a dissimilis res ois patiatur vt diximus patit̃ em̃ ea que est dissimilis: at cũ est passa: tum similis est vt patet.

54.
Motus diffinitio.

Cor. quo fit vt tum a similibus tũ a dissimilibus passio sensus ꝓcedere videat.

¶ Deinde distinguẽdũ ẽ de potẽtia atq; actu: nunc em̃ de his ipis simpliciter dicimus. Nam est hoc pacto quippã sciens: vt si dicamus hoiem eẽ: scientẽ

55
Duo modi potẽtie.

quia hō est talis suapte natura: vt sit sciens atq; scien
tiā habeat. Est ēt hoc pacto quippiā sciens: vt ho
minē eū iā dicim⁹ esse scientē: q geometriā: atq; grā
matica habet. Atq; horū vterq; non eodē mō potest
potētieq; subīcit. Sed alter quidē ex eo quia gen⁹
ipm est tale materiesue: Alter vero ꝓpterea quod
cū voluerit contēplari potest idipm facere: nisi quid
externū forte ꝓhibeat impedimētoq; fiat

Horū modorū differentia. Prima.

56 ¶ At ꝑter ipos esse hisce qui iā cōtemplat: & est actu
ꝓprieq; sciens hoc. A. Ambo igit illi primi potētia
quidē sunt scientes vt diximus: verū vnus indiget
alteratiōe ꝑ disciplinā: qua quidē nōnunq; ēt ex ha
bitu cōtrario disputationeq; mutat: aliter hēt quidē
sensum aut grāmatica: sed indiget operatiōis: vt ex
otio tandē opatiōisq; vacuitate agat ac operet: atq;
hic modus potētie diuersus est: vt patet ab antea di
cto.

Secūda.

57 ¶ At vero neq; ipm pati simplex eē videt: sed aliud
est a cōtrario corruptio quedā: aliud est salus: poti⁹
est qđ est potētia ab eo quod est actu: simileq; pin
de atq; potētia sese habet ad actū. Fit em cōtemplās
quod sciētiā habet. Q uod quidē aut nō est alterari
in ipm cm fit incremētū & in actū pfectionēue: aut
aliud alterationis est genus.

Pati seu passio dupliciter dici videt.

¶ Q uocirca nō recte q̄ habent dicere ipm sciēs cū
58 scit alterari: sicut nec edificatorē cū edificat. Q uod

Cor. Absurdū p:o/ facto videbit sapien/

igitur in actū ducit: ex eo quod est intelligens potē tia atq; sciens id nō doctrinā appellare oportet: sed aliud nomē est equū habere. At quod ex eo qđ est potentia discit accepitq; sciētiā: ab eo quod est actu sciēs atq; ab ipō docēte. Id aūt nō est dicendū pati ac alterari: aut duos alteratiōis esse modos fatemur oportet. Eā inquā mutationēq; ad priuatiuas est dispositiōes: & eam que est ad habitus atq; naturam.

tē cū cōtēplet et pūdētē cū (vt recte vitā instituat) consideret alterari dicere. 2 nō artificē cū aliqđ artis moliat. vt domificat cū edificet.

¶ Hec cū ita sint: prima quidē mutatio sensitiui ab eo quod generat fit: cū aūt ortū ac generatū est: habet iā sensum pinde atq; scientiā. Et sentire actu simile est cōtemplari. Differētia tū est: an ea que actu sensum efficiūt extra sunt ipm inquam visibile & audibile & sensibilium cetera.

59 Cōsimili pene modo de sensib⁹ accidit vt aliqđ dicat bifariā potētia sentiens. Actu sentire assimilat ꝓtemplari modo tū differenti.

¶ Cui⁹ cā hec ē actu nāq; sensus singulariū est. Scia vo vniuersaliū est: hec āt ipa ania quodāmō sunt. Quapropter intelligere quidē cū quispiā voluerit: in ipo ē sitū. Sentire āt nō collocat in ipo. Necesse est ēm sensibile ipm adesse. pari mō res sese habet: & in sciētijs sensibiliū: & ob eandē vtiq; causari: quia sensibilia singularia sunt. sunt & extra sicuti diximus. Sed vt de his exactius dilucidiusue dicamus: dabit nobis rursus occasio.

60. Cor. vū fit vt intelligere et cōsiderare cū volum⁹ in nr̄a sit sitū ptāte nō aūt sentire ꝑ ipm sensibile adesse necesse est.

¶ Nunc id sit a nobis determinatū. Cū simplex inquā nō sit id quod dicit esse potentia: sed aliud quidē sit vt puer: quē militare posse dicere licet. Aliud

61 Que de potentia dicta sunt breuiter resummit.

ãt vt hiſce q iam etate militariq arte actus euaſit ad militandũ ſenſitiuũ ſimiliter ſe habere.

62 ¶ Atq cũ ipõrũ differẽtia noĩe careat. Determinatũ ãt ſit ipa cẽ diuerſa: & q pacto diuerſa ſunt: neceſſe ẽ ipo pati ac alterari tanq ꝑ ꝓprijs noĩbus vti. Ipm aũt ſenſitiuũ potẽtia tale eſt: quale iã ipm ſenſibile eſt actu ſicuti diximus. Patit igit cũ eſt nõ ſimile. At paſſum euaſit ſimile: & eſt tale quale eſt illud.

¶ Capitulum Secundum.

63 Cõ. añq ỏ ſenſibus ſigillatim tractet primũ de ſenſibilib⁹ cõſtituendũ eſt.

Prima diuiſio ſenſibilis. Secũda diuiſio ſenſibilis Senſibile proprium

a Tem de vnoq ſenſu: deinceps a ſenſibilib⁹ cuiuſq ꝓficiſcentes dicam⁹ oportet. Atq pri⁹ ipa ſenſibilia diſtinguẽda cẽ vident. Senſibile itaq trifariã dr. Senſibiliũ em q̃dã p ſe: q̃dã p accidẽs ſentiunt. Et illoꝝ rurſus alia ſunt vniuſcuiuſq ꝓpria ſenſus: alia cõia cũctis. Atq ꝓpriũ id ſenſibile dico qd alio ſenſu ſentiri non põt: & circa qd error fieri negt. Vt color reſpectu viſus: & ſon⁹ auditus: & ſapor guſt⁹. Tact⁹ ãt plures differẽtias hẽt qdẽ: iudicat tn de illis vt ceteroꝝ ſenſuũ q ſq de ſuo ſenſibili & nõ decipit. Viſus. n. nõ errat cẽ tolorẽ: aut audit⁹ cẽ ſonũ: ſed quid ſit id qd ẽ infectũ colore vel vbi: huiuſcemodi igit ſenſibilia dicunt vniuſcuiuſq ꝓpria ſenſus.

Senſibile cõmune.

64 Cõia vo ſunt hec: mot⁹: q̃es: nũer⁹: figura etiã magnitudo. Talia nãq nulli⁹ ſunt ꝓpria ſenſ⁹: ꝙ oĩbus cõia ſũt. Et em tactu mot⁹ q̃dã ſenſibilis ẽ atq viſu,

sibile. accidēs

¶ Per accidēs āt sensibile dr̄ vt si albū oliatrj sili⁹ sit: p accidēs em̄ hoc sentit qa albo qd̄ sentit: id accidit. Quapp & nihil ipe sensus ad huiuscemōi sensibilibus patit̄: vt talia sunt. Eorꝝ aūt que per se sentiunt illa sunt propria sensibilia q̄ propria sunt: & ad que substantia vniuscuiusq; sensus est apta.

65 Differētie sensibilis p se et p accidēs.

Sensibilia ꝓpria et cōmunia nō eodem mō eē p se sensibilia.

Tractatus Quintus.

Capitulum Primum

66 ia p. Colorē visibile

c Vius igit̄ visus p pceptiu⁹ id est visibile. Visibile vo ē color: & id qd̄ oīone qdē explicare ac dicere licet. Noie āt caret atq; idipm maxie patebit cū vlterius ꝓcedem⁹. Visibile igit̄ est color: hic aūt est id qd̄ ē in eo qd̄ per se visibile ē: p se vero nō rōe sed quia in se cām hēt vt sit visibile.

2. p. Color nō rōne sui p se visibile est.

¶ Color at oīs motiu⁹ ē eius qd̄ est pspicuū actu: & id est ipius natura. Quapp nō est visibile absq; luce: sed oīs vniuscuiusq; color in lumie sane videtur.

67 3. p. Color sine lumine videri nō pōt.

Quāobrē qdnā sit ipm lumē: prius dicere declarare q; oportet. Est igit̄ aliquid perspicum.

Cor. Quo fit vt de lumie et pspicuo prius sit determinādū.

¶ Perspicuū āt id dico: qd̄ ē qdē visibile. Nō ē āt vt simpliciter dicā p se: sed p alienū colorē visibile. Atq; res talis est aer & aqua & solidorum complura vt vitrum & glacies & huiusmodi corpa: non em̄ aqua vel aer vt est aqua vel aer pspicuum est: sed quia natura eadē ineest in his vtrisq; & in perpetuo supero corpore.

68 Perspicui diffinitio

69 Quarta cõclu. Que potẽtia pſpicua ſunt tenebre aliqñ ſunt q̃ nũt ſemp actu perlucent nunq̃.

¶ Lumẽ ãt actus eſt huiuſce pſpicui ea nimiꝛ rõne qua pſpicuũ eſt. At id ẽ potẽtia: in quo nũc idipm in eſt: nũc tenebre: atq; lumẽ quaſi pſpicui color ẽ: cũ eſt pſpicuũ actu ab igne vel ab huiuſcemodi corpe: quale eſt ipm ſuperũ corpus: nã huic ineſt aliquid v nũ & idẽ. Quid igit eſt pſpicuũ dixim⁹: & qd etiã lumẽ: nã neq; ignis eſt: neq; oĩno corpus. neq; corporis eſt vllius defluxus: ẽet. ii. quoddã hoc quoq; pacto ꝓfecto corpus: ſed eſt ignis vel huiuſcemodi cuiuſdã in perſpicuo pñtia corpis. Fieri nãq; nõ põt vt in: eodẽ ſint duo corpora ſimul

Sa ꝓ. Et ſi corpa lucida vt ignis ſol et aſtra lumen preſtẽt in perſpicuo ſine lucis ſpẽm. nõ tñ lumen. aut ignis aut ſol aut aſtrũ. aut ab illis corpoꝝ defluxus eſſe poteſt.

70 Q̃ nõ ſit corp⁹ ipm lumẽ ꝓbatur primo Secũdo q̃ lumẽ nõ ſit corpoꝝ defluxꝰ Probatio. Cor. Eñ fit vt Empe. abſurde ſatis cẽſuerit lumẽ inter terrã & ꝓtinẽtis celi ambitũ ferri. noſq; interdũ latere.

¶ Videt ãt tenebris cõtrariũ eẽ lumẽ: at tenebre priuatio ſunt talis habitus: atq; ignis vel corporis talis abſentia a pſpicuo: quare patet huiuſce pñtiã eſſe lumẽ. Atq; non recte dixit Empedocles & ſi qs itidẽ cenſuit. lumẽ ferri atq; extẽdi tandẽ inter terrã & cõtinẽs. noſq; idipm latere. Hoc. n. & rõnis metas egredit: & eſt ꝓter ea nimirũ q̃ apparẽt: in paruo nãq; ſpacio motus fortaſſe lateret: ſed ab ortu ſolis ad occaſum tãti corpis motũ latere: magna nimirũ ꝓfecto ẽ poſtulatio. At qui coloris quidẽ id eſt ſuſceptiuũ quod colore vacat: ſoni aũt: id quod ſono. Vacat aũt colore pſpicuũ ipm: & inuiſibile vel id quod vix tandẽ videt: quale id eẽ videt: qd' tenebris eſt affectũ: atq; tale ẽ ipm vt patet pſpicuũ attñ nõ cũ eſt pſpicuũ actu: ſed cũ potẽtia: eadẽ cm̃ natura mõ eſt

6a ꝓ. perſpicuũ corpus coloꝝ (quoꝝ tñ ſuſceptiuũ eſt) vacat. et vt de ſe inuiſibile eſt.

71

tenebræ modo lumen.

¶ At vero nõ vniuersa visibilia in lumie sunt visibilia. sed solũ vniuscuiusq; pprius color. Nõnulla nãq; in lumine qdẽ nõ videnť: in tenebrꝫ ãt efficiũt sensum: vt ea q̃ apparẽt ignea atq; splẽdẽt. Hec ãt noie carẽt vno vt fungus cornu piscĩũ capita & squamæ & oculi. sed nulli⁹ horꝫ pprius color videť: atq; quã ob cãm hec visibilia sunt: alia vero est. 72

7. 2. Et si ꝓpri⁹ vniuscuiusq; rei color. videať in lumine nõ tñ oia visibilia spectantur in lumine.

¶ Nũc tm̃ patet id inquã qd' in lumine videť eẽ colorẽ: q̃ circa sine lumie nõ videť. ¶ Hec est em̃ sane coloris rõ eẽ inquã eius motiuũ qd' est pspicuĩ actu Actus ãt pspicuus lumẽ ẽ vti diximꝰ. Id ita esse ex eo tanq; e manifesto signo patere põt: nã si quispiã id qd' hẽt colorẽ sup ipm visum posuerit, nõ sane videbit sed color qdẽ mouet pspicuũ vt aerẽ: ab hoc aũt cũ sit cõtinuus sensus instrumẽtũ mouet. Recolligẽdo ꝓbaꝝ colorẽ sine lumine videri nõ posse. 73 Probatio pãma. Probatio secunda.

¶ Nõ em̃ hoc loco recte sentire videť Democritꝰ: q̃ qdẽ putat. si mediũ spaciũ vacuũ fiat: formicã etiã si sit in celo exacte pfecteq; videri. Etem̃ ipm fieri nõ põt visio nãq; fit patiẽte aliqd sensitiuo: at vt patiaťab ipo colore q̃ videť fieri negt. Restat igiť vt a medio: q̃re necesse ẽ aliqd eẽ mediũ inter colorẽ ipm & visum: qd' si id vacuũ fiat nõ mõ nõ exacte sed neq; qcq̃ oino videť: quã igiť ob cãm n: cesse ẽ in lumine colorẽ videri diximꝰ. At igni in vtrisq; plane videť: in tenebris inquã atq; in lumie: id aũt necessario ac- 74

Probatõ

Cor. Nõ recte Democritus putauit si totũ quo cernimus spaciũ vacuũ eẽt, expediẽtius acutiusq; singula videri. adeo vt medio interstite vacuo. formica in celo a nobis exactissime et expeditissime videretur.

Quo pacto ignis videatur.

cidit. Ipm eñ perſpicuū ab hoc pſpicuum fit.

¶ Eadē aūt ē & de ſono & de odore etiā ratio: nihil
75 eñ iporꝫ ſenſus inſtrumētū tangēs efficit ſenſum: ꝙ
Dictum viſus ad alios cōperat ſenſus. ab odore quidē & ſono mouet mediū: ab hoc aūt vtrūꝙ ſenſuū inſtrumentū. Quod ſi qſpiā ſup ipm inſtrumētū ſenſus vel id qđ ſonat vel id qđ olet poſuerit: nullus pfecto ſenſus efficiet ſimili mō res ſeſe habet in tactu & etiā guſtu: ſed nō apparet: quā aūt ob cām: poſtea dicet ac patebit.

76. ¶ Atꝙ mediū quidē in ſonis eſt aer: in odorib⁹ aūt noie vacat. Nā vt perſpicuū in colore cōmunis eſt quidā affectus in aere atꝙ aqua: ſic alius quidā in odoribus eſt affectus qui quidē ineſt in his vtriſꝙ in aere inquā & aqua. Vident eñ & anialiū ea que verſant in aquis ſenſum odoris hñt. Verū. hō ceterūꝙ aniantia que degūt in terra: atꝙ reſpirant: nequeūt ſine reſpiratiōe olfacere: & cauſa etiā huiuſce poſterius explicabitur.

Tractatus Sextus.

Capitulum Primum

77. D Vnc aūt poſt hec de ſono & auditu determine
Is. 7. Poſtq̄ de viſu dictū ē mō de auditu determinatio incumbit. m⁹ optet. Eſt itaꝙ ſonus duplex. Quidā. n. ē actu: qdā potētia ſon⁹. Nā corporꝫ qdā nō hñt dicimus ſonū: vt ſpōgiā lanā & huiuſcemodi: qdā hñt vt es & quecūꝙ ſolida leniaꝙ ſunt: qa pūt ſonare: id eſt inter ſe & auditū: ſonū efficere. Soni diuiſio.

¶ Fit ãt actu sonꝰ alicuius semp ad aliq̃d & in aliq̃: Ictus est .n. q sonũ efficit ipm. Quapropter fieri ñ põt: vt si vnũ sit corpus sonꝰ efficiat. Quippe cũ aliud sit id qd̃ verberat: aliud qd̃ verberat. Quare id qd̃ sonat: ad aliqd sonat. Sine ãt latiõe nũq̃ efficit ictꝰ. Atq; vti diximꝰ: nõ q̃is ictus corporꝫ sine vllo discrimie sonꝰ ẽ. Nullũ.n. efficit sonũ: si pcussa fuerit lana: sed es & q̃cũq; sunt lenia cõcauaq;: es qdẽ quia corpus est lene. Cõcaua vero qa p reflexiões q̃plures post primũ efficiũt ictꝰ: quippe cũ nõ possit aer motus ac agitatus exire.

Corrola. 78. 2a. 2. Sonus actꝰ si pcipi debeat) fit inter corpꝰ sonãs & auditum.

3a. 2. sonus nõ fit sine motu

4. 2. Mõer quorũcũq; corporꝫ pcussione elicit sonus.

¶ Preterea audit qdẽ sonꝰ & in aere & in aqua. At vero nec aer est auctor soni: nec aqua: sed opus est: vt inter sese solidorꝫ corporꝫ atq; ad aerẽ ictus fiat. Quod qdẽ tũ fit: cũ aer pcussus pmanet: neq; diffũdit. Quapropter si cito vehemẽterq; pcutiat: sonat Opus ẽ em̃ vt pcutientis motus diffusionẽ p̃ueniat aeris: pinde atq; si cumulum aut aceruũ arene cum fertur velociter quispiam verberet.

79. 5. 2. Sonus et in aere et in aq̃ edit. sed in aqua sub obscurius

6. 2. Et si aer sonorior sit aqua nõ sufficit tamen ad soni editionem.

¶ Fit ãt eccho sonitus inquãis q post sonũ resultat cũ aer factꝰ vnꝰ ob vas vel locũ q termiauit ipm atq; dissolui ꝓhibuit: ide resilit veluti pila repulsus: videt ãt talis sonitꝰ fieri sp: sed nõ sp clarꝰ efficit: nã & in sono pinde atq; in lumie fit lumẽ em̃ sp refrãgit: alioquin nõ fieret lumẽ vbiq;: sed esset extra locum cum tenebre: quo radij solus perueniunt.

80

7. 2. Cũ fiat sonus sp reddit eccho et si nõ semp audiat.

diffinitio.

Verꝝ nō ita ſemp refrāgit vt vmbrā efficiat qua terminare lumē ſolemꝰ: quod quidē tū fit. Cū ab aqua vel ere ceteriſq; leuibus vt patet reflectitur

81 ¶ Recte āt a veteribꝰ audiēdi vacuo tribuit auctoritas: nā aer vacuū eē videt. Is aūt ē qui audire facit. Cū cōtinuꝰ vnuſq; fuerit agitatus. Verꝝ qa fragilis eſt non ꝓſonat: niſi id quod eſt ꝓcuſſum ſit lene. Tū eſñ vnꝰ ipe ſimul ob planitiē ipam euadit lenis nāq; corporis planū eſt vnum.

8.ꝓ. Nō lōge diſtat a vo q; antiq audiēdi facultatē vacuo attribuere.

82 ¶ Id igit ſonū efficit: quod mouet vſq; ad auditū cōtinuatiōe aere vnū. Ineſt āt auditui qdā inſitus aer: atq; cū auditus in aere ſit. Cū externꝰ aer mouet: & internꝰ mouet ac agitat. Quapropter anial nō oī audit ex parte: neq; quouis aer ꝓtranſit & penetrat: quippe cū animatū nō habeat aerē vbiq;: quo poſſit quouis ſua parte moueri.

Lor. nimirum igit auditui cōnaturalis congenituſq; aer inest.

Lor. Fit etiā vt aial nō audiat oībus mēbris ꝑ eo ꝺumtaxat in quo nā portionē aeris intexuit.

83. ¶ Ipe igit aer vacat ex ſe: ſono qa facile diſpergit ac diſſoluit: verꝝ cū ꝓhibet diſſolui motio tū ipiꝰ eſt ſonus. At is aer q in auribꝰ ē collocatus intus ē cōditꝰ: vt ſit īmobilis. Atq; hoc vt exacte ſentiat differētias oēs motus. Et ꝓpter hoc in aqua ēt audimus: qa nō ingredit in ipm inſitū aerē: nec in aurē ob obliqtates ipius aqua. Quod ſi acciderit nō audimꝰ: nec itē ſi ægrotauerit ipa mēbrana. Quēadmodū etiā nō videmus cū ea pellis egrotat q pupillā cōplectit.

9.ꝓ. Aer quidē ipe inſonus eſt.

Probatio prima.

10.ꝓ. Internus aer auribus inſitus immobilis eſt.

84. ¶ At em̄ ſignū id eſt audiendi vel nō audiēdi; nā au

Probatio ſecunda.

ris semp psonat pinde ac cornu. Semp cm̃ aer insit⁹ motu suo quodã in auribꝰ agitat. Verꝝ ipe sonus alienus est & nõ ꝓpri⁹: & ꝓpterea veteres vacuo nos inquiũt audire ac psonante: quia audimus eo quod determinatũ aerẽ habet.

¶ Sed vtrũ horꝝ duorꝝ sonet. Vtrũ id qd̃ verberat: an id qd̃ verberat. At cõstat vtrũqꝫ sonare: mõ ãt diuerso. Sonꝰ em̃ motio est eius: quod eo motu mouerí põt: quo mouent ea q̃ resiliũt a corporibꝰ leuibus. Cũ qspiã percutit. Hec oẽ qduis tã verberatũ q̃ verberãs sonũ efficit: vti diximus. Nõ em̃ vt patet sonꝰ efficit: si acus feriat acũ: sed opꝰ est vt id qd̃ verberat sit planũ: quo simul aer inde resiliat: totus ue concutiatur. 85. Questio an vberãs an verberatũ sonet. Responsio.

¶ Atqꝫ differẽtie sonorꝝ actu sono manifeste fieri solẽt. Nã vt absqꝫ lumie nõ videnť colores: sic neqꝫ acutũ graueqꝫ sine sono discernit: hec ãt atãgibilibus trãslatiõe dicunť. Acutũ nãqꝫ multũ in breui tpe sensum mouet: graue vero longo in tpe parũ. Nõ igit ꝺẽ ẽ acutũ & velox: neqꝫ graue tardũqꝫ sed fit alteri⁹ qdẽ motꝰ ꝓpter velocitatẽ talis: alteriꝰ ãt talis ob tarditatẽ. Et similia eẽ videnť acuto atqꝫ obtuso: que sunt in tactu. Nã acutũ qdẽ q̃si pũgit: obtusum aũt quasi pellit: qa illud in pauco: hoc in multo tpe mouet. Quare fit vt illud sit velox: hoc tardum. Atqꝫ de sono qdẽ determiatũ sit hacten⁹. ¶ Vox ãt 86. Differẽtie sonorum actu.

11.2. Vox solius est aiantis et si nō oim.

son⁹ qdā ē aiantis: nil em̄ inaiator vocē hēt: sed simi
litudine q̄dā dicunt vocē emittere: vt tibia lira cete
raq; inaiata: q̄cūq; extēsionē cōcētū & locutionē ha
bēt: horr em̄ soni similes eē voci videntur: qa vox &
hec eadē hēt. At q cōplura sunt aialiū q̄ nō eliciūt vo
cē: vt ea q̄ sanguinis expertia sunt. Et corr q̄ sangui
nē hm̄t pisces: atq; id nō absq; rōe: si quidē sonus mo
tio q̄dā aeris ē: sed qui vocē dicunt emittere vt ache
loi fluuij pisces: ñ branchijs sane sonitāt: vel aliqua si
mili parte.

88

12.2. Vox sonus est aialis s' neq; ois ne
q; ab oñi corpis. parte.

¶ Vox aūt & sonus aialis: & nō q̄uis efficit sine dis
crimīe pte: sed cū aliq̄ pcutiente aliquid & in aliq̄ qđ
quidē ē aer son⁹ effici soleat: iure ꝓfecto vocē aialiū
ea solū habebūt q̄ suscipiūt aerē. Iā em̄ ipa natura vt
ad gustū & locutionē vtīt lingua: q̄r gustus quidē
necessariū est: quapropter plurib⁹ inest interptatio
vo ē gra boni: sic & aere qui respiratiōe trahit ad du
as vtīt operatiōes. ad internū inquā disponēdū calo
rē: qđ quidē est necessariū & cām in alijs explicabi
mus: & ad vocē etiā conficiendū ob bonū.

Quēadmodū līgue duplex est officiū ita spūs quem anhelitu ducimus et alternā ti emittimus duplex est vsus.

¶ Instrm aūt respirādi fauces sunt: pulmoq; id est

89

13.2. Respirādi or ganū guttur est cui⁹ cā pulmo est.

gra cui⁹ est ista ps. Nā ea q̄ gradiunt hac in pte plus
hm̄t caloris: q̄ cetera. Is ptere a loc⁹ qui circa cor ē: pri
mus respiratiōe nimirū eget. Iccirco necessariū est a
erem ingredī respiratiōe attractum.

90

Vocis diffinitio.

¶ Quare vox est ictus aeris respiratiōe attracti: q

quidē ab aīa fit: ea q̄ his in ptibus collocat ad eā par
tē q̄ gurgulio appellat. Nō em̄ oīs quiuis aīalis so-
nus vox ē: vti diximꝰ: fit em̄ vt & lingua sonus effi-
ciat: & ēt vt tussientes efficiūt vocē spirantē aut respi
rantē: sed aerē detinentē: sed optet & aīatū sit id qđ
verberat & aliqua cū imaginatiōe. Vox em̄ sonus
quidē ē significatiuus: & nō aeris eius qui respirati-
one trahit: vti tussis: sed hoc ferit aerē eū: qui est in
gurguliōe ad ipm. Signū aūt est: nō posse quēq̄ ede
re vocē spirātē aut respirantē: sed aerē retinentē. De
tinēs aut em̄ aerē hoc ipō nimirū mouet.

Vocē fieri cū q̄daꝫ intētiōe affectionēue significandi probat. Primo.

Secundo.

¶ Patet āt & quā ob cām pisces vocē nō fundūt: fau
ces em̄ nō hūt: at hāc ptē nō hñt: qa nō suscipiūt aerē
neq; respirāt. Sed qui ita dicūt vehemēter aberrant.
Quā aūt ob cām alius sermo est.

91 Cor. Hinc itē fit cognitū cur pisces sūt sine voce.

Tractatus Septimus

¶ Capitulum Primum

92 1.p. De odor et odorabili nō vsq; adeo (vt de dictis) facilis et prompta est determinatio.

d De odore vero & odorabili nō eque bñ atq; de
hisce q̄ dicta sunt discernere determiarc; pos-
sumus. Nō em̄ si patet quale quid sit odor: vt sonꝰ
vel lumē vel color. Cuius cā est nos nō hre hūc sen
sum exactū. Sed inferiorē cōpluriū aīaliū sensu. Re
misse nāq; hō olfacit. Et nihil odorabiliū pcipit abs
q; dolore vel voluptate ꝓpterea q; sensum instru-
mentū huiusce nō est exactū atq; perfectum.

Prima ꝓbatio. 2. ꝓbatio 3. ꝓbatio

93. 4. ꝓbatō ¶ Atq; cōsentaneū est rōni: tam aīaliū ea que du-

ros oculos hñt sic sentire colores vt nõ eoꝝ pcipiãt differẽtias: nisi terrore cõtrarioꝙ ipius: q̃ hoim genus odores. Similitudinẽ aũt rõnes subire videnẽ odoratus ad gustũ: & odoris spẽi ad spẽs ipas saporꝝ.

2.p. Et si odoris difficilis sit nãe dẽ ben sio ex saporis tñ similitudine nobis ad hoc patebit aditus.

94. ¶ Verũ exactiorẽ gustũ habem⁹ q̃ odoratũ: ex eo qa gustus tactus est quidã: quẽ quidẽ sensum hõ ex actissimũ hẽt: in ceterꝫ nãꝙ sensibus vehemẽter a ceteris anialib⁹ superat: at tactu lõge ceteris oĩbus excellentius percipit. Quapp & prudentissimũ est animaliũ. Iudiciũ est in hoim genere ob hoc instrm sensus: ingenioſos eẽ hebetesue: & nõ ob aliud q̃cq̃: Qui nãꝙ sunt duri carne: ñ sunt inepti mẽte. Qui vero sunt molles carne: ñ sunt ingenioſi menteꝙ dextri.

Prob. tio prima

Cor. Quo. fit vt anialiũ prudentissimũ dicatur homo.

95. ¶ Vt aũt saporꝝ alius dulcꝫ: alius est amarus. Sic & odorum quoſdam dulces: quoſdam appellamus amaros. Verum quedam odorem habent saporem q̃ similis rationis. Dulcẽ inquam saporem. Dulcẽ q̃ odorem: quedã cõtra. Similiter & acer est & acerbus odor: & acutus & pinguis. Nam quia odores non sunt vti diximꝰ manifesti & perinde atq̃ sapores: ideo noĩa odorũ deducta sunt a saporibus per similitudinẽ rerũ. Alius eñ est dulcis: vt croci mel, liſq̃: alius acer: vt thimi ac huiuscemodi rerum. Idem & in ceteris modus seruatur.

Probatio secunda.

96 ¶ Atqui sicut audit⁹ ẽ audibilis atq̃ inaudibilis: &

visus visibilis atq; inuisibilis & qsq; similiter sensuũ sic: & odorat⁹ ẽ odorabilis atq; inodorabilis. Inodorabile at multipliciter dr̃: nã & id: quod oĩno caret odore: neq; vnq̃ odorẽ hr̃e põt: & id: qd' exiguũ hẽt & id etiã: quod malũ tetrũq; habet odorẽ hoc appellari noĩe solet: similiter & ipm inguſtabile dicit.

3.2. Olfactus odorabilis est et inodorabilis.

Tres modi inodorabilis.

¶ Fit ãt olfactus ẽr p̃ mediũ: vt aerẽ aut aquã. Etẽm aĩaliũ ea: q̃ in aquis degunt: videnť odorẽ sentire: tã hñtia: q̃ nõ hñtia sanguinẽ. Sicut & ea: q̃ versanť in aere. Horx nãq; nõnulla odorẽ alimẽti pcipiunt eminus: pergũtq; ad ipm. 97

4.2. Aer et aq̃ olfaciendi sunt media.

¶ Quocirca dubitationẽ his locus hr̃e videť: si cũcta qdẽ similiter olfaciũt: hõ vo respirãs: nõ respirãs ãt sed spirãs aut detinẽs spiritũ nõ olfacit: neq; eminº: neq; cominus: neq; si in ipis naribº intus rẽ olentẽ posuerimus. Atq; sensum qdẽ nõ fieri: si in instrumẽto sensus res ipa sensu pcipienda ponať: cõe oĩnibus est. Sed nõ sentire sine respiratiõe ꝓpriũ hoĩn esse videtur: quod quidẽ experiẽtia late patet. 98

Dubitať an oĩa que sũt odorꝫ capacia cõsimili mõ odorent.

Rsponsio.

¶ Quare ea: q̃ sanguinis expertia sunt. Cũ nõ respirẽt: sensum quẽdã p̃ter eos sensus qui dicanť aliũ habẽt. At id eẽ nõ põt: quippe cum odorẽ pcipiãt: sensus eñ rei tam male q̃ bñ olẽtis olfactus sine cõtrouersia est. Preterea a vehemẽtibus & ipa corrumpi videntur odoribus: a quibus & homo corrũpitur: vt bituminis sulphoris. & similiũ necesse est igiť ip- 99

Dõ aĩalia infecta q̃ nõ respirant nec spiritum ducũt odoꝛa ri manifeste videnť) aliuꝫ sensum habere nõ p̃nt quo odorẽt q̃ odoꝛatũ pbat tripliciter.

Primo.

Secũdo.

sa olfacere: non respirantia tamen.

¶ Atq; hui⁹ instr̄m sensus in hoīe pinde videt̄ ab in
100. strō differre taliū aiantiū: atq; oculi differūt ab cor̄ oculis aialiū: q̄ duros oculos hñt. Nam aialiū ea: q̄ molles oculos hñt: palpebras ipas vti sepē & tegmē hñt: q̄s nisi mouerint ac apperuerint: nō videt: vt late patet. At ea: q̄ duror̄ sunt oculor̄: nihil hñt, pfecto tale. Sed illico reseas vident: q̄ in pspicuo sunt: Sic igr̄ & instr̄m olfact⁹ in hisce q dr̄: q̄ nō respirāt: Velāine caret: pinde atq; ocul⁹ dur⁹ vt diximus. In his aūt: q̄ suscipiūt aerē hēt velamē: qd' cū respirāt: aperit venis meatibusue distētis. Et iccirco q̄ respirāt nō olfaciūt in aqua: nec esse est em̄ olfaciāt respirādo: at id in aqua facere nequeūt. Est aūt odor sicci: sicut humidi sapor. Ipm instr̄m olfact⁹ est potētia tale:

Tertio pbatur.

Cor. Hinc fit vt respirantia in aqua nō odorent.

Odoris natura et saporis.

Tractatus octauus.

Capitulum Primum.

101 Ia.⁹. Gustabile qdā tangibile est.

g Vstabile āt est qddā tāgibile. Atq; hec est cā: vt ipm nō sit sensibile p mediū corpus extremū: neq; em̄ tact⁹ tali medio pcipit. Em̄uero corp⁹ et id in quo tanq̄ in materia est ipe sapor q gustu pcipit: humidū ē: qd' est tangibile quoddā. Quapp si ēt essem⁹ in aqua: Dulce sane sentiremus in ipa positū & nō sensus illius nobis p aquā: tanq̄ p mediū esset. Sed quia permixtū illud esset cū humido: quē

Prima pbatio.

Secūda pbatio.

Cor. quo fit vt existētes in aq̄ saporem (vt dulce) dep̄hēdamus nō q̄ aq̄ gustādi sit mediū ⁊ q̄ sapor humori ḡmixt⁹ fit sicut in hq̄re quem bibimus.

modū in potione fieri solet color aūt nō hoc videtur: quod miscetur neq; de fluxibus.

¶ Non igit vt est ibi sic & hic esse de medio dicere possum⁹: nullū em extremū ē mediū: vt dixim⁹: vt aūt visibile est color: sic est gustabile sapor. At qui nihil absq; humiditate saporis efficit sensum: sed oē qd' ipius efficit humiditatē aut actu: aut potētia nimirū habet vt salsum: nā & ipm liq̄scere pōt facile: & se linguā vt patet cū liq̄scit hūidiorē efficere pōt.

101. Color fit ēt vt quicq̄ gustādi sensuz afficit humidū sit actu aut potentia.

¶ At vero sicuti visus ē visibilis & inuisibilis: & tenebre nāq; sunt inuisibiles: quas ēt visus discernit: & ciusqd' valde splendidū est: & hoc em inuisibile dicit q̄q̄ non eodē: sed alio mō q̄; tenebre. Sicut igit visus visibilis & inuisibilis est: & audit⁹ similiter soni silentiq; : quoꝝ alterū audibile: alterū inaudibile est: & ēt soni magni pinde atq; splēdidi visus. Nā vt paruus son⁹ mō quoddā inaudibilis. Sic etiā & magnus ac violentus. Inuisibile vero multifariā dici solet quoddā perinde dicit tale: atq; in ceteris ēt id qd' impossibile est quoddā hoc pacto: vt aptū qdē sit id habere: q̄ videre possit: illo ātcarcat aut habeat remisse vel praue: vt informe dicit: aut idoctū. Sicut igit visus inquā visibilis & inuisibilis ē: & audit⁹ similiter: sic & gustus gustabilis & ingustabilis est

103 2. ?. Gustus gustabilis ē et ingustabilis.

Inuisibile tribus dicitur modis.

Quod quidem aut exigunm habent aut paruum: aut vastantem gustū saporē. Videtur aūt potabile & impotabile esse pricipiū: vtrūq; em gustu pcipit.

Ingustabile pariter tribus dicit modis.

Cor. Omne poculētum et tactui et gustui cōmune est.

Verū alterꝝ est paruū gustumqꝫ deuastat: alterū est amicū nature. Est āt potabile gustui cū tactu commune

104

3a.2. Gustādi nā institutū organū neqꝫ actu dz eē humidum neqꝫ tale vt humido dilui diffundiqꝫ nequeat.

¶ At vero cū gustabile sit humidū: necesse est & instrm sensus ipius neqꝫ humidū esse actu: neqꝫ etiā tale: vt humectari nō possit humidūqꝫ euadere. Patitur em̄ aliqd gustus a ipo gustabili. ea nimirū rōne qua gustabile est. Necesse est igit instrm gust⁹ potentia quidē humidū esse: humectari āt actu: ita āt humectari vt: eius cōseruet cū humectat & rō. Signū autē est linguā: neqꝫ cū est valde sicca: neqꝫ cū & nimirū humida sentire. Is em̄ tactus sit humidi primi perinde atqꝫ si cū p̄gustauerit quispiā vehemētē aceremue saporē deinde aliū gustet: & vt in egrotantibus fit quib⁹ cūcta videnť amara: quia lingna sentiunt tali humiditate referta.

1. phatie

2. phatie

105.

Saporū species

¶ Species aūt saporꝫ ita sese hnt quēadmodū colorꝫ. Dulce nāqꝫ & amarū contraria simplicia sunt. heret aūt dulci qdē pingue: amaro āt salsum. At inter hec collocanť aere acerbū: accidūt atqꝫ acutū he nanqꝫ fere differentie videntur esse saporꝫ. Quare gustus quidē instrumentū id est: quod est potētia tale: gustabile aūt id quod ipm actu facere pōt.

Tractatus Nonus.

¶ Capitulum Primum.

106.

Dubitatio p̄a an vnus an plures sint sensus tactus.

d Et tāgibili āt & tactu eadē rō est: nā si tact⁹ nō vn⁹ sit sensus Sed plures: necesse ē & ea: q̄ tactu pci-

piunt plura sensibilia esse. Dubitationē āt iste loc⁹ habere videtur. Dubitabit aūt nō iniuria qspiam. Vtrum plures sint tactus an vnus tantum.

107 Dubitatio secunda quid sit tactus organum.

¶ Et de instrō tactus qd tandē sit. Vtrū ipa caro: & id: qđ in ceteris simile est carni: an ita nō sit. Sed id qdē ipm sit sensus huiusce mediū: instrm āt ipi⁹ primū: aliud quoddā sit intus. Ois em̄ sensus vni⁹ contrarietatis esse videt: vt visus albi nigriqꝫ: & audit⁹ acuti grauisqꝫ: & gust⁹ dulcꝫ atqꝫ amari. At in tāgibili plures insunt cōtrarietates vt patet: ē em̄ calidū: frigidū: hūidū: siccū: molle: durū: & istiusmōi alia.

1.p. (primā soluens dubitationē) tactus non vnus ſ plures sunt sensus.

¶ Sed eē videt ad hāc dubitationē q̄dā solutio. Nā in ceteris ēt sensibus plures sunt cōtrarietates. In voce nāqꝫ nō solū est acumē & grauitas: sed ēt magnitudo & puitas: & leuitas & asperitas vocis & alia huiusce modi. Sūt & circa colorē differentie alie tales. Verū quid nā sit vnū obiectū tactui. Sic vnū est auditui sonus: nō esse manifestū videtur.

108. Solutio antiquorū quā adhibent minime sufficere videt

¶ Huius āt vtrū instrm tactus int⁹ sit: post carnē an nō sit. Sed statim sit ipa caro: id nō eē signū videtur. Cēsum inquā illico fieri: cū res tactu pcipiende tangunt. Etem̄ si qs nūc circa carnē subtilē pellē extēderit: deinde rē tactu pcipiēdā tetigerit: sensus statim similiter fiet: & tñ in illa pelle tactus instrm nō esse. Quod si copulata fuerit: velocius vt patet: sensus pceptio fiet.

109. 2.p. (secūdaꝫ soluēs dubitationē) Caro nō ē organū tactus. ſ senciēdi medium. Probatio.

110 Camilla alia remouetur.

¶ Quapp talis ps corporis pinde sese hꝫ videt: atq; si circūfusus aer cōiunctus esset nobis ac copulat? Tūc em̄ vno q̄dā instrumēto ꝓfecto sonū & colorē & odorē videremur sentire: & vnus q̄dā videret eē nimirū sensus: visus: audit?: atq; olfactus. Nūc aūt qa seiunctū ē id p qd' fiūt motus: patet instrumēta iam dicta sensuum esse diuersa.

111 Cor. Tm̄ fit vt medium tangendi aer aut nō esse nō debuerit.

¶ In tactu āt idipm nūc latet: fieri. n. neqt vt ex aere vel aq̄ corp⁹ aīatū tāto mō ꝓstet qppe cū solidū qd dā eē opteat. Restat igit vt ex his atq; terra sit mixtū: q̄le ē ipa caro & id: qd' vicē ipius subīt. Quare necesse ē ipm corpus copulatū mediū eē inter instrumētū ipi⁹ tactus & res ipas tāgibiles: p quod fiūt ipi sensus: qui q̄dē sunt plures.

112 3.ꝓ. Argumēto linguę plures ꝓducuntur eē actus.

¶ Indicat aūt plures eē tactus hisce: q in lingua cōsistit: nā eadē in pte & oēs res tāgibiles & saporē ēt sentit. Si igit & cetere ptes carnis sentirēt saporē. Vnus idēq; tūc sensus videret eē ꝓfecto gustus & tactus. Nūc āt qa nō fit cōuersio. Duo diuersi sensus eē censentur.

4.ꝓ. (rīdēs dubitationi) duoꝝ corpoꝝ simp aliqd (cū tangunt) interiacet medium. Dubitatio an tact⁹ primū fiat extranei.

¶ At vo dubitabit hoc loco nō iniuria q̄spiam: nā si corp⁹ q̄dē oē ꝓfūditatē hēt: atq; hec ē tertia magnitudo: fieri vo neqt: vt ea corpa sese mutuo tāgāt: inter q̄ corp⁹ aliqd' mediū intercedit. hūidūq; nō ē sine corpe nec hūectatī: sed necesse ē vel aquā eē vel aquā hꝫ: q fieri pōt: vt corpus tangat corpus in aq̄:

etẽm neceſſe ẽ: cũ extrẽa nõ ſint ſicca: in medio aquã eẽ: q̃ repleta ſũt ipa extrẽa. Q d' ſi hoc ẽ/verꝫ fieri ꝑ fecto nõ põt: vt corpoꝫ tactus fiat in aq̃. Eodẽ etiã mõ deijs dici põt: q̃ in aere collocãt. Simili nãq; mõ ſeſe hẽt aer ad ea: q̃ ſunt in ipo: & aqua ad ea: q̃ ſunt in ipa: latet aũt nos magis in hiſce: que in aere collocant: q̃ in naturalibus: q̃ ſunt in aqua: ſi humectatũ: humectatum tangit.

¶ Vtrũ igit oim ſimili mõ ſit ſenſus: an ſenſuũ q̃dã vt nũc videt eodẽ: q̃dã diuerſo mõ obiecta ſua ꝓcipiãt. Guſtus quidẽ & tactus tãgẽdo: ceteri ãt emin⁹ Ad id ꝓfecto nõ ita ẽ: ſed duꝫ ẽt & molle ꝑ alia plane ſentim⁹. Q uẽ ad modũ & id: q̃d ſonat & viſibile ac odorabile. Verũ hec quidẽ eminus. illa vero cominus ſentiunt. Q uapp latet ſi ꝑ mediũ illa ꝓcipiãtur. Nã ſenſibilia cũcta ꝑ mediũ ſentiunt ſed in illis idipm latet vt diximus. Etẽm vero ſi ꝑ ſubtilẽ pellẽ vt prius etiã eſt dictũ: poſitã circa carnẽ ſentiremus oia tãgibilia ipm nõ aniaduertẽtes. Sic nos tũ vtiq; ſentiremus vt nũc in aere ſentimus & aqua. nũc eẽm videmur res ipas tangibiles tangere: & nullum medium eſſe.

¶ Intereſt aũt inter tangibile & ea que ſonant & viſibilia: nam hec quidem ſentimus: medio in nos aliquid agẽte. At tangibilia ſentimus non a medio: ſed vna cũ ipo medio moti: vti ſit: cũ q̃ſpiã ꝑ clypeum

114. Queſtio an ſenſibilia ſili modo ſentiantur medio ſcilicet interueniẽte extraneo nec ne.

115. Quo guſtus et tact⁹ a reliquis diſcrepẽt ſenſibus.

est percussus: non enī pcussus clipeus percussit. Sed fitr̄ ut ambo sint simul percussi clipeus atq; miles.

116 Cor. Hīc fit vt quē admodū aer et aq̄ se se bñt ad visuz auditū et olfactū ita caro et lingua at tangendi ineduī.

¶ Oino aūt vt aer & aq̄ sese hñt ad visum & auditū atq; olfactū. Sic caro ac lingua sese ad huiùs instr̄m sensus hr̄e videnť. Atq; nec ibi ꝓfecto: nec hic pceptio sensus fiet: cū instr̄m sensus a re sensibili tagitur: vt si qspiā sup extremū oculi corpus posuerit albū. Ex q̄ ēt plane patet instr̄m sensus ipius quo res pcipiunť tāgibiles: intus eē collocatū, vt diximꝰ. Sic .n. & hoc sensu fiet id porro. Q d' in ceteris sensibus fieri solet. Sensibiliū enī si in ipis instrumētis ponanť sensum: nō fit vt patet: pceptio. At si sup carne ponať tāgibile: fit vt docet experiētia sensus. Q uare sine dubio ipa caro mediū est in tactu

117 De tactus obiectis quibus rerū elementa secernunť.

¶ Atq ea tactu pcipiunť: q̄ corpis sunt vt corpus ē dr̄ia. Dico āt differētias eas: q̄ rerū elemēta distinguūt: calidū: frigidū: siccū: ac humidū: de quibꝰ antea diximꝰ ñs in locis in qbꝰ de elementis ipis tractauimꝰ. Instrumētū āt id quo dicte q̄litates sentiunť: & in quo prīuo sensus is collocať: quē appellare cōsue uimꝰ tactū: pars ea sane est: q̄ est potentia talis.

De ipius tactus organo quo sese habere debeat modo.

118 Cor. Hīc fit quoq; sensoriū tactꝰ nō sentire q̄ eque calida. eque frigida eque aspera eque lenia incidant sed solas superabundantias atq; extrema.

¶ Sētire: nāq; pati quoddā est: vt diximus. Q uare id: qd' agit tale illud facit cū sit potētia: q̄le ē ipm actu. Q uo circa simile calidū atq; frigidū: & durꝫ ac molle nō sentimꝰ. Sed exupatiões: qa sensus est q̄si mediocritas q̄dā cōtrarietatis eis: q̄ in ipis sensibili-

bꝰ ineſt. Et ꝓpter hoc ſenſibilia ipa diſcernit: nā me diū ipm extremoꝝ. eſt iudex: ſit eī ad vtrūq; ipoꝝ alterū extremoꝝ.

¶ Atq; vt id: quod albū nigrūq; ꝓceptuꝝ eſt ſenſu. Neutꝝ ipoꝝ actu. Sed potētia ſit vtrūq; optet & in ceteris codē mō: ſic & in tactu neq; calidū neq; frigidū id actu ſit oportet. Sed vtrūq; potētia: quod vtrumq; eſt percepturum. »

110 ¶ Preterea vt viſus viſibilis ac inuiſibilis q̄dāmō ē vti diximꝰ: ceteriq; ſenſus oppoſitoꝝ ſimiliter. Sic etiā ē tangibilis ac intangibilis tactus. Intāgibile āt eſt etiā id: quod exigua admodū differētiā tangibi um habet: q̄le paſſus eſt aer: & exuperatiōes etiam tāgibiliū q̄lia ſunt ea: q̄ corrūpere pñt. De ſenſum igit vnoq̄q dictū ſit hoc mō quaſi figura.

¶ Tractatus decimus ¶ Capitulū Primū

h Oc āt vniuerſaliter accipere de oī ſenſu optet: ſenſum inquā id eē qd' ſenſibiles ſine materia foꝝas ſuſcipe pōt: & pinde atq; annuli ſignū ſine ferro vel auro ſuſcipit cerā: ſuſcipit āt çneū vel aureū ſignū: ſed nō aut es aurū: neq; ſignū vt ē aureū çneū: ue: ſimili patit & ſenſus vniuſcuiuſq; ſenſibilis modo ab eo quod habet colorem aut ſonum aut ſaporem. Sed nō vt vnūquodq; illoꝝ dicit: ſed vt eſt talis & ratione.

¶ Inſtrumētū āt id ſenſus ē primū: in q̄ eſt talis vis

111 Cor. Sicut viſus albū aut nigrū percepturus neq; album actu neq; nigrū exiſtit et ſicut viſus viſibilis ē et inuiſibilis (et ceteri ſuoꝝ oppoſitoꝝ) ita tactꝰ ē tāgibilis et intangibilis.

Intangibile

Epilogus.

111 ia. ?. Id ſenſuū cōe eſt rep formas ſine materia ſuſcipere.

Cor. Quāuis ſenſus (q̄ ſedem in ꝓio ſentiendi inſtrumēto hz) et ꝓmū ſenſoriuz ſubiecto non diſtent diuerſa tñ ſenſorio et ſenſui eſſentia eſt.

112.

atq; potētia collocata: atq; sunt idē. Ratio vero nō est eadē: sed diuersa: nā id: qd' sentit: aliqua est magnitudo: nō tñ ratio sensitiui neq; sensus ē magnitudo: sed est quedā ratio potentiaq; illius

123 2. p. Sensibiliū exuperatiōes et excellentie sensum corrūpūt.

¶ Patet āt ex his & cur sensibiliū exuperationē sensuū instrumēta corrūpunt. Nā si mot⁹ sit vehemēti or instrumētiq; sensus superet vires. Dissoluit ratio id aūt erat. Sensus Dissoluiturq; perinde atq; cōcētus intentione. Cū vehemēter fides pulsantur.

124 Cor. Ūñ nimiz cognosci pōt cur plāte (et si quādā anie ptē obtineāt 2 tangibili b⁹ afficiant calescāt frigescāt humectent arescant) nō sentiāt.

¶ Patet ptērea & quā ob cām nō sentiūt plāte tāetsi partē aliquā hñt aie atq; ab ipis tāgibilibus patiunt. frigescūt. n. & calefiūt vt patet: nā hui⁹ cā est. Medio critatē nō hre: neq; principiū tale: vt sensibiliū sine materia suscipiūt foras: sed cū materia patiant

Questio an aliud a sensu pati possit a sensibili.

¶ Dubitabit āt qspiā: si possit id ab odore pati? qd' olfacere nequit: aut id a colore qd' haud q̄q; videre pōt: & in ceteris simili mō. Quod si odorabile sit odor: si qd in odoratū agit: odor ꝑfecto agit. Quare fieri nequit vt ab odore qcq̄ patiat eor̄: q̄ olfacere neq̄ūt. Eadē ē & in ceteris ratio: nec etiā fieri pōt: vt a sensibilib⁹ quicq̄ patiat eor̄ que sentiri possunt nisi vt quodq; est sensitiuū. 125

Ad partē falsam arguit primo

126. Secundo.

¶ Id ita esse patere pōt & hoc etiā pacto: nā neq; lumē & tenebre neq; sonus neq; odor in corpore quicq̄ agit. Sed ea nimirū in quib⁹ sunt ipa. Aer em̄ qui est cū tonitruo scindit lignū. At em̄ tangibilia sapo

Ad partē oppositā.

reſq; agunt. Si em̃ nō agerēt: a quonā inanīata parerent atq; alterarent.

¶ Quid igit agūt ne & ſenſibilia illa. At vt videt: nō oē corpus ab odore pati ſonoq; pōt: & ea: q̄ patiunt terminis vacāt & non manēt vt aer: olet em̃ ipe tanq; aliquid paſſus. Quid aliud eſt olfacere quidē pter idipm: aliquid inquā pati. At em̃ olfacere q; dē ſentire eſt. Aer aūt paſſus cito ſenſibilis fit.

127 Solutio queſtionis

Inſtantie ſolutio.

¶ Tractatus vndecimus

¶ Capitulum Primū

5 Enſum aūt nullū aliū eſſe pter hos quinq;. Viſum inquā auditū: odoratū: guſtū: & tactū: ex hiſce ꝓfecto que nūc deinceps dicemus: credere q; ſpiam pōt. Nā ſi nūc ſenſum ois eius habemus cui? ſenſus eſt tactus: oēs nāq; rei tangibilis vt eſt tangibilis affectus nobis ſunt ſenſibiles tactu: nullus vtiq; tactus vel guſtus vel olfactus vel auditus vel viſus deeſſe nobis videt. Preterea ſi ſenſus nobis deficiat aliq;: & inſtrm neceſſe ē illius nobis deeſſe.

128.

12.ꝑ. Nullus ꝓter quinq; viſuꝫ auditū olfactū guſtum ⁊ tactū alius ſupeſſe exiſtimāduo eſt ſenſus. Prima ꝓbatio.

Secunda ꝓbatio

¶ Preterea oīs ſenſus per medium ſentit vt patuit. Medium autem aut coniunctum: aut ſeiunctum externumq; eſſe neceſſe eſt. At nos habemus vtrunq;: & id inquam quod eſt coniunctū quo quidem tangentes ſentiamus ſenſibilia tactu: & id etiā per quod eminus non tangentes ſentimus. Id vero duplex eſt ſpatium ſimplex aer inquam & aqua.

129. Medīū ſentiendi duplex eſt.

Tertia ꝓbatio.

Medium sentiendi extrinsecū duplex est

Res aūt ita sese hr̄e videt: vt si sensibilia plura diuersa genere p vnū mediū sentiant. Necessariū sit eum: qui sensus instr̄m hēat tale sensitiuū illoꝝ esse: vt si ex aere sensus sit instr̄m: & aer sit medium in colore sentiēdo ac sono. Quod si vnū idēq; per plura media sentiat: vt color per aerē atq; aquā: hec em̄ vtraq; pspicua sunt: is qui alterū tm̄ habet iporū: sentiet nimirū id quod p vtrūq; sentiri potest.

130 ¶ Nā ex hisce duob⁹ simplicib⁹ tm̄ instr̄a sunt sensus ex aere atq; aqua. Etem̄ pupilla ex aqua. Auditus ex aere. Odoratus ex hoꝝ altero constat. Ignis aut nullius est instr̄i: aut cōis oim est. Quippe cum sine caliditate nihil sit sensitiuū. Terra etiā aut nullius est instr̄i aut in tactu maxie cōmixta. Quocirca restat nullum sensus instrumentū esse preter aerem atq; aquam.

Cor. Hinc fit vt extra aerē et aquā nullū sit sentiendi organum

131. ¶ Hec autem nonnulla nūc animalium habēt. Ab ijs igit animaliū: que sunt pfecta non impfecta nec mēbris capta oīes sensus habentur. Etem̄ & talpa subcute oculos habere videtur.

De talpa.

132. ¶ Atq; si nullū aliud corp⁹ est pterea: que pcipim⁹ esse: nec vllus alius affectus preter eos: qui corporibus hisce competunt que sunt hic: nullus profecto deficit sensus.

Concludit intentū.

133 ¶ At vero neq; sensus instrumētū quicq̄ ppriū sensibiliū cōium eē pōt. Motus inquā qtis figure mag

nitudinis:nūeri:vnius:q̄ vnoq̄q̄ sensu sentim⁹ per accidēs. Oīa em̄ hec sane motu sentim⁹: etem̄ magnitudo motu sentit Quare & figura quidē: cū figura quedā magnitudo sit:& id:qđ quiescit:ex eo:qa nō mouet:& nūerus cōtinui negatiōe. Et sensibilibus ꝓpriꝭ. Vnusquisq̄ nāq̄ sensus nimirū sentit.

Prima pbatio.

.23. Non existimare oportet vllū deficere sensuz cōib⁹ sensibilib⁹ deprehēdendis aptū. eaq̄ quolibet positoꝝ sensuū p accidēs deprēndi

¶ Quare patet fieri nō posse: vt cōim cuiusq̄ sit ꝓprius sensus. Si em̄ esset pinde tūc fieret:atq̄ nūc visu dulce sentim⁹:qđ q̄dē ꝓpterea:fit:quod vtrorū q̄ sensum habemus: quo cū cōcurrūt agnoscimus. Quod si ita nō esset nullo alio mō ꝓfecto nisi p accidēs sentirem⁹:quo pacto filiū sentim⁹ cleonis: nō em̄ cleonis filiū. Sed albū sentim⁹ huic ātaccidit vt filius sit cleonis. At cōiū habem⁹ iā sensum cōem nō p accidens sane. Nullus igit ipoꝝ sensus est ꝓprius nullo em̄ sentirem⁹ mō nisi eo:quo diximus filiū videre cleonis. Propria āt sensibilia sensus ipi p accidēs alter alteri⁹ sentiūt:nō hoc sane quo ipi sunt. Sed quo vnus:ceu simul in eodē sensus efficit: ceu bilem amarā eē ac flauā:nō em̄ ad alterū ptinet:vnū ambo hec eē dicere:quapp & erat & si sit qppiā flauum.

134 Secunda ꝓbatio.

Tertia probatio.

¶ Quare patet aūt cuius nā gra plures sensus. Sed nō vnū tm̄ habem⁹. At vt minus ipa: q̄ sequunt atq̄ cōia lateāt:vt mot⁹:& magnitudo:& numer⁹:nā si esset solus visus:qui quidē ē & coloris:magis lateret:ac idē esse oīa viderent: ꝓpterea qđ color & ma

135 Questio cur nā plures ordinauerit sensus nō vno sensu cōtenta quo oīa sensibilia vt cōia discerneret.

Respōsio.

gnitudo simul se sequunt & comitant. Nūc āt cū in alio q̄q; sensibili ipa cōia sint: fit inde pspicuū vnūq̄d q̄; illoꝝ aliquid aliud eē atq; diuersum.

Tractatus Duodecimus

¶ Capitulum primum

136 Dubitatio cū sentimus nos videre et audire an id eodē sensu percipiamus an alio.

C Vm aūt sentiamus nos videre ac audire: necesse est aut visu sentiamus videre: aut alio sensu. At si alio sensu: tum idē sensus erit & ipius visus & ēt coloris subiecti. Quare vel duo sensus eius dē erūt subiecti: vel seipm sentiet ipe. Preterea si alius sit sensus: qui percipit ipm visum: aut in infinitū fiet abitio: aut erit aliquis sensus qui seipm percipit sentientē. Quare idipm in primo sensu continuo ē faciendum.

Probat q̄ non alio sed eodē sensu. Primo. Secundo

137. ¶ At hinc oritur dubitatio: nam si visu quidem sentire nil aliud est q̄ videre. Videtur aūt color vel id: quod habet colorem. Si quippiam viderit id: quod videt colorem id habebit profecto quod videt primum.

Et alio et non eodē sensu arguit.

¶ Patet igitur non vnum idipm esse. Sentire inquā visu: nam cum non videmus: tenebras & lumen visu discernimus: sed non eodem: vt patet modo.

138. Preterea idipm etiam quod videt colore: quodammodo delibutum est. Instrumentū cm̄ vniuscuiusq̄ sensus ipm sensibile sine materia suscipit vti dixi-

Responsio.

Solutio rationis facte supra.

mus. ¶ Quocirca sensibilibus ipis se motis: insunt in sensuū instris sensus imaginationes. At qui operatio rei sensibilis atq; sensus sua quidē & eadē est. At earū ratio non eadē est. Dico aūt sonum actu: & auditum & actu: fit eñ vt is: qui auditum habet nō audiat: & id quod habet sonum non semper sonet. Sed cum operatur id quod audire pōt: & sonat id: quod sonum efficere potest tum simul fit & audit⁹ actu & sonus etiam actu: quorū alterum quispiam auditionem: alterū sonationem esse non incongrue dicere potest.

Conn. Hinc euenit vt sensibilibus remotis, sensuationes in sensibilibus aliquādiu ꝓdurare videnť. Supponēdo ꝙ sensibilis et sensus vna eadēq; sit actio. quāuis ce nō sit idē. Ex quo q̄rit cur audibile nō audit quemadmodum auditus.

¶ Quod si motus & actio atq; passio in eo est qđ patiť atq; mouetur: necesse est & sonū & auditū actu in auditu qui est potentia esse: Agentis nanq; mouētisq; operatio in ipō patiente suscipitur atq; inest: quocirca non necesse est id quod motu ciet moueri. Actus igitur sonatiui sonus est vel sonatio. Auditui vero auditus vel auditio. Duplex enim est auditus: & duplex etiam sonus.

149
Cor. (Rñdēs questiōi) fit vt son⁹ actu et auditio in eo sint ꝙ patiť et ꝙ potentia tale est.

¶ Eadē ē & in ceteris sensib⁹ ac sensibilib⁹ rō: atq; vt actio passioq; nō in agēte ē. Sed in eo qđ patiť. Sic & in ipius sensibilis actio in ipō ē sensitiuo. Sed in q̄busdā noīa q̄q; sunt posita: vt sonatio ac auditio: in q̄busdā āt caret alterū noīe. Opatio eñ visus visio dicit: at coloris noīe vacat. Operatio ꝓterea gustus gustatio dicit: at saporis nomē nō habet.

140.

141. ¶ Hec cū ita ſint: atq; vnꝰ actus rei ſenſibilis ſenſitiuiq; ſit: q̄uis diuerſas habeat rōnes: ſicuti diximus: neceſſe eſt ſimul corrūpant: ſimulq; ſint ſalua: auditus ac ſonus: qui hoc mō dicunt. & ſapor itidē & guſtus. Ceteraq; ſimiliter. Atea: q̄ dicunt potētia nō hāc ipam, pfecto neceſſario ſubeūt legem.

Lor. Fit etiā vt ſenſus et ſenſibile ſcōm actū dicta ſimul fiāt ſimulq; corrūpant at dicta ſcōm potētiam nō bāc ſubeūt cōditionem.

142 ¶ Nō recte igit priores naturales phi ſentiebant: q quidē ſine viſu neq; albū vllū neq; nigꝝ eē dicebāt. neq; itē nullū ſine guſtu ſaporē: nā ptim recte: partim nō recte cēſebāt. Eteīm cū dupliciter ſenſus ſenſibileq; dicat potētia atq; actu: in his q̄dē ſecūdis fit idipm ſane: qđ dictū ē: in illis āt primis nō fit vt luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter loq̄bant: q̄ ſimpliciter nō dicunt.

1.ꝯ Veteres naturē interptes haud ſane aſſeruerūt colorē ſine viſu et ſonuꝫ ſine auditu (et ita in ceteris) eſſe nō poſſe. Diſtinctio.

143 ¶ Quod ſi vox q̄dā cōcentus ē: vox aūt & auditꝰ tū vnū: tū nō vnū aut nō idē ſunt: & ſi cōcētus eſt ratio: neceſſe ē & auditū q̄dā eē rōnem atq; ob idipm exuperās qđq; tā acutū q̄ graue corrūpit auditū atq; deuaſtat: & in ſaporibus guſtū: & in coloribꝰ viſum: id qđ nimirū ē ſplēdidū & tenebroſum: & in odoribus vehemēs odor. Siue dulcis: ſiue amarus: q ſenſus ipe q̄dā ē ratio rata. Quocirca ſenſibiliū ea q̄ ſincere talia q̄q; ſimplicia ſunt: vt acutū vel dulce: vel ſalſum cū reducunt ad rationē ſenſui ſunt iocūda. Tūc eīm ipm delectare vident. Oīno aūt ipm mixtū magis cōcentus ē: q̄ acutū vel graue. Tactui

2.ꝯ. Qui ſenſus ratiōes q̄ſdā ꝓportiones harmoniaſq; aſſerūt. haud irrōnabiliter loqui vident.

Lor. Qua ꝓpter ſēſibilia ſincera atq; ſimplicia vt ſimpler acutum graue dulce ſalſum cū adinuicem miſcent. bonaq; proportiōe tēperantur ſenſui iocundiora atq; delectabiliora ſunt. vt auditui de

quoq; nō calidū ſane ſimplex ac frigidū. Sed id: qd' eſt ad rationē redactū amicū eſt atq; iocundū. Em̄ uero ſenſus ipe ratio quedā eſt vti diximus ſenſibiliū aūt ea: que exuperant: at dolorē afferunt ipi aut tandē ipm corrumpunt.

lectabilio: ꝓcent⁹ q̄ ſimplex graue aut acutum.

3a ꝓ Alterū ſenſuz q̄ diuerſoꝝ ſenſuū ſenſibiliū dr̄ias dijudicet. eſſe optet.

¶ Vnuſquiſq; igit̄ ſenſus vt ſepe dixim⁹ ſenſibilis ē obiecti. Eſtq; in inſtrumēto ſuo ea ratiōe: qua illud ſenſus ē inſtrumētū: & differētias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit: vt albū quidē & nigrū viſus. Dulce aut & amarū guſt⁹: & ceteri ſimpliciter ſenſus. 134

¶ At em̄ cū albū & dulce & ſingula ſenſibiliū ad ſingula nimirū aliqua cōparem⁹ ac diſcernam⁹ & ſentiamus differre: neceſſe eſt idipm ꝓfecto fieri ſenſu: quippe cum illa ſenſibilia ſint. 145

¶ Quo patet carnē vltimū inſtrumētū ſenſu nō eē: nā neceſſe ē id: qd' diſcernit tāgēdo diſcernere. Fieri igit̄ non poteſt: vt ſeparatis diſcernat dulce diuerſum eē ab albo. Sed vni cuipiā ambo nota eſſe oportet. Illo nāq; mō ſane pateret inter ſeſe illa differre: etiā ſi alterū ego: alterū tu ſentires vnū igitur dicat optet. Diuerſa eſſe dulce ac albū. Dicit igitur idem. Quare vt dicit: ſic & intelligit atq; ſentit: patet ergo fieri nō poſſe: vt ſeparatis ſeparata dijudicent. 146

4.ꝓ Sicut vnus ſenſus ē q̄ indicat albū differre a nigro. ita et vnū ſenſuz (q̄ huiuſmodi dr̄ias diſcernit) eſſe optet.

At hinc patet neq; fieri poſſe vt ſeparato in tempore diſcernantur. Nā vt idē aliud eſſe bonum ac malū dicit, Sic quādo alterum dicit aliud eſſe: tūc & al-

5.ꝓ. Mō mō ſenſus cōis vnus eſt. ſ. et ſimul tpe ſenſuum diuerſoꝝ percipit iudicium.

terū etiā dicit: atq; dico quādo nō per accidēs: velu-
ti nunc dico quippiā aliud eē: non tamen dico illud
nūc aliud esse. Sed hoc pacto nunc dicit: vt dicat: &
nūc illud esse. Simul igitur dicit. Q uo fit vt inſepa
rabile & in inſeparabili tempore ſeparata diſcernat.

147 ¶ At vero fieri nō poteſt: vt ſimul idē ea ratiōe qua
Inſtātia cōtra dicta indiuiſibile eſt & in indiuiſibili tēpore motibus cō-
trarijs moueatur. At dulce quidē ſic mouet ſenſum
ac intellectū. Amarū aūt contrario modo: & albū
Solutio itidem diuerſo. Eſt igitur quod indiuiſibile quidē
numero. Separatū autē ratione partim igitur vt di-
uiſibile res ſentit diuiſas: partim vt indiuiſibile: nā
ratione quidem diuiſibile: loco autem atq; numero
indiuiſibile eſt.

148 ¶ At id minime fieri poteſt idem cū potentia qui-
Inſtātia ptra ſoluti- dem eſt ipa contraria: & diuiſibile & indiuiſibile: ac
onem. tu aūt esse non poteſt. Sed patiendo diuiſibile eſt:
at fieri nequid: vt ſimul ſit albū & nigrum. Q uare
neq; formas iporum ſimul ſenſus ac intellectus. Si
talia ſint vt patiantur ſuſcipient.

149 ¶ At cū hoc perinde ſeſe habet: atq; id qd' quidā
Solutio recta. punctū appellant. Q uod quidē tum vnū eſt: tum
duo: quo pacto & diuiſibile eſt quo igitur indiuiſi-
bile eſt hoc vnū ē: id quod diſcernit ac ſimul. Q uo
vero eſt diuiſibile: hoc non vnum eſt: bis enim eiuſ-
dem ſigni ſimul ſit vſus. Q uo ergo finis vſus ſit vt

duorum: hoc duo diſceruit: atq; eſt ſeparata vt ſepa
ratum. Quo vero eſt vnum: hoc vnius fit vſus &
ſimul. Sed de principio quidē quo dicimus animal ſenſitiuū eſſe ſit hoc mō determinatū. Epilogus.

¶ Tractatus tertiuſdecimus.

Capitulum primum.

c Vm aūt duabus priſci differentijs maxime q̄ diffiniāt aīam. Motiōe inquā loco accomoda ta: & intelligēdo & diſcernēdo ac ſentiēdo: cōſiderā dū ē ſi qd interſit inter intelligere ac ſentire. Videtur nāq; tā intelligere q̄ etiā ſapere veluti q̄ddā eē ſenti re: etem̄ his vtriſq; rerū aliquas anima diſcernit atq; cognoſcit. Et veteres idē eſſe ſapere ſentireq; cēſent. Quēadmodū & Empedocles dixit. Ad p̄ſens ho minum creſcit ſapiētia ſemp. & alio rurſus in loco. Hinc varia his ſemper prudētia ſomnia monſtrat. Idē & Homerus his carminibus ſenſiſſe videt. Ta les nanq; inſunt mentes mortalibus ip̄is. Quales quotidie ſummi fert rector olimpi.

150. Queſtio cū anīa motu ſecundū locū. ſenſu diſcretiōe et intellectu maxīe diſcernatur. an ītellect⁹ a ſenſu diſcrimen paciat. Ro antiquoꝝ Empedocliſ teſtimonium.

Homeri teſtimoniū

¶ Etem̄ oēs hi putant ip̄m intelligere corporis eē perinde atq; ip̄m ſentire: & ſentire ſimili ſimile arbi tratur & ſapere: vt in ſuperioribus diximus locis.

151 Aſſotinū antiquoꝝ aſſignat.

Oportebat tamē ip̄os de errore quoq; deceptione ue diſſerere. Sūt enim hec magis propria animaliū: pluſq; id temporis eſt: quo in his anima verſatur vt patet.

De inſufficientia antiquos increpat.

Causa. Iccirco necesse est aut vniuersa.que videtur: vt qui-
dē inquiūt esse vera: aut dissimilis rei tactū errorem
esse deceptionēue. Quippe cū id sit contrariū illi.
Similiinquā cognoscere simile. Videtur aūt & de- Ro.
ceptio & scientia contrariorū esse eadem. 1. pbat

152 ¶ Nō idē igitur eē sentire ac sapere patet. Illud em̄ 2. pbat
2a. p. (otra antiq̄s) oībus anīalibus hoc valde paucis ineſt. At neq; in-
Nō idē est sensus et telligere idē est ac sentire: intelligere inquā quo re-
intellectus. neq; co- cte atq; nō recte res pcipi solent. Quod nāq; recte
gnitionis sufficientē percipit: id est prudētia & scientia atq; opinio vera.
causam adhibuerūt At quod non recte: id est nimirum his dictis con-
veteres. trarium. Eteм̄ propriorū sensus semper est verus
& vniuersis animalibus ineſt. At fit vt falso quoq;
quis ratiocinetur. Neq; cuiq̄ competit cui nō ineſt
& ratio.

153. ¶ Imaginatio nāq; diuersa est a sensu menteq;. At-
2a. p. Imaginatio q; neq; hec fit sine sensu: neq; existimatio sine hac eē
(quā et fantasiā nun potest. Nō idē aūt esse imaginationē existimationē
cupamus) ab existi- ue patet: hic em̄ affectus in potestate sine cōtrouer- 1. pbat
matiōe altera est. sia collocat: licet nanq; cū libet fingere quicquid vo
lumus: atq; ante oculos ponere: perinde atq; ij faci-
unt: qui in artificiose memorie comparatis atq; dis
positis locis imagines fingentes: atq; simulachra col
locāt At opinari in nobis est situm. Necesse est em̄
opinantem aut veram: aut falsam existimationem
habere.

¶ Preterea cū opinamur aliquid malū esse: atq; ter ribile. Cōtinuo pturbamur. Similiter & cū opina mur quippiā esse tale vt in illo sit confidendū. At cū imaginamur talia: perinde afficimur atq; si in pic tura eadē spectaremus: sunt aūt & existimatiōis ipi us he differentie scientia: & opinio: & prudētia: & ea: que sunt hisce contraria. De differentia quorū alius sit sermo magis ad idipm accomodatus.

154 Secūda pbatio

¶ At vero cū diuersum sit sentire ac intelligere: & huius aliud imaginatio aliud existimatio esse vide tur. De imaginatiōe primo: deinde de altero dica mus oportet. Si igit imaginatio id est fantasia sit id quo visum fantasmaq; aliquod in nobis dicim⁹ fie ri: & nō aliud quicq̄: quod p trāslationē hoc eodem noīe nuncupat: ipa pfecto vna quedā est potētiarū earū aut habituū: quib⁹ discernim⁹ & aut vere pcipi mus: aut falso. Tales aūt sunt sensus: opinio: scien tia intellectus.

155. 3a. ?. Imaginatio neq; sensus. scia. in tellectus. neq; opio est.

¶ At ipam nō eē sensum ex hisce patere potest. Sen sus em̄ vel ē potētia vel operatio: vt visus vel visio. At q nōnūq̄ neutrū est istorx: & tñ apparēt aliqua: videmurq; videre: vt ea: que in somnis apparent. Deinde sensus quidē semp adest: imaginatio aūt nō semp. Quod si idem esset imaginatio ac operatio. Bestijs imaginatio pfecto cunctis inesset. At nō eē videt vt api aut formice: aut vermi. Preterea ille q

156. Imaginationē non eē sensuz oñdit quin tupliciter.

dē vere sunt semp: imaginatiōes vero plures fiunt: vt patet falsē. Preterea cū exacte circa sensibile operamur: nō dicimus hoc nobis hoīem videri ac apparere. Sed potius cū non clare sentimus: quando etiā fit vt sit verus sensus & falsus. Atq; nobis quod qui dē paulo antea dicebamus clausis etiā oculis visa videntur: atq; apparent.

Quinto.

¶ Atq; nec vllus habituū eoꝝ erit: q veri sunt semper vt scientia vel intellectus. Est eñ & falsa imaginatio nō solū vera. Restat igit̄ vt perscrutemur si sit opinio. Atq; sit idē opinio & vera & falsa. Verū opinionē quidē sequit̄ fides. Quippe cū fieri nequeat: vt hisce quisq; nō credat quoꝝ habet opinionē. Bestiarū aūt fides quidē nulli: imaginatio vero cōplu-ribus ineſt. Preterea fides omnē opinionē sequit̄. persuasio fidē: ratio psuasionē. At imaginatio quidē quibusdā beluis ineſt: ratio aūt nullis.

157. Imaginationē item nō eē sciaz aut intellectū sic cognoscim⁹ Quod neq; opinio q̄dē erit imaginatio pbat tripliciter.

Primo

Secū de

Tertio

¶ At vero patet nec opinionē esse. Cū sensu: nec opinionē per sensum: nec opinionis sensusue cōiunctionē & per ea: que dicta sunt: & hac etiā rōne: patet eñ si imaginatio sit opinionis sensusq; cōiunctio: opinionem nō cuiusuis rei. Sed eius esse. cuius est etiā sensus. Dico aūt imaginationē si sit coniunctio sensus opinionisue: cōiunctionem eē opinionis albi & sensus eiusdē albi: nō eñ erit ex opiniōe quidem boni: sensu aūt albi. Apparere igit̄ est opinari rem eam:

158. Cor. Eñ fit vt imaginatio non sit semp sensui cōiuncta. semper ue cōiuncta opinioni aut vtriusq; sensus et opinionis connexio.

quam sentit: & non per accidens.

¶ At apparēt nūq̄ etiā falsa: de quib⁹ simul veram opinionē habet. Sol cm̄ pedalis quidē apparet: at p̄suasum ē terra ipm eē lōge maiorē; fit igit vt aut suā is opinionē: quā habet verā abñciat re mō eodē sese habēte: nō oblitus: nec dissuasus: aut si adhuc illam habeat: eadē sit simul necessario falsa simul & vera. At cōstat opinionē tū euadere falsam: cū res mutata latet.

159. Qđ imaginatio et opinione et sensu non sit cōposita ꝓbatur.

¶ Neq̄ igit vnū ē istoꝝ imaginatio neq̄ ex his ē cō iunctū. Verꝝ qm̄ fieri pōt vt aliud moueat ab eo ipso: qđ motū ē, Imaginatio ꝙo motio q̄dā esse videt & nō fieri sine sensu. Sed sentiētib⁹: & eoꝝ etiā eē q̄rū est sensus: fit aūt vt mot⁹ oriatur a seusu iā actu.

160. Imaginatio motus est a sensu actu in cōi sentiēdi ptāte fact⁹.

antasie. diffinitio declarat.

¶ Quē quidē necesse ē ipi sensui simile eē. Imaginatio motio hec ē, pfecto: q̄ neq̄ sine sensu nimirū cē: neq̄ cōpetere nō sentiētibus pōt: atq̄ multa p ipam id agere patiue pōt: qđ ipm habet. Et insup & verā & falsam eē. Atq̄ id ꝓpterea fit: quod sensus quidē propriorū est verus: aut raro admodū suscipit falsitatē. At est sensus eius etiā rei: cui propria sensibilia accidunt vbi iam fit: vt ipe sit falsus. Nam nō est falsus. Si album dixerit esse. Sed si album hoc aut aliud esse. Est preterea cōmuniū sensus; que quidem perinde atq̄ propria ñs accidunt que sunt per accidens sensibilia.

161 Cor. Hic pspectū ē fantasiam sine sensu fieri nō posse. ꝙ eam sensum habētibus z sentiētib⁹ accidere.

Primo.

Secūdo.

Com. Fit quoq̄ vt fantasiaz vera sit aliqua z aliq̄ falsa q̄ triplicit̄ ostenditur.

Tertio

Dico autē motū & magnitudinē: que vt patet acci-
dunt sensibilibus: circa q̄ maxime error deceptioq̄
fieri sensu pōt. Motus igit. hisce: qui fit a triplici tali
sensu. Differentiā ob idip̄m nimirū habebit atq̄ pri
mus quidē cū operatio sensus adest est verus. Cete-
ri vero falsi etiā eē possunt: & p̄sente: atq̄ absente p̄-
sertim cū a sensu lōge sensibile distat. Si igit nihil ali
ud p̄ter imaginationē habeat ea: que dicta sunt. Sic
q̄ idip̄m: quod diximus ipa imaginatio: motus is
est p̄fecto: qui fit a sensu iam operante.

In bis tribus iā dictis imaginatio seu fantasia a sensu discrepat.

162.

¶ Cum aūt visus maxime sit sensus: hinc est q̄ no-
mē imaginatio ab ip̄o lumine sumpsit fantasiaq̄ di
cit: quia sine lumine visio fieri nequit. At quia ima
ginationes immanēt. Sensusq̄ similes sunt: ideo p̄
ipas anialia bestie inquā atq̄ hoies multa agūt. Ille:
quia mentis sunt vt patet expertes. Homines: quia
mens p̄turbatione nonnunq̄ verbo vel morbo vel
somno submergit. Sed de imaginatione quidē de-
terminatū sit hactenus. Satis em̄ quidnā ipa sit: &
cur sit hisce: que iam dicta sunt explicauimus.

Quō aialia p̄ fantasiam vario mō suas exercēt operatiōes.

Ym fantasia nomē accēperit.

Epilogus

ia ꝑ Cōsiderandū se offert de p̄te aie q̄ cō tēplamur cōsultam⁹ atq̄ discernim⁹. an a ceteris loco et magnitudine discīcta sit quomō fiat intelligēr quoue pacto ab imaginatione differat.

2. ꝑ. Intellectus ab intelligibili patit.

Incipit liber tertius Aristotelis de Anima.

Tractatus Primus.

Capitulum primum

d Eanime aūt ea parte qua cognoscit atq̄ sa-
pit: siue sit separabilis siue non separabilis:

magnitudine: sed ratiõe. Considerãdũ deinceps est quã differentiã habet: quoq; pacto tandem fit intelligere.

1 Cor. quo fit vt animꝰ id impassibile existat illud vo passibile spẽrus susceptiuũ potẽtia tale qualia sũt actu ītelligibilia.

¶ Si igit ipm intelligere sit vt sentire: aut pati quod dã erit ab ipo intelligibili: aut aliquid aliud tale.

2

¶ Vacare igit ipa passiõe: sed forma susceptiuã esse oportet: & potẽtia talẽ. Sed non illã esse: & similitudinẽ subire cũ sensu: vt quemadmodũ sese habet ad sensibilia sensus. Sic sese habet ad intelligibilia intellectus.

3 3a.p. Neq; male pbãdũ ẽ. Anaxagore dem intellectũ cẽ im mixtũ nullãq; nata spẽm certã determinatã pcipuãq; bẽre.

¶ Quare necesse est ipm cũ vniuersa intelligat nõ mixtũ eẽ. Sicut Anaxa. dixit: vt supet atq; vincat: id est vt cognoscat atq; pcipiat. Alienũ nanq; cũ apparet iuxta phibet atq; seiungit.

4 Cor. fit iterũ vt cuz aĩ ītelligẽ nihil eoz actu habeat q̃ intelligit duplicis se pdat esse nature cuius hec agens hec possibilis nuncupari potest.

¶ Quo fit vt neq; vlla sit ipiꝰ natura: nisi ea solũ q̃ possibilis est. Is igit qui intellectus anie nũcupatur Dico aũt nũc eũ quo ratiocinat ania & existimat: nihil est actu prorsus eorum: que sunt antea q̃q; intelligat ipe.

5 Comm. Quo rursus recte euenit vt intellectus nõ admisceat corpori.

¶ Quo circa neq; cũ corpore mixtũ ipm esse consentaneũ est ratiõi: qualis em̃ quidã fieret calidꝰ aut frigidus: & instrm aliquod ipius esset pfecto: sicut est sensus: nũc aũt ipius nullũ prorsus est instrm. At q; bene rectq; censent: qui formaq; locũ aniam inquiũt eẽ. Attamẽ neq; tota est locus: sed intellectiua neq; ẽ actu: sed potẽtia forme.

6 Comm. fit quoq; vt recte q̃dẽ nõnulli dixerũt aniam locũ sedẽq; eẽ spẽrũ nõ totã ꝑ intellectiã q̃ possibilis est et nõ quidẽ actu nata ꝑ potentia

7. ¶ At qui passiõis vacuitatẽ non similẽ esse sensitiui atq; intellectiui patet in sensuũ instrumẽtis atq; in ipso sensu. Sensus eñ ex vehemẽte sensibili sentire nõ potest. Auditus aũt nãq; nõ audit sonũ post magnos sonos: & visus nõ videt: neq; odoratus nõ olfacit post vehemẽtes colores atq; odores. At intellectus aliquo valde intelligibili intellecto: nõ minus sane: sed magis pcipit intelligitq; inferiora. Sensitiuũ eñ nõ est sine corpore: at intellectꝰ ab eodẽ est separabilis:

4a.2. Nõ est sensus et intellectus similis passibilitatis.

8 ¶ Factus autẽ vnũquodq; perinde atq; is qui dicit actu sciẽs: qd' quidẽ tum accidit cũ ipe per seipm operari potest: est quidẽ & tũc quodãmodo potẽtia. Sed nõ pinde vt erat antea cꝫ didicisset vel inuenisset: atq; tũc seipm etiã intelligere põt.

Cor. Intellectꝰ cũ fuerit i actu (hoc eñ nũc est cũ pse contẽplari põt) seipm intelligere potest.

¶ Capitulum Secundũ

c Vm aũt aliud sit magnitudo: aliud magnitudinis eẽ: & aliud aqua: aliud aque esse: & in alijs itidẽ multis: nõ eñ vniuersis hic modꝰ accomodat. Sed sunt in quibus hec ipa sunt eadẽ nõ diuersa aut alia sane: aut parte quidẽ eadẽ. Sed aliter sese habẽte: carnẽ & esse carnis discernit. Caro nãq; nõ est sine materia. Sed pinde atq; simũ: hoc est in hoc.

9 2. Sensus & intellectus indicãdi virtus altera et altera est.

10. ¶ Sensitiua igitur parte calidũ discernit & frigidũ: quoꝝ quedam est ratio caro: alia vero eẽ carnis discernit aut separabili: aut sese habẽte ad seipam pro

inde atq; sese habet cũ extẽsa fuerit linea flexa.

¶ Rursus in hijs & q̃ in abstractione cõsistũt: eadẽ esse videnť: rectũ eñ se habet vt simũ: est eñ ipm cũ continuo semper: Quod si quidditas sit diuersa: aliud ꝓfecto eẽ recti: aliud est ipm rectũ vt ibi. Sit eñ dualitas. Quare fit: vt hec etiã alia vel alio mõ sese habẽte ꝓte discernat. Oñino igiť vt res separabiles sunt a materia: sic sese habẽte & ea: que sunt circa intellectũ ipm.

Cor. fit vt quomõ res separabiles sint eo mõ eas cõtẽplať itellect⁹ si eñ oio ab inncte sint oño mãz a sua cõtẽplatiõe reiz cit si non re ipa neq; reipã seũctas intelligit v̄ sola rõne atq; cogitatione ꝑcidit

12 Questio. prima ¶ Dubitabit aũt nõ iniuría quispiã: quonã mõ intelliget intellectus: si ipe quidẽ simplex sit ac passionis expers: nihilq; habeat cũ vlla re prorsus cõmũe sic Anaxagoras asserit: intelligere aũt pati quoddã sit vt diximus. Quo nãq; quippiã est vtrisq; cõmune: hoc nimirũ alterũ agere. alterũ pati videẽ.

¶ Preterea ambiget quispiã: si ipe etiã intelligibilis sit. Nam aut ceteris rebus inerit intellectus: nisi alia ratione sit intelligibilis ipe. Intelligibile aũt vnum quoddã est specie: aut aliquid ipe mixtũm habebit quid ipm intelligibile pinde atq; cetera facit.

13. Questio secunda.

¶ At eñ ipm pati diuisum ẽ prius vna quadã ratione cõmũi. Atq; intellectus potẽtia quidẽ ẽ quodam mõ intelligibilia ipa: actu vero nihil est eorz antea q̃ intelligat ipe optet ãt in ipo nihil eẽ pinde atq; in tabula nihil ẽ actu scripta anteaq̃ in ipa scribať: hoc eñ in ipo fit atq; accidit intellectu.

14. Ro prime questiõis

15. Ro. secunde questionis.

¶ Est etiã intelligibilis & ipe: vt intelligibilia cũcta nã in hisce quidẽ: que sine materia sunt intelligẽs & id quod intelligit idẽ ẽ: etẽm idem est contẽplatiua sciẽtia: & id: quod ita sub scientiã cadit.

16 Cãm assignat cur intellectus noster non semp intelligat

¶ Sed cur nõ semp intelligit cõsiderãda ẽ causa. In ijs aũt: que materiã hñt vnũquodq; intelligibilium potẽtia est. Quare illis quidẽ nõ inerit intellectus. Nã intellectus taliũ potẽtia sine materia est: ipe aũt intelligibilis rationẽ subibit.

17 p. Intellectus duas act⁹ et potẽtie obtinet dñas.

¶ Capitulum Tertium:

c Vm aũt in oĩ natura sint q̃dã: quoꝝ alterũ quidẽ vnicuiq; generi materies est: qd' id eẽ patet quod ẽ potẽtia illa cũcta. alterũ vero cã est: & efficiẽs: oĩa nimirũ efficiẽdo atq; agẽdo talẽ subiens rationẽ: qualẽ ars ꝓditionẽ ad materiã subit. Neccs se ẽ & in anĩa differẽtias has ealdẽ inesse.

18 Intellectus duplex possibilis scilicet et agens.

¶ Atq; quidã ẽ intellectus talis vt oĩa fiat: quidã talis vt oĩa agat atq; efficiat: qui quidẽ vt habitus est quidã & pinde ac lumẽ. Nã & lumẽ colores: qui sũt potẽtia actu colores quodãmodo facit.

19 Cõditiones intellectus agentis.

¶ Et is intellectus sepabilis est: & nõ mixtus: passio neq; vacat: cũ sit subiecta actus. Semp eẽm id quod efficit atq; agit pstabilius est eo. quod patitur: & ipsum principiũ oĩno materia. Scientia aũt ea que est actu: est idẽ quod res.

Cõditiones intellectus in actu.

20 ¶ Ea vero: que ẽ potẽtia in vno prior ẽ tẽpore. Ab

ſolute ãt neq; tpe: ſ nõ nũc qdẽ intelligit: nũc aũt nõ intelligit. Separatus vo id eſt ſolũ qd' ẽ atq; id ſolũ ẽ immortale perpetuũq;. Nõ autem recordamur. Quia hoc quidem expers eſt paſſionis. Intellectus vero paſſiuus extinguit: & ſine hoc nihil intelligit

Generales ipius intellectus ꝓpietates
Queſtio cur poſt mortẽ nõ reminiſcimur.
Reſponſio.

Capitulum Quartum.

21. Dne intellectus operatiões.

1 Ndiuiſibiliũ igit intellectio in hiſce conſiſtit Circa q̃ falſitas nõ eſt. At in quib9 & falſitas iam & veritas ineſt in hiſce cõpoſitio que dã iam eſt cõceptiuũ intellectus. Quaſi ipi ſint vnũ. Atq; vt Empedo. dixit. Multorũ certe capita: admirabile dictu. Ceruicib9 ſiue ſunt exorta in luminis aura. Illa tñ dulcis poſt hoc ꝓcordia iũgit. Sic & hec ſepata cõponi ſolẽt: vt in incõmẽſurabile & diameter.

Dictarũ opationuꝫ declaratio.

¶ Quod ſi eoꝝ ẽt: q̃ fuerunt vel erũt fit cõpoſitio: & tps inſup intelligit: atq; addit: falſitas em̃ in cõpoſitiõe ſemp cõſiſtit nam ſi albũ nõ albũ eſſe dicat: ipſum tũ nõ albũ cõponit: licet aũt diuiſionẽ etiã oẽm̃ia dicere: attamẽ falſitas aut veritas nõ ſolũ cõſiſtit in hoc cleon ẽ albus. Sed in his etiã cleon erat vel erit albus. Id vero: quod ſingulos dictos cõceptus cõponit vnũq; facit: ipẽ eſt intellectus. 22

¶ Cũ aũt dupliciter indiuiſibile dicat: aut potẽtia: aut actu nihil ꝓhibet intellectũ: cũ longitudinẽ intelligit: indiuiſibile intelligere: & in indiuiſibile tpe: eſt em̃ indiuiſibilis actu: & tps perinde: atq; longitu 23

Tres modi indiuiſibilis.
Quo pacto indiuiſibile actu. diuiſibile tñ potẽtiã intelligat declarat vtq; ptim.

do diuisibile ac indiuisibile ē non igit dici potest: qd̄ in vtroq; tpis dimidio intelligebat: nō est em̄ si nō diuisio fiat: nisi potētia. At cū vtrūq; seorsum intelligit: diuidit simul & tps: atq; tunc vt longitudines illa intelligit. Quod si longitudinē vt ex verisq; cōstantē intelligat: in eo quoq; tpe nimirū ipam intelligit: q̄ ex vtrisq; pari mō tēporibus constat atq; cōponitur.

24. Quō diuisibile secūdū quātitatē: scōm formā vo indiuisibile intelligat vt bō.

¶ Quod vero nō quātitate: sed forma ē indiuisibile id indiuisibile tpe & anime indiuisibili percipit atq; intelligit p accidens aūt: & non hoc sane: quo illa diuisibilia sunt: id q̄ intelligit & tempus: in quo intelligit. Sed hoc quo indiuisibilia sunt. inest em̄ & in his indiuisibile quoddā: at fortasse nō separabile: qd̄ quidē vnū tam tēpus ipm q̄ ipam longitudinē facit: atq; id in oīm̄i sane cōtinuo & tēpore & longitudine similiter inest.

25 Qualiter simplr indiuisibile vt punct⁹ intelligat.

¶ Punctū aūt oīm̄isq; diuisio. & id qd̄ ē sic indiuisibile perinde atq; priuatio cognoscit manifestūq; euadit. Similis eē videt: & in alīs rō. Hoc em̄ mō malū cognoscit: atq; etiā nigrū: cōtrario nāq; quodam mō cognoscit. Id aūt quod cognoscit: potētia nimirū esse: & in ipo potentiam inesse oportet. Quod si causaq; alicui nullū sit oīno cōtrariū: illa seipam p̄fecto cognoscit: & est actus & etiā separabilis.

Cor. Quo fit vt intellectus noster potētia si cognoscens.

26 ¶ Est aūt dictio quidē q̄ppiā de q̄piā: quēadmodū

affirmatio. Atq; ois est vera vel falsa. At intellectus nō ois. Sed qui est ipius quid est ad formā accomodati ē ver⁹: & nō quippiā de q̄piā dicit. Sed vt visio ꝓpriꝝ ipius ē vera. Si vero albū hoiem eē dicat: non semp ē vera. Sic sese hñt ea q̄ sine materia sunt.

Duaꝝ intellect⁹ operationū adinuicē cōparatio.

¶ Sciētia aūt ea: que est actu: est idē qd' res: ea vero que est potētia: in vno prior est tpe. Simpliciter aūt neq; tpe. Sunt em̄ vniuersa que fiūt: ex eo: quod actu est.

27 Resumit epilogando superius dicta.

¶ Capitulū quintū.

Ensibile aūt ad actū ex potētia sensitiuū ipsum deducere actuq; videt efficere. Nō em̄ patit ac alterat. Quapropter alia quedā ē hec spēs motus. Nā motus actus ē impfecti: at actus simpliciter qui quidē ē rei pfecte: alius est oīno diuersusq; ab illo. Sentire igit ipi dicere solū ac intelligere simile est. Cū aūt sensus iocundū aut molestū discernit: q̄si affirmauerit aut negauerit. Tū pſequit aut fugit

28 Decē sensus intellectus cōuenietie atq; cōparatiōes.

Prima Secūda.

Tertia. Quarta.

¶ Atq; delectari aut dolere: ē operati ipa medietate sensus ad bonū aut ad malum vt talia sūt: & fuga & appetitus: qui est actu hoc sunt. Et nō aliud ē appetitiuū: aliud fugitiuū: nec alia sunt ista a sensitiuo: q̄q̄ ipoꝝ rō non est eadē sed diuersa.

29 Quinta

Sexta.

¶ Anīe aūt que ē principiū ē rōcinādi ipa fantasmata pinde atq; sensibilia sensui ipi subiicit: atq; cū bonū aut malū eē dicit affirmādo: aut negādo tū fugit aut pſequit. Quapropter ipa anīa sine fantasmate

30 Septima

nunc̄p intelligit.

Octaua. 31 ¶ Fit aūt & hic perinde vt ibi: nā aer quidē pupillā talē efficit: ipa aūt aliud & audit⁹ simili mō: ipm vero vltimū vnū quidē ē: & medietas vna: & ipius plures sunt rōnes. quo vero dijudicat atq; discernit calidū a dulci differre: deinde & prius est & nūc ēt est dicēdū. est em̄ vnū quid ipm: & ita vnū vt termin⁹.

32 ¶ Atq; hec ipa vnū sunt aut similitudinē rōnis: aut nūero quē hñt ad vtrūq;: vt illa inter sese hñt. Quid em̄ interest: si quonā pacto discernit aut ea: que sub eodē genere collocant: aut cōtraria dubitemus vt albū ac nigrū. Si igitur vt est. A. quod est albū ad. B: quod est nigrum sit. C. ad .D. quare mutato ordine cōparationē etiā eorūdē vere facere licet. Si igit C D. sint vnū: ipa ꝓfecto sese habebūt perinde atq; A. B. vt sint idem & vnū: nō eandē aūt habeant rationē & illa simili modo: eadē erit om̄ino ratio: & si. A. quidē sit dulce. B. vero album.

Album	Dulce
A	C
B	D
Nigrum	Amarum.

Nona ¶ Intellectiuū igit ipas formas in fantasmatib⁹ ipis intelligitur.

33 ¶ Et vt in illis ipi definitū est id qđ fugiēdū ē vel sequendū: sic & sine sensu cū infantasmatib⁹ est mouetur: sentiens enim signum face datum ignem esse.

vidēſq; ipm cōi ſenſu agitari motu cognoſcit hoſtē accidere. at nōnūq; hiſce: que ſunt in anīa fantaſmatibus: aut mētis cōceptibus quaſi vidēs ad ea: que ſūt p̄ſentia ratiocinat̄ atq; deliberat de futuris.

34 Decima

¶ Et cū dixerit hic vt ibi rem: eā eſſe que voluptatē aut dolorē affert: tū fugit aut p̄ſequit̄. Et oīno aliquid agit: ipm ēt verum ac falſum: que ſine actione ſunt: in eodē genere ſunt in quo ſunt bonū ac malū: ſed abſoluti differūt atq; cuiuſpiā rōne.

35 Due ſenſus et intellectus differentie.

¶ At vero res eas: q̄ vocitant̄ ob abſtractionē abſtracte: hoc pacto intelligit: nā vt ſi quiſpiā ſimitatē nō vt ē ſimitas quo quidē pacto p̄cipi ſeparata non p̄ōt. Sed vt cōcauitas eſt intelligeret actu: ſine ea cū ipam intelligeret carne in qua cōcauitas eſt.

36 Secunda

¶ Sic cū res intelligit mathematicas: tū ſerapatas ipſas vt ſeparatas intelligit. Oīno aūt is intellectus: q̄ actu intelligit: res ipe eſt vti diximus. Si vero fieri poſſit vt aliquā ipe nō ſeparatas a magnitudine ſeparatarū rerū intelligat nec ne. cōſiderandū eſt poſtea.

Vt ꝫ intellect⁹ (q̄ nō oīo ſeparat⁹ eſt) aliq̄d intelligat eaꝝ formaꝝ que oīno a mā. cōſōrtio immūes ſūt et abſolute alius et alio loco futur⁹ ſuo.

¶ Capitulū ſextum.

37. 1a. p. Aia quodāmō oīa eſt.

n Vnc aūt ea: que de aīa dicta ſunt: quaſi ad q̄dā capita redigētes: rurſus dicam⁹ anīam ipſam ea vniuerſa quodāmodo eſſe: que ſunt: nā ea q̄ ſunt: aut intelligibilia ſunt: aut ſenſibilia ſūt: atq; ſcientia quidē ē res ea quodāmodo: que ſub ipam ſciētiam cadūt: ſenſus aūt ipe ſenſibiles.

Prima pbatio. 38 ¶ Verū q̄ pacto id ita est q̄rat optet. Scindit igit in ipas res scietia atq; sensus: Is quidē qui ē potētia in res potētia tales: is vero: qui est actu in actu similiter tales: & scietia pari mō: sensitiuū aūt anie & id qđ scietis affici pōt: hec potētia sunt: hoc quidē id quod sub scientiā cadit: illud vero sensibile. At qui necesse ē: aut res ipas aut formas in anima cē. At nō sunt in ea res ipe pfecto. Non eīm ipe lapis in anima: sed forma lapidis inest. Q uare anīa ē vt manus: manꝰ eīm instrōrū est instrm & intellectꝰ formarū ē fōrā: & sensus itidē sensibiliū forma.

Secunda pbatio

Cor. Quo fit vt aīa sicut manus habeat

39 ¶ Cū aūt nulla res sit p̄ter magnitudines separata: vt videt res ipe sensibiles: in ipis profecto sensibilibꝰ formis: ipe sunt intelligibiles forme: tum earū rerum: que abstracte vocant: tū eorū etiā sensibilium que sunt habitus atq; affectus: iccirco & qui nō sentit nihil discere vel intelligere potest: & qui contemplatur necesse est vna cū fantasmate contēplet. Ipa nāq; fantasmata veluti sensibilia sūt attamē sine materia. Est aūt aliud fantasia ab affirmatiōe negatione ue: verū eīm vel falsum cōplexio ē cōceptū intellectus. At mētis primi conceptus quo queso differēt: vt nō fantasmata sint. At neq; ceteri sunt fantasmata: nō tamē sine fantasmatibus sunt.

2.p. Rez sensibiliū et q̄ sine magnitudine nō pcipiunt: sensibiles spēs a nrā separate intelligibilia sūt

Fantasmata sunt sicut sensibilia

Separat ipm fantasma ab intellectu: 2.p̄mo cōpositoꝝ secūdo ab intellectu simplicium.

Tractatus Secundus

¶ Capitulum Primum.

40.
12.3. Hic de motiui potētia determinādi se aptus offert locus.

Vm autē animaliū anima hisce duobus sit
c diffinita: discernendi inquā potentia quod quidē est opus officiumq; mentis atq; etiā sensus & insuper etiā mouēdi motu ad locum accomodato potentia: de sensu quidem & intellectu hec sint determinata ac ptractata. Deinceps aūt de eo: quod mouet: quidnā sit ipius anime considerem⁹ oportet: vtrū vna quedam ipius sit pars separabilis magnitudine vel ratiōe: an ipa anīa tota: & si pars sit aliqua: vtrū sit alia quedā propria preter eas: que dici solent & eas: quas diximus: an istarum aliqua vna.

Questio vtrū princ pīū motiuū sit anīe pars an tota anima

¶ Atq; hic existit continuo dubitatio: dubitabitq; non iniuria quispiam quonam partes anime & qd' oporteat dicere: nam infinite quodammodo & nō he solum esse videntur quas diuidendo quidā dixerūt ratiōis inquam participes & irascendi ac cupiendi principiū: velut alīj ratiōis particeps & ratiōis expers. Per differentias eīm quibus hasce diuidunt & separant partes & alie partes esse videnī: que maiorē inter sese q; dicte distantiā hīnt: vegetatiua inquā que quidē & plātis & vniuersis anīalibus inest & sensitiua quā nec vt ratiōis exptem nec vt eiusdē participē quisq; facile ponet. Preterea imaginatiua: q ratiōe quidē ab oīmibus est diuersa.

41
Potētiaꝝ distinctio secundū antiquos

Illarū distinctionū confutatio prima.

Cōfutatio secunda.

41. ¶ Cui vero sit iungēda vt sit idē qd' illa: aut aqua ē seiungēda vt sit alia ab illa: magnā dubitationē hēt ꝓfecto: si qs seiunctas anīe partes separata sq; ponat

Confutatio tertia. In sup appetitiua: que & rōne & vi alia diuersaq; sine dubio ab vniuersis esse videtur: absurdū autē est hanc a ceteris diuellere partibus: fit em̄ & in participe rationis volūtas: & in ratiōe vacante cupiditas atq; ira. Quod si tres in ptes diuiditur anīa in vna quaq; ꝓfecto partiū inerit appetitus.

¶ Sed vt redeam⁹ vnde digressi sum⁹: qd est id qd'

43. Confutatio quarta mouēt ipm: an anīal loco: quo de nūc disputatio nostra ē instituta: motu nāq; eo: quo incremēta decrementaq; suscipiunt: qui qdē oīibus anīantibus inest: id mouere sane videt: quod vniuersis inest eisdē principiū inquā generādi ac nutriēdi: de respiratione aūt expiratiōeue & somno atq; vigilia posterius cōsiderare oportet: nā & hec ipa magnā dubitationem difficultatēq; habent.

44 2a.p. Vegetatiua vī tus anīal nō mouet. ¶ Nūc est de motu ad locū accomodato cōsiderandū: quidnā id tandē sit qd' ipm aīal motu mouet ꝓgrediēdi: patet itaq; nō eē ipam potentiā nutriendi.

Prima probatio. Nā alicui⁹ gra semp hic motus efficit: estq; cū imaginatiōe vel appetitu: nihil em̄ nō appetēs aut fugiens hoc motu cietur: nisi forsitan vi.

Secunda ꝓbatio. ¶ Preterea plante quoq; tali cierent ꝓfecto motu partēq; aliquā ad hūc motū vt instrumētū habere:

¶ Pari mō nec ipm sentiēdi vim motꝰ huiusce principiū eē cōstat: sunt em̄ anialiū multa: que sensum quidem hūt manēt tamē & semp imobilia sunt. Q d' si natura nihil facit frustra: neq; necessarioꝝ quicq; omittit nisi in anialibus mēbris captis ac impfectis atq; anialiū hec & pfecta sunt & non mēbris capta: cuiꝰ id iudiciū est & generāt em̄ & statū decremēta q; suscipiūt haberēt & eas ipa pfecto partes: que pgrediēdi sunt instra.

32.ꝯ. Sēsualis virtus aial nō monet. Lauilla K'o.

¶ At vero neq; rōcinandi vis & id qd' est intellectꝰ appellaī principiū ē mouēdi. Intellectus em̄ cōtemplatiuꝰ nihil eoꝝ: que sub actionē cadūt contēplaī: neq; dicit quicq; oīno si sit fugiēdū an psequēdū. At motus semp aut fugiētis aut persequētis quippiā ē. Actiuus ēt cū rē aliquā huiusce modi cōtēplaī: inde iā fugerī: aut psequi iubet: attn̄ si res illa terribilis sit: cor ipm mouet: sin afficiēs voluptate: ps aliqua alia corporis agitatur.

46. Probaī quantū ad itellectū speculatiuū 4.ꝯ. Adotꝰ a virtute intellectiua nō pfiscitur.

¶ Preterea intellectus nōnunq; iubet: rōq; fugere aliquid aut psequi dicit: at nō obtēperat hō neq; mouet: sed agit cupiditate: vt in ipo fieri solet in cōtinēte. Oīno āt psepe fieri videmus: vt nō medeaī hisce: qui medicinā hēt: nec hisce cōficiat statuā: qui statuariā habet artē ꝓpterea q; non ars ipa neq; scientia. Sed aliquid aliud hāc habet vim & potētiā ipam artem aliquid: scientiāq; agatur.

47. Primo. Probat quantū ad intellectū practicum vupliciter. Secundo.

48. ¶ At vero nec appetitus auctor atq; particeps huiꝰ
ē motiōis: cōtinētes eñ q̄q̄ appetūt atq; cupiūt: nō
tamē agūt ea q̄ cupiūt: sed intellectū ipm sequūt rōꝰ
niq; obtēperāte.

¶ Capitulum secundū.

49. ¶ Intellectus is inquā; qui alicuiꝰ gr̄a rōcinat: q̄q̄
principiū ē agēdi, atq; hic fine ab intellectu cōtem-
platiuo differt: appetitus ēt ois alicuius est gr̄a: cuiꝰ
eñ est appetitio id est principiū intellectus actiui at
ipm vltimū principiū ē actiōis: quare nō sine rōne
principia mouēdi videnť hec eē duo appetitꝰ inquā
& mēs ea: q̄ principiū est agēdi. Ipm eñ appetibile
mouet: & ꝓpter ea mēs mouet quod appetibile ip-
sius principiū est.

50 ¶ Imaginatio quoq; cū mouet nō absq; appetitiōe
mouet. Vnū igiť ē id: qđ mouet ipm inquā appeti-
tiuū: nā si duo intellectus atq; appetitus mouerēt ꝑ
aliquā cōem vtiq; formā mouerē: nūc aūt intellectꝰ
quidē nō videť absq; appetitu moueri: volūtas eñ

1a.p. Tertius appetitiua motiua nō est.

1a.p. Hec duo intellectꝰ et appetitꝰ aīal ipm mouent. Sub intellectu fantasiam et imaginatiōnē cōprehēdimus.

Nōia inter speculatiuum et practicū intellectum.

2a.p. Intellectus et appetitus vt vnum mouens mouent.

appetit⁹ ẽ q̃dã: atq; cũ fit mot⁹: p rõnẽ & etiã p volũ tatẽ fit: Appetitus aũt absq; rõne mouet. Cupiditas em̃ & ipa quidã ẽ appetitus.

¶ Intellectus igit̃ rectus ẽ ois: at appetitus atq; ima ginatio & recta ẽ & nõ recta. Quo circa semp q̃dẽ ip̃m appetibile mouet. hoc ãt ẽ: aut vere bonũ: aut apparẽs bonũ: at tñ nõ oẽ bonũ mouet: ꝙ id qđ sub actionẽ cadit: sub actionẽ aũt cadit: quod aliter sese habere etiã potest.

51 3a. p. Nõ oẽ bonũ appetitũ mouet. ad anial mouendũ.

¶ Patet igit̃ talẽ anie vim atq; potẽtia principiũ esse mouẽdi: q̃ q̃dẽ ẽ ea: quã appetitũ cõsueuimus appellare. Cõstat eos optere: qui ptes anie diuidũt. Si mõ potẽtias ipas diuidãt atq; separẽt: cõplures ipas esse cõcedere nutriẽdi principiũ sentiẽdi intelligẽdi deliberãdi & appetẽdi: hec em̃ plus inter sese differũt: q̃ potẽtia cupiendi: ac irascendi.

52 Cor. Hinc fit nõ eq̃ faisse dinoscatur tripartita aie diuisio in cõcupiscibilẽ irascibilẽ et rõnalem.

¶ Cũ aũt appetitiones inter sese cõtrarie fiant. Q đ' quidẽ tũ fit: cũ ratio cupiditasq; cõtrarie sunt. Idq; fieri solet in hisce: que sentiũt atq; percipiũt temp⁹: mens em̃ ob futurũ: retrahere iubet. Cupiditas vero p̃sens ip̃m persequit: nam quod iam afficit voluptate id & simpliciter afficere voluptate: & absolute bonum esse videtur ex eo sane quia futurum non perspicitur.

53 Questio 8ª. Cor. Quo fit vt hec appetitiuũ dissensio bis solis aiantib⁹ accidat q̃ intellectũ habent et temporũ discretionem.

¶ Specie quidẽ vnũ id ẽ, pfecto quod mouet appetitiuũ inquã vt appetitiuũ est atq; appetibile omniũ

54.

54. Unum est specie mouens qđ non mouet et vnū specie qđ mouet et mouet. Cor. Hinc fit vt ad parādū motū q̄tuor requrant mouēs duplex ímobile vt bonū. mobile vt appetitiuz qđ mouet vt anial et quo mouet vt sensibile et corporeū organū,

est mouentiū primū. Hoc em̄ mouet & non mouet mēte at imaginatiōe pceptū: nūero vero plura sunt ea: que mouēt. At ỳo cū tria sint in anialiū motu: vnū id qđ mouet. Secundū id quo mouet: & tertiū id quod mouet: atq; id qđ mouet sit duplex: nā aliud ē immobile; aliud mouet atq; mouet: ímobile q dē id bonū ē; quod sub actionē cadit: id vero quod mouet atq; mouet ē ipm principiū appetēdi: moue tur em̄ id qđ appetit ea rōne qua appetit. Et appeti tio ē motus quidā vel operatio. Id āt qđ mouet est anial ipm: at q̄ mouet appetitus vt instrō. Id iā cor pori tribuēdū est. Quo circa de ipo tūc ē contēplā dū; cū de cōibus anie corporisue operibus atq; offi cijs contēplabimur.

55 De organo et instrumēto quo scilicet appetit⁹ vtit at motum pgressum.

¶ Nūc vt in sūma dicam⁹ id: qđ mouet vt instrm: ibi ē collocandū vbi idē principij rōnē finisue subit: vt in cardine fit. Hic em̄ cōuexū & cōcauū ē: quoꝝ alterū finis: alterū principiū ē. Quapp alterū quie scit alterū mouet. Sūt rōne quidē diuersa. Magnitu dine vero nō separant vniuersa nāq; pulsu tractuq; mouent. Iccirco oportet perinde atq; in circulo ali quid manere. & hinc incipere motum,

56 Resummit pncipiū motiuū anialis.

¶ Oīno igit vti diximus; hoc sūmpius motiuū est anial: quo est appetitiuū. At appetitiuū sine imagi natiōe nō est: oīs aūt imaginatio aut rōnis est par ticeps: aut ē sensitiua: atq; huius & belue particeps

ſunt. At eñ cõſiderãdũ ẽ etiã: qd nã ſit id: qd' im-
pfecta anialia motu ciet: quib⁹ ſenſus ineſt tñ mõ ta
ctus: atq; inueſtigandũ ẽ: ſi his etiã inſit imaginatio
cupiditaſue nec ne. Et eñ dolor atq; voluptas his
ineſſe videt. Quod ſi hec inſunt: & cupiditatẽ neceſ
ſe eſt eiſdẽ ineſſe. At quonã pacto his imaginatio in
eſt. An aſſerẽdũ ẽ vt videtur hec & in his ineſſe ima
ginationẽ inquã atq; cupiditatẽ: verũ vt indetermi
nate mouenť ſic & hec ipis inſunt indefinite.

Queſtio a quo imp-
fectaanialia muſce et
vermes (quib⁹ abeſt
fantaſia) mouenť.

Rõ.

¶ Imaginatio igiť ſenſitiua rõne etiã in expertibus
vti diximꝰ anialib⁹ ineſt. At deliberatiua his ineſt
tñ: in quib⁹ rõ ineſt: nã vtrũ hoc agat an hoc. Ra-
tiõis iam opus atq; officiũ eſt. Atq; neceſſe eſt vno
quodã metiri. Maius eñ pſequiť. quare poteſt vnũ
ex plurib⁹ fantaſmatib⁹ facere. & hec eſt cauſa ſane:
cur nõ ois imaginatio videť opinionẽ habere: quia
eã que eſt ex rõcinatione nõ hẽt. at hec illã nimiũ ha
bet Quapp deliberatiuũ appetitus nõ hẽt. Vincit
aũt interdũ appetitꝰ: mouetq; voluntatẽ: interdum
hec illũ: appetitus inquã appetitũ vt ſpera. cũ in cõ
tinẽtia fit atq; ſemp ſuperior magis ẽ princeps mo-
uetq; natura quo fit vt tres iam motus efficianť.

57
Queſtio cur imagi-
nacio ſenſualis cete-
ris aiantib⁹ q̃ ſe mo
uẽt inſit. hominib⁹
vo et ſenſualis et rõ
nalis q̃ harũ an ſen-
ſualis an rationalis
mouet in homine.

¶ Ea vero rõ. cui ſciẽtie tribunũtur nõ mouet: ſed
manet: cũ aũt extimationũ ac rationũq; alia ſit vni-
uerſalis: alia ſingularis: illa nãq; dicit oñe bonũ ho
noribus eſſe afficiendũ: hec vero dicit aut me bonũ

58
Queſtio cum duplex
ſit appẽhẽſio hec vni-
uerſalis hec vo par-
ticularis q̃ harũ mo
tũ imperat.

Ro. esse. Hec ciã opinio mouet: nõ illa vniuersalis: quin poti⁹ ambe mouent · at illa quiescens magis: hec aũt nõ quiescens.

¶ Capitulum tertium.

59 n Ecesse ẽ igit oẽ: quod viuit aniamq; hẽt nutriẽdi vim hre ab ortu generatiõeue vsq; ad interitũ corruptionẽue suã: necesse est cm̃ oẽ quod ẽ ortũ accretionẽ & statũ & decretionẽ hre: que quidẽ vt patet sine nutritione fieri nequeũt: necesse est igit: vniuersis his: que accrescunt atq; decrescũt in esse potentiam nutriendi.

18.2. Quicqd viuit. a gnatiõis initio ad suũ vsq; obitũ interitumq; vegetatricem aniam reperire necesse est.

60 ¶ At nõ in oibus viuẽtib⁹ necesse ẽ sensum esse. Etcm̃ ea possunt tactũ hre: quoꝝ corpus ẽ simplex: q̃ nõ sine materia formaꝝ sũt susceptia: neq; fieri põt vt sine hoc sensu anialiũ quicq̃ in rerũ sit ratione.

2.2. Nõ oibus viuẽtib⁹ põto adesse sensum necesse est.

3a.2. Oẽ anial sensũ habet.

Anial aũt necesse est sensum habere: si nihil facit frustra natura: nam vniuersa que natura cõficiunt gr̃a sunt alicuius: aut sunt casus eoꝝ q̃ alicuius causa fiunt. Si igit corpus quod habet vim gradiendi non hrt sensum. Corrũpet sane: & nõ ad suũ ꝓficisceret ꝓueniretq; finẽ: quẽ quidẽ opus esse nature cõstat. Quo nãq; pacto nutriet imobilibus em̃ adest nutrimentũ eo in loco: vbi sunt orta: quo nutri possũt suapte natura.

61 ¶ Ferri aũt nequit. vt corporũ quicq̃ mobile atq; ortũ aniam quidẽ habeat discernẽtẽq; mẽtẽ. Sensu

Ranouet cauillã.

aũt vacet. Cur eñ nõ habebit: aut eñ anie aut corpori idipm melio erit: at neutri videt melius esse: illa nãq ob hoc nõ intelliget magis. Illud aũt nõ ob idipm magis persistet.

¶ At vero neq corpus quicq ingenitũ aniatũ sensum hre necesse ẽ nullũ igit vti diximus nõ imobile corpus hẽt aiam absq sensu. At qui si sensum hẽt: necesse ẽ ipm vel simplex corpus vel mixtũ esse: sed fieri nõ põt vt sit simplex: nõ eñ habebit tactum: at hunc sensum inesse necesse est. 62

4.2. Aialis corpus simplex esse impossibile est.

63. 5.2. tactus maxime aniali necessarius est

¶ Quod quidẽ ex hisce pspicuũ euadere põt: nam cũ anial oẽ corpus sit aniatũ: corpusq oẽ tãgibile sit Tãgibile aũt sit id: quod ẽ sensibile tactu: necesse est & aialis corpus vim habeat sentiẽdi tangẽdo: si debeat ipm anial cõseruari. Ceteri nãq sensus p alia q̃ dam externa sentiũt. Odoratus inquã visus ac audi tus. Tangẽs aũt nisi sensum habeat: nõ poterit alia quidẽ fugere: alia aũt capere. Quod si ita sit fieri nõ potest: vt ipm anial cõseruet. Quapropter & ipse gustus quasi tactus ẽ quidã. Est eñ alimẽti sensus At alimẽtum corpus: est qd' tactu pcipitur.

Cor. Hinc fit vt gustus quodãmõ animali sit necessarius.

64. 6. cõ. Visus audit⁹ et odorandi sensus nõ sunt vt actus necessarij.

¶ Sonus aũt & color & odor nõ nutriunt: nec accretionẽ decretionẽue faciũt. quare necesse est ipm gustatũ tactũ quendã eẽ: quia rei tangibilis ac nutritiue est sensus: hi igit sensus necessarij sunt aniali: atq perspicuũ est fieri nõ posse vt sit anial absq tactu.

At ceteri sensus boni sunt gra & definito iam genesi nõ cuiuis animaliũ sine vllo discrimine. Sed cuidã vt gradiẽdi necesse ẽ insint: nam si cõseruari debeat: nõ solũ tangẽdo: sed eminꝰ ẽt sentire ipm oportet.

Quo pacto animalia eminus sentiant vt videant audiant odorent declarat. 65

¶ Quod quidẽ erit si p extremũ sentire mediũ possit hoc pacto vt a sensibili quidẽ mediũ: ab hoc aũt ipm patiatur ac moueat. Nam vt in motu ad locũ accomodato fieri solet: cũ per multa efficit: primũ nanq; mouẽs pellit sensum pellendoq; facit vt illud pellat id: quod deinceps post illud est collocatum: sitq; hoc pacto motus per mediũ: atq; primũ quidẽ pellit & non pellitur. Vltimũ autẽ pellitur & nõ pellit. Mediũ vero pellitur atq; pellit: & interdũ plura sunt media: interdũ pauciora. Sic & in alteratione fieri solet hoc excepto dũtaxat id inqua: qd' alterat eodẽ in loco manere: veluti si quispiã in cerã tinxerit vsq; ad id mota est vsq; quo tinxit: lapis aũt non mouet: at aqua ad distantiã longã. Aer aũt ad longiorẽ mouetur atq; agit & patit: si maneat sitq; vnꝰ & nõ diuisus. Quapropter & de reflexione meliꝰ est aerẽ a figura coloreq; pati: quousq; sit vnus: est aũt in ipo leui: qui egredientẽ visionẽ frangi atq; reflecti censere. Quo circa cursus hic mouet visum: perinde atq; signum. Quod in ceram imprimitur transmitteretur vsq; ad finem.

Declarat p simile in alteratione.

Platonem latenter taxat qui voluit (dũ videmꝰ) radios ab oculis egredi oportere. qz colore et figura passi. et densitate repercussi ad ipsum oculũ iterũ redeant.

¶ Capitulum quartum.

a Dqui pſpicuū eſt fieri nō poſſe corpus anīa- 66
lis ſit ſimplex igneū inquā aut aqueum aut 12.p. Aialis corpus
aereum: nam nullus alius ſenſus abſq; tactu haberi ſimplex impoſſibile
pōt. Corpus em̄ anialis oīm̄is: vt dictum eſt vim ha- eſt eſſe.
bet ſentiēdi tangēdo: cetera aūt elemēta p̄ter t..rram
inſtr̄a ſenſus fieri p̄nt: atq; oē tale p aliud ſentiendo
ſenſum nimirū efficit: & p media: at tactus in tangē
do ſenſibilia ſua cōſiſtit. Quapp & hoc noīe nūcu- Tlī tactus nomen
patur: atq; tāetſi cetera q̄q; ſenſuū inſtr̄a tactu ſenti- ſit ſortitus.
unt tamē p aliud mediū ſentiūt: at ipe tactus per ſe-
ipm̄ ſolus ſentire videtur. Quib⁹ efficitur: vt nullū
taliū elemētorq; corpus ſit anialis: at vero neq; terre
um eē pōt. Tactus em̄ veluti mediocritas eſt oīum
tāgibiliū & inſtr̄m ipius nō mō terre differētias eſt
ſuſceptiuū. Sed ēt calidi frigidiq; ceteroriq; oīm tā
gibiliū. Et ideo neq; oſſibus neq; pilis neq; talibus Cur oſſa pili et plā-
partibus vllis oīno ſentimus: quia terrea ſunt. hinc teno ſentiāt.
& plante oim ſenſuū ſunt vt patet expertes: quia &
ipe terree ſunt: abſq; tactu fieri nō pōt: vt alius quiſ-
q̄ ſit ſenſus: huius aūt inſtr̄m ſenſus neq; terreē ne-
q; ceterorq; vllius elementorq;.

¶ Hec cū ita ſint: patet anialia neceſſario mori: cum 67
hoc ſolo ſenſu tactus priuantur: neq; em̄ fieri pōt vt 12.p. Aialia tactu p
hūc ſenſum nō anial habeat: neq; ſi anīal ē alium ſen uata mori neceſſe eſt.
ſum p̄ter hūc hr̄e neceſſe eſt. Et propterea fit vt ce-
tera quidē ſenſibilia nō corrūpant ſuis exuperatio- Cor. Hinc fit vt ex-
cellentie ſenſibilium
aliorū ſenſuum .non
anial corrūpāt ſed ſo

lū sensuꝫ nisi per accidens. excellētie vo tangibiliū et tactum et ipm aiāl p se corrumpunt.

nibus animal: color inquā sonus & odor. sed ipā tm̄ sensuū instrā: nisi per accidēs. Vt si simul cum sono pulsio actusq; fiat: & si a rebus que videnť atq; absolentibus alia moueanť: que tactu corrumpūt: sapor etiā hoc sane corrūpit: quo simul accidit ipm tangibile esse: exuperationes aūt tangibiliū vt calidorū frigidorum & huiusmodi ipm interficiant atq; interimant animal.

Probatio prime partis.

68 Probatio secunde partis.

¶ Exuperatio eim̄ sensibilis cuiusuis sensus destruit instrumētū atq; deuastat: quare & tangibile exuperans ipm destruit tactū: at hoc sensu diffinitiū est animal: sine nāq; tactu fieri nō posse vt sit aiāl demōstrauimus. Quāobrē exuperationes eorꝫ que tactu percipiunť: non solū instrm̄ ipius sensus: verū etiā animal ipm interimūt atq; corrūpunt: quia necesse est animal hūc solū habere. Ceteros aūt sensus aiāl habet: nō vt sit: sed vt bñ sit vt antea diximus.

3a.7. Solus tactus animali adesse necessari⁹ est alij vero propter bene esse.

Visum eim̄ habet vt videat. Quoniā & in aere & in aqua & oīno in pspicuo degit. Gustū aūt ob id: qđ voluptate afficit: aut dolore: vt in alimēto ea sentiat & cupiat ac moueanť: & auditū vt aliquid significetur: linguā pterea: vt ipm aliquid alij per ipam significet.

τελοσ.

Ad lectoꝝ Epygrāma. In nouā Aristotelis libroꝝ de Anima translationē.

M.S.

Mãcus Aristoteles / veteris quoq; sordid⁹ author.
Barbarie: paucis ante legendus erat.
At studio genitus graña de gente Ioannes.
Restituit priscis barbara verba sonis.
Nescio sed grates Volfango quo venerando.
Presoluit dignas / nostra iuuenta modo.
Consulat vt multis fert qui nobile doctis.
Ingenijs presens imprimeretur opus.
Et sua tu passim monumenta in margine cernes.
Inuenietq; tuus quę volet hic animus.
Si te igitur pernosse iuuat doctissime lector:
Altiloqui Sophiæ dogmata celsa viri.
Nox age clara cohors: emitur qui munere paruo:
In manibus frequens sit liber iste tuis.

Lipsiæ ex ædibus Iacobi Thanner. Anno
Salutis humanę. M. D. xix.

99 960 111